

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Rodičovské kompetence a potřeby pěstounů
Parental competences and needs of foster parents

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Mgr. Kristýna Mlejnková, Ph.D.

Autor:

Natálie Venclová

Praha 2021

Poděkování

Děkuji Mgr. Kristýně Mlejnkové, Ph.D. za odborné vedení a podnětné rady, které mi během psaní této práce poskytla. Také děkuji své rodině a blízkým přátelům za podporu při psaní této práce. V neposlední řadě děkuji také všem respondentům za jejich čas, ochotu a otevřenost, protože bez nich by výzkum nemohl být uskutečněn.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci „Rodičovské kompetence a potřeby pěstounů“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání stejného nebo jiného titulu.

V Praze dne

Natálie Venclová

Anotace

Bakalářská práce se věnuje tématu rodičovských kompetencí a potřeb pěstounů. Teoretická část se věnuje zasazení pěstounské péče do kontextu náhradní rodinné péče v České republice, definici rodiny, potřeb a kompetencí pěstounů a doprovázejícím organizacím. Cílem praktické části práce je zodpovědět hlavní výzkumnou otázku: Jakou podporu potřebují pěstouni, aby mohli naplnit své potřeby a úspěšně zvyšovat své rodičovské kompetence. Výzkumné šetření je realizováno kvalitativně formou hloubkových rozhovorů s dlouhodobými pěstouny.

Klíčová slova

pěstounská péče, potřeby pěstounů, kompetence pěstounů, doprovázející organizace, klíčový pracovník

Annotation

This thesis deals with the topic of parental competences and the needs of foster parents. The theoretical part deals with the placement of foster care in the context of substitute family care in the Czech Republic, the definition of the family, the needs and competencies of foster parents and supporting organizations. The aim of the practical part of the work is to answer the main research question: What support do foster parents need in order to be able to meet their needs and successfully increase their parental competences. The research is carried out qualitatively in the form of in-depth interviews with long-term foster parents.

Key words

foster care, needs of foster parents, competences of foster parents, supporting organizations, social worker

Obsah

Úvod.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Náhradní rodinná péče	8
1.1 Formy náhradní rodinné péče.....	8
1.1.1 Osvojení	8
1.1.2 Poručenství s osobní péčí	10
1.1.3 Opatrovnictví.....	10
1.1.4 Hostitelská péče	11
1.2 Pěstounská péče	11
1.2.1 Současná právní úprava pěstounství.....	12
1.2.2 Předpěstounská péče	13
1.2.3 Příbuzenská pěstounská péče	13
1.2.4 Dlouhodobá pěstounská péče	13
1.2.5 Pěstounská péče na přechodnou dobu	14
1.2.6 Dávky pěstounské péče	14
2 Rodina, rodičovské kompetence a potřeby pěstounů	16
2.1 Definice rodiny	16
2.1.1 Význam rodiny a rodičovství	16
2.1.2 Funkce rodiny.....	17
2.2 Potřeby	18
2.3 Potřeby dětí v pěstounské péči	18
2.3.1 Attachment a jeho poruchy	19
2.3.2 Psychická deprivace	21
2.3.3 Syndrom CAN.....	23
2.4 Definice kompetence.....	24
2.5 Rodičovské kompetence.....	24
2.5.1 Rodičovské kompetence pěstounů	24
2.5.2 Zvyšování kompetencí pěstounů	30

2.6	Osobnost pěstouna	31
2.7	Potřeby pěstounů.....	32
3	Doprovázející organizace.....	34
3.1	Legislativa	34
3.2	Služby.....	34
3.3	Proces doprovázení rodiny	36
3.4	Klíčový pracovník.....	37
PRAKTICKÁ ČÁST.....		39
4	Úvod do výzkumného šetření.....	39
4.1	Stanovení výzkumného problému	39
4.2	Cíle výzkumného šetření a stanovení výzkumných otázek	39
4.3	Metodologie výzkumu	40
4.4	Etika	41
4.5	Realizace výzkumného šetření	42
4.6	Charakteristika výzkumného vzorku.....	42
4.7	Analýza rozhovorů.....	44
4.7.1	Výzvy pěstounské péče	46
4.7.2	Potřeby v pěstounské péči.....	51
4.7.3	Průběh spolupráce s doprovázející organizací	56
4.7.4	Podpora ze strany doprovázející organizace	60
4.7.5	Pohled pěstounů na rodičovství.....	64
4.8	Analýza dotazníku.....	67
5	Interpretace výsledků s diskusí.....	69
Závěr		74
Seznam literatury		75
Seznam právních předpisů		78
Seznam příloh		79

Seznam zkratek

ADHD – Attention Deficit Hyperactivity Disorder (Porucha pozornosti s hyperaktivitou)

CAN – Child Abuse and Neglect (Syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte)

IPOD – Individuální plán ochrany dítěte

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Úvod

Pěstounská péče je jedním z aktuálních témat, kterým se sociální práce věnuje. V České republice je tato problematika stále v počátcích na rozdíl od západních zemí, kde se s pěstounskou péčí setkáváme jako s propracovaným a funkčním systémem. Nedostatek pěstounů je jedním z faktorů, se kterým se systém náhradní rodinné péče u nás potýká. Každý může být rodičem, ne však každý může být pěstounem. Náhradní rodiče musí být kompetentní, protože se jim do péče dostávají děti se speciálními potřebami, traumatizované, nebo jinak vývojově opožděné. Tyto děti vyžadují veškerou naši péči, která jim často v biologických rodinách chyběla. Aby pěstouni mohli uspokojivě naplňovat své potřeby, musí mít určité schopnosti a dovednosti, které souborně nazýváme rodičovské kompetence.

Před několika lety se mi naskytla možnost doučovat děti z pěstounských rodin. Během dvou let doučování jsem mohla pozorovat rodiče-pěstouny a jejich neposedné děti. Zaujaly mě jejich rodičovské postupy, kterými řešili různé přestupky svých svěřenců. Myslím, že výchova dětí není jednoduchým úkolem a u pěstounské péče můžou problémy narůst do nevídaných rozměrů. Chtěla jsem tedy zjistit, jakým způsobem pěstouni nahlíží na své kompetence, jaké specifické potřeby při výchově dětí vznikají a jak jim doprovázející organizace pomáhají v jejich naplňování.

V první části této práce se zabývám teoretickým rámcem náhradní rodinné péče jako takové, představuji její formy a zaměřuji se především na pěstounskou péči. Dále se věnuji rodině, osobnosti pěstouna a rodičovským kompetencím. Popisuji, jak je možné zvyšovat rodičovské kompetence tak, aby mohli rodiče uspokojivě naplňovat potřeby dětí v pěstounské péči. Třetí kapitolu věnuji doprovázejícím organizacím, které poskytují pěstounům důležité prostředky ke zvyšování jejich kompetencí.

Cílem empirické části je zjistit, jakou podporu potřebují pěstouni od svých organizací a jak tato podpora ovlivňuje jejich kompetence a jestli naplňuje potřeby pěstounů. Vzhledem k tomu, že téma chci prozkoumat do hloubky a skutečně porozumět tomu, jak se sami pěstouni vnímají jako rodiče a jaké specifické potřeby mají, rozhodla jsem se pro kvalitativní šetření formou rozhovorů. Bližší poznání této problematiky může přispět k diskusi o kvalitě služeb doprovázejících organizací z pohledu pěstounů a pomůže nahlédnout pocity pěstounů o jejich rodičovství.

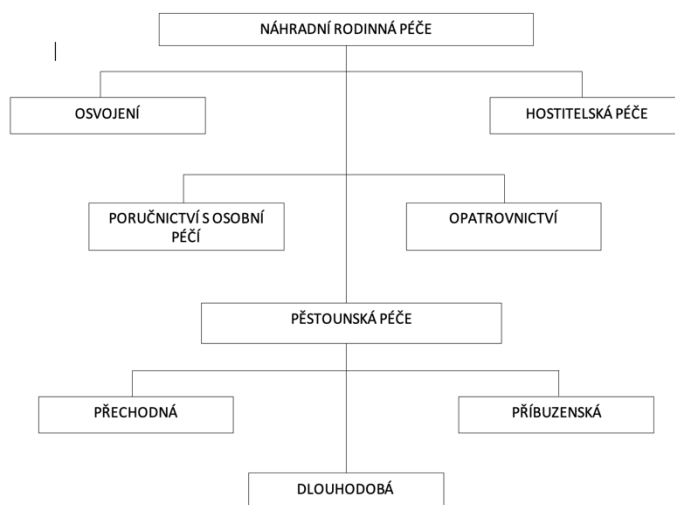
TEORETICKÁ ČÁST

1 Náhradní rodinná péče

První kapitola uvádí pěstounskou péči do kontextu náhradní rodinné péče. Představuje formy náhradní rodinné péče a soustředí se především na pěstounskou péči na kterou je práce zaměřena, a na její ukotvení v zákoně. Popisuje jednotlivé její druhy, se kterými se můžeme setkat v systému pěstounské péče v České republice. Závěr první kapitoly je věnován sociálnímu zabezpečení pěstounské péče.

1.1 Formy náhradní rodinné péče

V České republice se dnes můžeme setkat s několika různými formami náhradní rodinné péče. Účelem této péče je poskytnout dítěti možnost vyrůstat v přirozeném rodinném prostředí (Novotná, 2018).

Autor: vlastní

1.1.1 Osvojení

V historii se s institutem osvojení neboli tzv. adopcí setkáváme již v římském právu, byť její účel byl v historickém kontextu chápán trochu jinak, než jak jej nyní vnímáme my. Důvodem k adopci byl hlavně zájem osvojitele, bez vlastních potomků, na zachování a pokračování jeho rodu a majetku. Toto vnímání adopce se u nás změnilo až ve dvacátém

století a bylo vyjádřeno přijetím zákona o právu rodinném v roce 1949¹. Zájem osvojovaného dítěte se stal podmínkou pro řádnou adopci (Trnková, 2018).

Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem přirozený vztah jako mezi rodičem a dítětem. Cílem je poskytnout dítěti stabilní a harmonický domov. Chápeme jej jako nahrazení biologického rodičovství rodičovstvím právním a jako přijetí cizí osoby za svou vlastní (Novotná 2018). „*Osvojení tak z právního hlediska zásadně přesahuje ostatní instituty náhradní péče, jejichž účelem je „pouze“ zajištění péče o dítě při zachování jeho dosavadních příbuzenských vazeb k původní rodině*“ (Trnková, 2018, s. 25–26). S tímto souhlasí i Bubleová (2014), která zmiňuje, že osvojení je nejvyšší formou náhradní rodinné péče, protože osvojené dítě získává stejná práva jako dítě biologické, včetně vztahů s příbuznými a rodinou osvojitelů.

Při osvojení nevzniká nárok na žádnou speciální dávku jako je tomu u pěstounské péče. Osvojitelé se tedy na základě rozhodnutí soudu stávají rodiči se všemi právy a povinnostmi, stejná práva a povinnosti k původní (biologické rodině) zanikají. Do rodného listu se na základě pravomocného rozhodnutí soudu zapisují jako rodiče osvojitelé (Bubleová, 2014).

Podle občanského zákoníku se osvojitelem může stát pouze svéprávná, zletilá osoba, která zaručuje, že bude pro dítě dobrým rodičem. Důležitými faktory jsou dosavadní způsob života, osobní vlastnosti, zdravotní stav a důvody a pohnutky, které vedly k rozhodnutí dítě osvojit (Trnková, 2018).

Osvojit dítě lze pouze se souhlasem rodičů/zákonných zástupců, který lze odvolat do šesti let věku dítěte, pokud k osvojení nedošlo. Tento souhlas ovšem není potřeba, pokud rodič o dítě nemá zájem, v tom případě jmenuje soud opatrovníka. Pokud se k opatrovnictví nenajde vhodná osoba, vykonává tuto funkci OSPOD. Od roku 2014 je k osvojení vždy potřeba souhlas dítěte, je-li starší dvanácti let. U dítěte mladšího dvanácti let se zkoumá opravdový zájem a souhlas udílí opatrovník – nejčastěji OSPOD (Bubleová, 2014).

Osvojení se od roku 2014 rozlišuje pouze na osvojení zletilého a nezletilého. Osvojení zletilé osoby lze rozdělit na osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého, nebo osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého, které s sebou nese určitá

¹ zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

specifika – osvojení a jeho potomkům nevzniká příbuzenský poměr vůči rodině osvojitelů a nenabývají vůči nim majetkových práv (zákon č. 89/2012 Sb.).

1.1.2 Poručenství s osobní péčí

Poručenství jako takové nepatří mezi formy náhradní rodinné péče, protože jeho podstatou není primárně naplňování potřeb a zajišťování dítěte, ale správa jeho záležitostí. K instituci náhradní rodinné péče se řadí tehdy, je-li poručníkem dítěte osoba, které o něj osobně pečuje (Trnková, 2018).

Soud jmenuje dítěti poručníka, pokud rodiče zemřeli, nemají způsobilost k právním úkonům, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti nebo byla tato odpovědnost pozastavena (Novotná, 2018). Poručník má k dítěti stejná rodičovská práva a povinnosti, kromě povinnosti vyživovací. Výjimečně může být stanoveno i jinak. Poručník podléhá neustálému dozoru soudu a každé rozhodnutí musí být soudem schválené, poručník také zodpovídá za řádné plnění své funkce. Občanský zákoník preferuje jako poručníka fyzickou osobu, nejčastěji na doporučení rodičů, a pokud neodmítne a není-li to v rozporu se zájmy dítěte, osoba se stává poručníkem dnem jmenování. Pokud nebyl nikdo doporučen, najde soud jinou vhodnou osobu, nebo se poručníkem stává OSPOD (zákon č. 89/2012 Sb.).

Pokud poručník o dítě osobně pečuje tak, jako by mu bylo svěřeno trvale do péče, náleží mu dávky pěstounské péče. Poručenství zaniká, když dítě dosáhne plnoletosti, rodiče dítěte nabudou rodičovské odpovědnosti, nebo pokud je dítě osvojeno. Zaniká také smrtí poručníka, nebo z důvodu rozhodnutí soudu (Ibid.).

Poručník, který o dítě osobně pečuje, uzavírá tzv. Dohodu o výkonu pěstounské péče. Sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí pravidelně dítě navštěvuje a taktéž klíčová pracovnice doprovázející organizace (Novotná, 2018).

1.1.3 Opatrovnictví

Pokud je péče o jmění dítěte obzvláště obtížná, může soud jmenovat dítěti opatrovníka pro správu jmění. Soud také vymezí práva a povinnosti mezi poručníkem a opatrovníkem (zákon č. 89/2012 Sb.)

Opatrovníka může soud jmenovat i v případě střetu zájmů dítěte s jinou osobou (zpravidla rodiče), nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte a svou nečinností tak dítě poškozuje. Opatrovník, na rozdíl od poručníka, který o dítě pečuje, nemá vůči dítěti všechny rodičovská práva a povinnosti, ale zastupuje pouze jejich část, která je vymezená

soudem. Pro opatrovnictví se přiměřeně používají stejná ustanovení jako pro poručenství. Opatrovnictví zaniká výkonem právního jednání, pro které bylo ustanovené, nebo jej není více třeba. Dále platí ustanovení stejná jako u poručenství. V případě smrti opatrovníka opatrovnictví nezaniká, pokud jeho potřeba nadále trvá a opatrovníkem se stává orgán sociálně-právní ochrany dětí, dokud není jmenován další opatrovník (Trnková, 2018).

1.1.4 Hostitelská péče

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí také řeší situaci, kdy dítě pobývá mimo ústav – je na návštěvě u rodičů, nebo u jiných fyzických osob. Maximální délka pobytu je 30 dní, může být prodloužena pouze za souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností. V praxi se označuje jako hostitelská péče. Jedná se převážně o starší děti, které nejsou právně volné a nemohou do náhradní rodinné péče (Novotná, 2018).

O hostitelské péči rozhoduje ředitel, či jiný pověřený pracovník ústavního zařízení za souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností, který může provést sociální šetření, kam má být dítě propuštěno, nebo může vyžadovat další podklady, například psychologické vyšetření zájemců o hostitelskou péči či výpis z rejstříku trestů (Ibid., 2018).

1.2 Pěstounská péče

Ukotvení pěstounské péče, z hlediska základních práv a svobod, nalezneme v čl. 20 Úmluvy o práv dítěte, která říká: *„Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem“* (MPSV, 2016, s. 7).

Podle našeho právního řádu máme několik druhů pěstounské péče. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje pěstounskou péči na přechodnou dobu a předpěstounskou péči. Příbuzenskou pěstounskou péči zmiňuje ve smyslu přednosti péče příbuzných dítěte před osobami v evidenci. Pěstounská péče je chápána jako dočasná forma péče o dítě (Trnková, 2018). V praxi pěstounskou péči takovou, jak jí popisuje zákon, nazýváme „dlouhodobá“ pěstounská péče, protože pěstouni o svěřené děti pečují mnoho let, často až do jejich dospělosti. Stále je ale třeba počítat s tím, že se dítě může být kdykoli vrátit do své původní rodiny (rodiče nabudou rodičovských práv), či může být svěřeno do péče příbuzných nebo poručníka.

1.2.1 Současná právní úprava pěstounství

Institut pěstounské péče upravuje několik zákonů. První nalezneme v občanském zákoníku², druhý v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí³ a další úpravy v předpisech o sociálním zabezpečení (nemocenské a důchodové pojištění pěstounů) (Novotná, 2018).

Dítě může být svěřeno do osobní péče pěstouna jen v případě, že o něj jeho rodič nebo poručník nemůže pečovat. Pěstounská péče má vždy přednost před ústavní výchovou. O pěstounské péči rozhoduje soud, který ji nařizuje po dobu, po kterou nemohou rodiče o dítě pečovat. Rodiče mohou soud požádat o vrácení dítěte do péče, který jim může vyhovět, pokud je to v souladu se zájmy dítěte (zákon č. 89/2012 Sb.).

Rodičům dítěte nadále zůstávají rodičovská práva a povinnosti s výjimkou těch, které zákon stanoví pěstounovi. Rodiče mají také právo na pravidelné stykání se s dítětem a na informace o něm. Obě ustanovení platí, pokud o nich soud nerozhodne jinak. Vyživovací povinnost rodičů k dítěti zůstává, o jejím rozsahu rozhoduje soud (Ibid.).

Pěstoun má povinnost a je oprávněn o dítě řádně pečovat. Při výchově přiměřeně vykonává práva a povinnosti rodičů. Rozhodovat může pouze o běžných záležitostech, o podstatných záležitostech je povinen informovat rodiče dítěte. Soud může stanovit další práva a povinnosti pěstouna (Ibid.).

Pěstoun je povinen udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost svěřeného dítěte s jeho rodiči a dalšími příbuznými. Pokud soud nerozhodne jinak, má povinnost udržovat styk mezi rodičem a dítětem v pěstounské péči. Dítě v pěstounské péči přiměřeně vypomáhá v domácnosti pěstouna a pokud má vlastní příjem, do této domácnosti na úhradu společných potřeb přispívá (Ibid.).

Pokud mezi rodiči a pěstounem dojde k podstatné neshodě ve věci týkající se svěřeného dítěte, může dítě, pěstoun, nebo rodič požádat soud o změnu práv a povinností, nebo zrušení pěstounské péče. Pokud dítě nabude plné svéprávnosti, potom pěstounská péče zaniká nejpozději plnoletostí (Ibid.).

² zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³ zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

1.2.2 Předpěstounská péče

Před rozhodnutím soudu o pěstounské péči, může být dítě umístěno do předpěstounské péče k budoucím pěstounům. O její délce rozhoduje soud s ohledem k danému případu (zákon č. 89/2012 Sb.). Nad jejím průběhem a úspěšností také dohlíží, většinou prostřednictvím OSPOD. Zájemci, kterým bylo svěřeno dítě do předpěstounské péče, mají k dítěti obdobná práva a povinnosti jako pěstouni⁴ (Trnková, 2018).

1.2.3 Příbuzenská pěstounská péče

Příbuzenská pěstounská péče má na našem území velmi dlouhou tradici. Bývala to jediná alternativa před umístěním do ústavní výchovy. Příbuzenská pěstounská péče je jednou z nejčastějších forem pěstounství i dnes (Pazlarová, 2016).

Svěření dítěte do péče blízké nebo příbuzné osoby má podle našeho právního systému přednost před zprostředkováním pěstounské péče osobám vedeným v evidenci žadatelů, pokud je to v nejlepším zájmu dítěte (zákon č. 89/2012 Sb.). Tato forma pěstounské péče je vhodná zejména z důvodu kontinuity rodinného prostředí a bezproblémového styku s biologickými rodiči, ale pouze za předpokladu funkčnosti rodiny. I když se jedná o příbuzné dítěte, kteří se ho ujali se souhlasem jeho rodičů, mají zákonnou povinnost neprodleně oznámit tuto skutečnost obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností (Trnková, 2018).

1.2.4 Dlouhodobá pěstounská péče

Institut dlouhodobé pěstounské péče je určen především dětem, u kterých se předpokládá, že v této péči setrvají až do jejich zletilosti. Jejich biologičtí rodiče k nim buď rodičovskou odpovědnost nemají, nebo ji mají velmi omezenou. Takováto péče je charakteristická hlavně svou stabilitou, a i když je právně ukončena nabytím zletilosti dítěte, často v ní setrvává až do plného osamostatnění. Podobá se tak například osvojení (Novotná, 2018).

⁴ § 966 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

1.2.5 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Profesionalizaci pěstounství otevřel dveře institut pěstounské péče na přechodnou dobu. Tuto formu péče mohou vykonávat pouze osoby vedené ve zvláštní evidenci krajského úřadu. Tato forma pěstounské péče slouží především ke krátkodobému umístění dítěte do péče školených pěstounů a snížení tak počtu dětí v ústavních zařízeních (Trnková, 2018). Tento typ péče je vhodný jako alternativa k umístování dětí do ústavu, protože v rodině jsou naplňovány nejen biologické potřeby dítěte, ale daleko lépe jsou naplňovány i potřeby sociální a emocionální, které jsou zásadní pro vývoj dítěte. Dítě může být do péče umístěno na:

- a) „doby, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat
- b) dobu, po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení odvolat, nebo
- c) dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba“ (§ 27a odst. 7 písm. a) zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí).

Doba pěstounské péče na přechodnou dobu nesmí být delší než jeden rok. Pěstounům na přechodnou dobu náleží odměna pěstouna i po dobu, kdy nepečují o žádné dítě (Trnková, 2018).

1.2.6 Dávky pěstounské péče

Od 1. ledna 2013 se podmínky a nároky na dávky pěstounské péče řídí podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Dávky pěstounské péče se dělí na následující:

- a) Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Tento příspěvek náleží nezaopatřenému dítěti v pěstounské péči. Příspěvek se vyplácí měsíčně, a to pečující osobě. Po dosažení zletilosti je příspěvek vyplácen přímo dítěti (nejdéle do 26 let). Částka vypláceného příspěvku se pohybuje od 4950 Kč do 7260 Kč, pokud je dítě závislé na pomoci jiné osoby, je výše příspěvku vyšší.

- b) Odměna pěstouna

Odměna pěstouna je jednou z dalších dávek, která je vyplácena měsíčně. Vyplácí se přímo pečující osobě. Výše příspěvku se odvíjí od počtu dětí, které mají pěstouni v péči. Tento příspěvek náleží i osobám v evidenci (pěstouni na přechodnou dobu), kteří momentálně

o žádné dítě nepečují, protože musí být kdykoli připraveni dítě přijmout. Jejich odměna je 20 000 Kč měsíčně.

c) Příspěvek při převzetí dítěte

Nárok na tento příspěvek má osoba pečující. Jedná se o jednorázový příspěvek a jeho výše se různí dle věku dítěte.

d) Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Nárok na tento příspěvek má osoba pečující, pokud má ve své péči alespoň tři děti, nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o tři děti. Výše příspěvku činí 70% pořizovací ceny, nejvýše pak 100 000 Kč.

e) Příspěvek na ukončení pěstounské péče

Jedná se o jednorázový příspěvek, který je vyplácen fyzické osobě, která ke dni své zletilosti byla v pěstounské péči. Výše příspěvku činí 25 000 Kč a každé osobě je vyplácen jen jednou (zákon č. 359/1999 Sb.).

2 Rodina, rodičovské kompetence a potřeby pěstounů

V předchozí kapitole jsme představili pěstounskou péči. V následující navážeme rodinou, jejím významem a funkcemi. Několik stran je věnováno dětem, jejich potřebám a důsledkům, které přicházejí, když tyto potřeby nejsou naplňovány. Děti přicházející do pěstounské péče se ve svém životě setkaly s násilím, zanedbáváním, nebyl jim projevován dostatek lásky. Syndrom CAN, poruchy vazebného chování či deprivace, jsou následky špatného zacházení s dítětem. Je třeba je znát, abychom správně porozuměli tomu, proč a jaké kompetence musí pěstouni mít. V kapitole Rodičovské kompetence pěstounů je vymezeno dvanáct oblastí kompetencí, které jsou důležité pro kvalitní péči. Dále je popsáno, jaké prostředky jsou používány ke zvyšování těchto kompetencí. Nakonec se kapitola zaměřuje i na samotnou osobnost pěstouna a jeho potřeby, které vznikají při péči o svěřené dítě.

2.1 Definice rodiny

Pojem rodina můžeme definovat mnoha způsoby, protože v každém oboru (psychologie, sociologie, sociální práce apod.) se může trochu lišit. V encyklopedii Diderot (1999, s. 1249) najdeme definici rodiny jako: „*původní a nejdůležitější sociální skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou.*“ Rodina může být chápána jako skupina centrovaná a tvořená jedinci v nejbližších vztazích. Příkladem takové rodiny je monogamní rodina (elementární), která je tvořena manželským párem a jejich potomky (Skupnik, 2010).

Rodiny dělí i Matoušek (2003a) a to na rodinu nukleární, která je dvougenerační a na rodinu rozšířenou, která se skládá z více než dvou generací. V užším pojetí je pak rodina skupinou, která je spojena krevním nebo právním poutem (svazek, adopce).

Definici rodiny z pohledu dítěte vyjádřil Zdeněk Matějček ve své knize *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní* takto: „*Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají – a je pro ně zcela nepodstatné, zdali tihle „jeho“ lidé na to mají či nemají potvrzení z porodnice.*“ (Matějček, 1994, s. 16)

2.1.1 Význam rodiny a rodičovství

Rodina je prvním modelem společnosti, se kterým se dítě setkává. Pomocí ní si osvojuje různé hodnoty, které ho provází životem. Rodina může být zdrojem konfliktů, ale

zároveň je významným zdrojem podpory. I pro dospělého člověka je rodina jedna z nejdůležitějších institucí vůbec. Na žebříčku hodnot jsou partner a děti velmi vysoko (Matoušek, 2003b).

Schopnost založit rodinu a mít děti je zdrojem společenského uznání. V prostředí rodiny se jedinec cítí být potřebný, je na něj spoléháno, někdo je na něm závislý, někomu pomáhá, a to všechno posiluje naše vědomí vlastní hodnoty, významu a smysluplné existence (Matějček, 1994).

2.1.2 Funkce rodiny

Rodinu označujeme za funkční v případě, že uspokojuje potřeby a požadavky svých členů, které jsou na ni kladeny. Aby se těmto požadavkům dostalo a rodina měla svůj smysl a stabilitu, musí plnit své základní funkce. Tyto funkce se v historii měnily, Dunovský (1999) mluví o následujících čtyřech funkcích:

1. Biologicko-reprodukční funkce

Rodina je biologicky významná pro udržení lidstva. Reprodukuje člověka a zprostředkovává mu kontakt s kulturou a společností (Matoušek, 2003b).

2. Ekonomicko-zabezpečovací funkce

Tato funkce se vztahuje na všechny členy rodiny. Celá rodina se podílí na vytváření hmotného zabezpečení, jako je například péče o domácnost, úklid, vaření, domácí práce a jiné. Toto zabezpečení se netýká pouze materiální stránky, ale patří sem i duševní, sociální a duchovní zabezpečení (Dunovský, 1999).

3. Emocionální funkce

Charakteristickým znakem pro rodinu je vytváření trvalých citových vztahů mezi svými členy. V těchto vztazích se uspokojuje základní psychická potřeba – potřeba životní jistoty (Matějček, 1992). Citová angažovanost rodičů je základní podmínkou a předpokladem pro zdravý vývoj dítěte.

4. Socializačně-výchovná funkce

Socializační funkce je pro rodinu jednou z nejvýznamnějších. Určuje vývoj dítěte, orientuje ho na různé hodnoty, učí ho sociálním dovednostem (Matoušek, 2003b). Dítě ke svému vývoji potřebuje porozumění, přijetí a kvalitní péči, které se mu dostává prostřednictvím výchovy. Pokud jsou jeho potřeby včas a náležitě uspokojeny, může rozvíjet

své vlastní schopnosti a dovednosti, které mu pomohou obstát v dospělém životě (Dunovský, 1999).

2.2 Potřeby

Definice pojmu „potřeba“ může být mírně odlišná vzhledem k oboru, ve kterém ji chceme definovat. Z pohledu psychologie můžeme říct, že potřeba „*vyjadřuje stav nějakého nedostatku v biologickém a sociokulturním bytí člověka*“ (Nakonečný, 2014, s. 162). V psychologii zároveň najdeme i hierarchickou teorii potřeb, prezentovanou představitelem humanistické psychologie, A. H. Maslowem. O hierarchii mluvíme především díky pořadí prožívané naléhavosti potřeb. Základními potřebami jsou potřeby fyziologické a potřeba jistoty, potřebami „vyššími“ jsou pak potřeby náležitosti a lásky, potřeba úcty a uznání a za nejvyšší potřebu je v Maslowově pyramidě považována potřeba sebeaktualizace (Nakonečný, 2014).

Podíváme-li se na definici potřeb do encyklopedie Diderot, najdeme v ní, že potřeba je:

„stav organismu charakterizovaný nedostatkem či porušením vnitřní rovnováhy a podněcující jedince k chování, které má rovnováhu zase vytvořit. Rozlišují se potřeby primární (biologické, fyziologické), nutné k přežití organismu, a potřeby sekundární (psychologické a sociální povahy, z nichž některé jsou životně důležité pro rozvoj osobnosti. Existuje pět skupin sekundárních potřeb: a) dostatek podnětů a poznatků, b) potřeba smysluplného uspořádání těchto podnětů (souvislosti, řád), c) potřeba citového vztahu, přijetí, bezpečí a ochrany, d) potřeba uznání, ocenění, sociální role, e) potřeba perspektivy, otevřené budoucnosti. Dlouhodobé nenaplnění těchto potřeb vede k psychickému strádání.“ (Velký slovník naučný: encyklopedie Diderot, 1999, s. 1158)

2.3 Potřeby dětí v pěstounské péči

Aby dítě mohlo ve světě přežít a uspokojivě se vyvíjet, musíme tedy zabezpečit jak potřeby biologické (potrava, teplo, ošacení...), tak potřeby psychické. Matějček ve své knize *Co děti nejvíce potřebují* (2015) vymezuje pět základních psychických potřeb dítěte:

1. Potřeba přísunu podnětů zvenčí – je třeba určitého množství kvalitních a proměnlivých podnětů ke stimulaci vývoje.
2. Potřeba stálosti, řádu a smysluplného světa – umožňuje učení.
3. Potřeba citových a sociálních vztahů – významné jsou především vztahy k prvotním vychovatelům, které přinášejí pocit životní jistoty.

4. Potřeba společenské hodnoty a uplatnění – označováno jako „identita“, vědomí vlastního já.
5. Potřeba otevřené budoucnosti.

Potřeby dětí v pěstounské péči jsou v základu stejné, nicméně prostředí, ze kterého děti přicházejí, není většinou ideální a zmíněné potřeby nebyly do umístění v náhradní rodině někdy vůbec naplňovány. Takové děti jsou často traumatizovány, trpí psychickou deprivací a mají vážné obtíže v citových vztazích. Jelikož se jim nepodařilo vytvořit si bezpečnou vazbu na blízkou osobu, mají problém s navazováním vztahů vůbec. Nedůvěřují ostatním lidem, necítí se být s nimi v bezpečí, spoléhají se jen samy na sebe a odmítají pomoc druhých. Často manipulují a snaží se mít věci pod svou kontrolou, mají problémy s autoritou a s limity, které je mají omezovat. Protože se nenaučily ovládat své emoce, často propadají záchvatům vzteku a zoufalství. Běžné výchovné postupy se ve výchově těchto dětí ukazují jako nedostačující a nefunkční. Tyto děti potřebují především lásku, zájem a bezvýhradné přijetí, které jim pomůže vyrovnat se s prožitým traumatem a umožní jim navázání bezpečného vztahu (Hughes, 2017).

2.3.1 Attachment a jeho poruchy

Jednou z nejdůležitějších teorií, která významně ovlivnila vývojovou psychologii ve dvacátém století, je bezesporu teorie attachmentu Johna Bowlbyho. Slovo attachment lze přeložit jako „vazba“, „přimknutí“, nebo „pouto“ a dle Bowlbyho se jedná o „*vrozený systém, vlastní lidem a mnoha savcům, který „poutá“ mládě k rodiči nebo pečovateli, protože v jeho blízkosti nachází bezpečí, uklidnění a podporu*“ (Bowlby in Winnette, 2018, s. 202).

Pro zdravý a harmonický vývoj dítěte je podle Bowlbyho klíčové vytvoření vztahu s druhým člověkem – s primární pečující osobou (nejčastěji s matkou), která o něj pečuje, chrání ho a u které se cítí v bezpečí. Pokud je tato vazba dostatečně jistá a stabilní, stává se základnou pro další rozvoj dítěte, které tím získává důvěru k okolnímu světu, může ho prozkoumávat a objevovat a v případě nebezpečí se k této základně opět uchýlit (Šulová, 2010).

Spolu s M. Ainsworthovou dospěl Bowlby k názoru, že si v prvních rocích života může dítě ke své matce vytvořit jednu ze tří vazeb:

1. Vazba „nejjistá – úzkostná, vyhýbavá“ – rodič na potřeby dítěte nereaguje, je nezúčastněný, dítě odhání a odmítá ho. Dítě nemá důvěru v rodiče, ignoruje

jej a vyhýbá se mu. Takové dítě často není schopné navázat blízký, důvěrný vztah, snaží se být samostatné, spoléhá se jen samo na sebe. S touto vazbou se můžeme setkat v případě, kdy matka často odkládá dítě do péče jiným osobám, nebo pokud dítě vyrůstá v institucionální péči.

2. Vazba „jistá“ – rodič adekvátně reaguje na signály dítěte, je u něj přítomen a pomáhá mu. Dostatečná citlivost na signály, které dítě vysílá, zajišťuje, že se dítě bude cítit jisté a v bezpečí. Dítě samostatně zahajuje exploraci světa a vzdalování se od matky mu nedělá potíže, protože ví, že v případě potřeby se k ní může vrátit.
3. Vazba „nejistá – úzkostná, vzdorující“ – rodič poskytuje péči, ale velmi nekonzistentní. Dítě je úzkostné a pasivní, není si jisté tím, že rodič bude reagovat na jeho signály, v důsledku toho je nejisté, drží se u rodiče a bojí se od něj vzdálit. Snaží se „pojistit“ si tak vlastní bezpečí, bojí se ztráty rodiče. Při interakci s ním se ale často chová negativně a rozmrzele. S tímto typem vazby se můžeme setkat například u dítěte s matkou, která je závislá na návykových látkách, trpí depresi nebo je přepracovaná (Šulová, 2010).

Čtvrtý druh vazebného připoutání popsala později psychologka amerického původu Mary Maine.

4. Vazba „nejistá – dezorganizovaná“ – chování rodiče je nepředvídatelné, často je psychicky narušený. Dítě se chová vyhýbavě a vzdorovitě, je zmatené, úzkostné a působí ustrašeně, může se chovat i agresivně. Dítě touží po navázání vztahu, nedokáže ale důvěřovat druhým lidem, bojí se odmítnutí. Tento typ vazby je nejrizikovější pro vznik poruch chování a jiných patologií (Thorová, 2015).

Poruchy vazby se mohou projevat různými způsoby. Nejčastějším a nejvíce viditelným projevem jsou poruchy chování. Vidíme je především jako problematické chování, konflikty s kamarády, učiteli, i s rodinou. Dalším projevem může být porucha učení, která často stojí za neúspěchem ve škole (Kovařovicová, 2018).

Děti, které nenavázaly v prvních letech života jistou citovou vazbu, neměly zpravidla žádný nebo velmi špatný vzor, který by mohly následovat. Z toho důvodu nebyly schopny naučit se ovládat své pocity, porozumět jim a zvládat je. U takových dětí se setkáváme s výbuchy vzteku, záchvaty zoufalství, hanby nebo agrese. Rychlé vzplanutí vzrušení a radosti nedlouho po výbuchu vzteku není nic neobvyklého. Všechny tyto emocionální

stavy se u nich mohou rychle střídát, jelikož je neumí správně regulovat, podobně jako malé děti. Vývojový věk většinou není na stejné úrovni jako věk chronologický a s ohledem na to je třeba k dítěti přistupovat (Hughes, 2017).

2.3.2 Psychická deprivace

Každé dítě ke správnému vývoji potřebuje zajistit jak biologické, tak psychické potřeby. Mezi potřeby psychické bychom zařadili především citovou vřelost a lásku. Pokud jsou tyto emoční potřeby dostatečně naplněny, mohou vynahradit i jejich dlouhodobější deficit (výzkumy hospitalismu u dětí, Bakwin, 1949). Josef Langmeier a Zdeněk Matějček ve své knize *Psychická deprivace v dětství* definovali pojem takto: „*Psychická deprivace je psychický stav, vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu.*“ (Langmeier, Matějček, 2011, s. 26)

Mezi psychické potřeby řadíme již dříve zmíněné, a to: potřeba podnětů, řádu, citových a sociálních vztahů, společenské hodnoty a otevřené budoucnosti (Matějček, 2015).

Mezi faktory, které jsou nejvíce rizikové pro vznik psychické deprivace, patří ústavní výchova, sociální izolace, opakované hospitalizace a další separační prožitky. Rizikovými faktory na straně rodiny jsou například absence matky nebo otce, získání nebo ztráta sourozence (Langmeier, Matějček, 2011).

Trendem dnešní doby v oblasti ústavní péče je co největší přiblížení se rodinnému prostředí. Dětský domov dnes může mít podobu několika bytů, kde společně bydlí děti různého věku a pohlaví, které mají své stabilní a kvalifikované vychovatele. Učí se hospodařit, vaří, perou, uklízí, či jinak se zapojují do chodu jejich domácnosti. Ta bývá plně vybavená a poskytuje mnohdy lepší životní prostředí než v nefungujících biologických rodinách. Důležitým kritériem, které ovlivňuje vznik psychické deprivace, je věk dítěte, které do ústavní výchovy přichází. Nejkritičtější věkovou skupinou jsou děti nejútlejšího věku. Jedná se především o děti umístěné do dětských center (bývalé kojenecké ústavy), kam jsou umisťovány děti do tří let věku, ale i o děti do 5 let, které jsou v dětských domovech.

Langmeier a Matějček (2011) poukazují na některá opatření, která snižují riziko vzniku psychické deprivace. Jedná se například o speciální psychologickou péči, rodinnou výchovu, dokonalé vybavení personální a věcné, zvláštní výběr personálu, organizace v malé skupině a kontinuita výchovy. Jak již bylo zmíněno, s takovýmto typem ústavu se nyní můžeme běžně setkat. Co tyto domovy dětem, a zvláště těm nejmenším, nedokážou

uspokojivě nahradit, je možnost navázat jistou citovou vazbu s primární pečující osobou. Pokud dítě nemá k dispozici nikoho, ke komu by tuto vazbu navázalo, či od této osoby bylo separováno, pak se u něj mohou projevit poruchy attachmentu a jeho vývoj je ohrožen.

S deprivací se ovšem můžeme setkat i v rodině. Příčiny deprivace mohou být vnější, řadíme mezi ně nízký socioekonomický a kulturní úroveň rodiny, kde dítě nemá dostatek stimulace a podnětů ke správnému vývoji. Takovou rodinou může rodina velmi početná, ve které se dítěti nedostane tolik pozornosti a péče, kolik by potřebovalo (Langmeier, Matějček, 2011).

Vnitřní příčiny psychické deprivace mohou být různého druhu a rázu a jsou obtížněji řešitelné než příčiny vnější. Vnitřním zdrojem deprivace jsou často právě problémové rodiny. Helus (2007) charakterizuje nejčastější typy problémově zatížených rodin takto:

- a) Rodina nezralá – v oblasti zaměření, životních hodnot a způsobu života, nedostatek zkušeností, nezralost v oblastech citů, sociální a ekonomické problémy.
- b) Rodina přetížená – konflikty, narození dalšího potomka, starosti, citové strádání, sociální a ekonomické problémy.
- c) Rodina ambiciózní – vlastní uplatnění rodičů na úkor rozvoje dětí.
- d) Rodina perfekcionistická – vystavování dítěte nátlaku k podávání výkonů, výborných výsledků a permanentní zátěže.
- e) Rodina autoritářská – vyžadující poslušnost dítěte, charakteristické jsou tresty (psychické i fyzické).
- f) Rodina rozmazlující (protekcionistická) – protekcionismus útočný, soucítící a služebný.
- g) Rodina nadměrně liberální – nedostatek řádu a programu.
- h) Rodina odkládající – odkládání dítěte do péče jiných osob.
- i) Rodina disociovaná – narušení vnějších a vnitřních vztahů, izolace, konflikty.

Následky psychické deprivace jsou variabilní a u každého dítěte se liší. Může se jednat o lehké odchylky, které jsou součástí normy, ale i o výrazné poškození charakteru a intelektu dítěte. Důležité je, jak dlouho dítě setrvalo v nevyhovujícím, nepodnětném prostředí a zdali si bylo schopno k někomu vytvořit vazbu. Dle Langmeiera a Matějčka (2011) je nejčastějším následkem výrazné opoždění vývoje řeči. Kromě nápadné patlavosti si často můžeme všimnout velmi chudé slovní zásoby (především u ústavních dětí). Obtížné vyjadřování situace na obrázku značí, že dítě nechápe symbolickou povahu grafického

znázornění a později se tato skutečnost projeví problémy s čtením a psaním na základní škole. Opožděný vývoj sociálních a hygienických zvyků je dalším znakem psychické deprivace. Přiměřené úrovni hrubé motoriky kontrastuje opožděný vývoj motoriky jemné, což se opět projeví ve škole, konkrétně jako špatné držení psacích potřeb. U starších dětí v inteligenčních testech zřetelně převažuje praktická složka nad složkou pojmovou. Většina z nich je školsky „nezralá“ a nástup do školy se odkládá. Časté jsou neurotické a emoční poruchy a poruchy chování. V pozdějším věku se u těchto dětí setkáváme s delikvencí – drobné krádeže, toulání, záškoláctví, lhaní, agrese.

2.3.3 Syndrom CAN

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (CAN – Child Abuse and Neglect) je v literatuře definován jako „*poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby*“ (Vágnerová, 2004, s. 593).

Dunovský (1995) rozlišuje mezi tzv. aktivní a pasivní formou. Mezi aktivní formu násilí řadíme jakékoli přímé ohrožování a poškozování fyzické (extrémní fyzické tresty, jako surové bití, kopání, dušení, svazování, třesení a jiné) a psychické (slovní útoky, zesměšňování, vyhrožování, nadávání a jiné). Při pasivní formě fyzického týrání je nejčastěji zanedbáno naplňování základních potřeb (hygiena, bezpečí, oblékání, nasycení, nepodávání léků a jiné). Pasivní formou psychického týrání je zanedbávání psychických potřeb dítěte. Mezi další formy násilí řadíme sexuální zneužívání, systémové týrání (sekundární viktimizace) a specifické formy poškozování jako například Münchhausenův syndrom by proxy.

Následky takového týrání jsou různé, obecně ale platí, že čím mladší je dítě, které zažije týrání, tím větší hrozí poškození vývoje psychického i somatického. Týrané děti mohou být tiché, zakřiknuté a apatické nebo naopak hyperaktivní a neposedné. Oba typy dětí mají odlišné chování od normy a selhávají v oblasti sociální adaptace. Zkušenost s týráním vede v dospělosti k potížím v mezilidských vztazích, izolaci, submisivnímu chování a přesvědčení o méněcennosti. Možná je i opačná reakce – agrese, bezohlednost a nedůvěra (Vágnerová, 2004).

2.4 Definice kompetence

Kompetence jako „*schopnost, způsobilost, kvalifikace*“ (Hartl, Hartlová, 2010, s. 256) definuje Velký psychologický slovník. Jiná literatura definuje kompetenci jako „*schopnost zvládnout nějakou činnost nebo situaci, popř. schopnost zařadit nové poznatky do širšího kontextu*“ (Jandourek, 2007, s. 125). Lze tedy říct, že kompetence je předpoklad ke zvládnání určité činnosti, předpokládá kvalifikaci, znalost problematiky a výsledky. O kompetentním člověku můžeme uvažovat jako o někom oprávněným, nebo způsobilým k výkonu určité činnosti.

2.5 Rodičovské kompetence

Na základě již definovaných pojmů potřeba a kompetence můžeme říct, že rodičovské kompetence jsou soubor schopností k uspokojování základních biologických a psychických potřeb dítěte. Conley (in Pazlarová, 2015) rozděluje rodičovské kompetence do čtyř kategorií:

1. Péče o zdraví a naplňování vývojových potřeb.
2. Upřednostňování potřeb dítěte.
3. Poskytování stabilní a konzistentní péče.
4. Schopnost rozeznat problémy a využít odpovídající služby.

Rodičovské kompetence v rámci ochrany dítěte najdeme i u Coxe a Bentovina (in Pazlarová, 2015), kteří je dělí do tří skupin: již zmíněné rodičovské kompetence (kam řadí základní péči, bezpečnost, emocionální vřelost, povzbuzení, vedení a hranice, stabilitu), vývojové potřeby dítěte (zdraví, vzdělání, psychický vývoj, identita, rodinné a sociální vztahy, sociální prezentace, sebeobsluha) a faktory rodiny a prostředí (rodinná historie a fungování, širší rodina, bydlení, zaměstnání, příjem, sociální integrace rodiny, komunitní zdroje).

2.5.1 Rodičovské kompetence pěstounů

Rodičovské kompetence jsou důležitým faktorem, na který je brán zřetel při posuzování zájemců o pěstounskou péči. Ačkoli se rodičem může stát každý, pěstounem každý být nemůže. Kompetence důležité pro pozitivní rodičovství a kvalitní pěstounskou péči shrnuje Buehler a kol. (2006) do dvanácti oblastí. Rycus a Hughes (in Buehler a kol.,

2006) navrhli užitečné rozlišení mezi minimálními a požadovanými standardy. Na základě jejich úvah by se od pěstounů očekávala minimální úroveň úspěchu v dané oblasti kompetence, zatímco požadovaná úroveň by mohla být cílem. K tomu má pěstounům pomoci podpora, školení a zkušenosti, aby své dovednosti mohli rozvinout na požadovanou úroveň.

1. Poskytnutí bezpečného a zajištěného prostředí

Tato oblast zahrnuje fyzické i emocionální bezpečí a je dále rozdělena na pět aspektů:

a) Svoboda od zneužívání (freedom from abuse)

Mnoho dětí bylo ze svých rodin odňato z důvodu týrání, nebo zneužívání. Je tedy naprosto zásadní umět poskytnout těmto dětem pocit bezpečí. Proto je důležité, aby i sami pěstouni neměli žádné „toxické“ vztahy, které by mohly děti ohrožovat. Vyhnout by se měli i fyzickým trestům, které mohou děti trpící méněcenností a zahanbením a které často přicházejí z prostředí plného násilí, velmi psychicky poškodit. *„Zaříd'te věci tak, aby je dítě udělalo dobře a vy je výrazně pochvalte. Nedopus'tte však, aby udělalo něco špatně a vy jste je za to museli trestat“* (Matějček, 2015, s. 62). Bezpečné prostředí je jednou z podmínek pro kvalitní pěstounskou péči. Kvůli jejich zvýšené vulnerabilitě, tyto děti vyžadují vysoce stabilní prostředí, aby mohly „hojit“ své emocionální a vývojové poškození. K tomu pěstouni potřebují specifické dovednosti, jako schopnost nekonfliktního řešení problémů a strategie vedoucí k pozitivní disciplíně (Buehler a kol., 2006).

b) Svoboda od zanedbávání (freedom from neglect)

Se zanedbáváním dětí se často setkáváme u rodičů – alkoholiků, nebo u rodičů užívajících návykové látky. Budoucí pěstouni musí rozumět tomu, co všechno představuje zanedbávání a uzpůsobit tomu svou domácnost a rodinný život, aby se minimalizovalo riziko vzniku skutečného, nebo vnímaného zanedbávání (Ibid, 2006).

c) Bezpečná domácnost (home physical safety)

Domov, do kterého dítě přichází, by měl být bezpečný a pohodlný. Nemělo by v něm hrozit žádné nebezpečí, ani v jeho okolí – na zahradě, v sousedství (Ibid, 2006).

d) Bezpečné sousedství (neighborhood safety)

Kromě fyzického bezpečí domu a okolí je důležité i prostředí, ve kterém se děti nachází. Bezpečné a kvalitní sousedství může ovlivňovat životní zkušenost dětí, protože nevhodné a nebezpečné prostředí je vystavuje riziku obtížného přizpůsobení (Ibid, 2006).

e) Emoční bezpečí (emotional security)

Děti, které byly obětí násilí a týrání ve svých původních rodinách, jsou obzvláště citlivé na stresující podněty. Hněv, a jiné negativní emoce dospělých osob, může v dítěti prohlubovat zažitá trauma. „*Dokážou-li rodiče zdravě zvládat své pocity a citlivě reagovat na své děti, pomáhají svým dětem naučit se regulovat i jejich pocity*“ (Hughes, 2017, s. 23-24).

Minimální úroveň úspěchu v této oblasti je ochrana svěřeného dítěte před dalším špatným zacházením. Cílem je udržení, nebo zvýšení pocitu bezpečí (emočního i fyzického) u svěřených dětí (Buehler a kol., 2006).

2. Poskytnutí pečujícího prostředí

Pocit přijetí a zájmu je pro dítě, které zažilo odmítnutí od svých biologických rodičů, velmi důležitý. Schopnost poskytnout pocit přijetí a zájmu je důležitou kompetencí, kterou pěstouni musí mít zvládnutou. Patří do ní schopnost přijetí pocitů dítěte, jeho jedinečnosti a podpora jeho autonomie. Empatie a tolerance jsou dalšími z důležitých vlastností, které podporují tento vztah pěstoun – dítě. Tento vztah je mnohdy obtížné navázat, pokud dítě trpí vážnou poruchou vazebného chování. Možným řešením může být například dyadická vývojová psychoterapie či filiální terapie. (Buehler a kol., 2006).

Kromě podpory ze strany pěstounů je důležité dítěti umožnit i kontakt s dalšími potenciálně pečujícími dospělými osobami, jako jsou sourozenci a rodiče pěstounů, sousedi, rodiče vrstevníků a jiní. Tyto kontakty jsou důležité nejen pro děti, ale i pro pěstouny, protože ti mohou mít v některých případech sociální a jiné kontakty velmi omezené (Ibid, 2006).

Minimální úroveň úspěchu v této oblasti indikují děti, které se cítí přijaté a opečovávané svými pěstouny. Cílem úspěchu jsou děti, které dokážou vytvořit bezpečné vazebné připoutání k pečovateli a navazovat další mezilidské vztahy (Ibid, 2006).

3. Podpora vzdělání a úspěchů

Jak již bylo řečeno v kapitole Psychická deprivace²¹, děti v pěstounské péči jsou často ohroženy školním neúspěchem. Je tedy úkolem pěstounů podpořit dítě ve studiu a pomoci mu zažít úspěchy. Protože dosažené vzdělání rodičů koreluje s dosaženým vzděláním jejich dětí, a protože dosažené vzdělání matek je nepřímo spojeno s problémovým chováním dětí (Chase-Lansdale, Gordon, Brooks-Gun a Klebanov in Buehler a kol., 2006), musí pěstouni, kteří mají nižší vzdělání (např. nemají maturitu) prokázat odhodlání

podporovat vzdělání dětí a schopnost ustanovit pozitivní strategie k podpoře školního úspěchu (Buehler a kol., 2006).

Minimální úroveň úspěchu je pravidelná školní docházka, cílem úspěchu potom například dokončení střední školy a pokračování v dalším studiu (Ibid, 2006).

4. Naplnění fyzických a duševních potřeb

Děti často do pěstounské péče přicházejí s řadou různých zdravotních potíží. Mnoho z nich nechodilo se svými biologickými rodiči na preventivní lékařské prohlídky, takže se mohou objevit nejrůznější nediagnostikované a neléčené zdravotní problémy. Kromě toho mají děti často závažné emocionální a výchovné problémy (Buehler a kol., 2006). Tyto problémy jsou jedním z nejčastěji řešených problémů, na které pěstouni nejsou mnohdy zcela připravení. V krajním případě pak dochází k ukončení pěstounské péče. Tomu by mělo předcházet právě zvyšování důležitých rodičovských kompetencí. Právě pocit kompetence při řešení problémů s dětmi je jedním z hlavních faktorů spokojenosti pěstounů s péčí (Denby, Rindsleisch&Bean, 1999). Minimálním úspěchem je poskytování adekvátní péče o fyzické a duševní potřeby dětí, žadáným pak jejich zlepšení (Buehler a kol., 2006).

5. Podpora sociálního a emočního vývoje

Aby mohli rodiče uspokojivě naplňovat fyzické a duševní potřeby dětí, musí také podpořit jejich sociální a emoční vývoj. Aby toho dosáhli, musí dostatečně porozumět vývojovým stadiím dítěte. Musí umět dítě podpořit v dosahování jednotlivých vývojových „úkolů“ a včas identifikovat překážky, které by mohly ohrozit další vývoj (Buehler a kol., 2006).

Minimální úroveň úspěchu v oblasti podpory sociálního a emočního vývoje je indikováno absencí oslabujících emocí. Cílem úspěchu je přítomnost odpovídající úrovně pozitivní sebeúcty a sociálních dovedností k vrstevníkům, rodině a dospělým v sociálním prostředí dítěte (Ibid, 2006).

6. Ocenění rozmanitosti a podpora kulturních potřeb dětí

Počet dětí z minoritních etnik je v mnoha zemích vyšší, než odpovídá jejich zastoupení v populaci (USA, Kanada, Velká Británie...) V českém systému pěstounské péče jsou jedinou významnou minoritou romské děti. Protože se etnický původ pěstounů ani dětí nesleduje, není možné říct, kolik romských dětí a pěstounů v systému aktuálně je (Pazlarová, 2015). Výhody umístění dítěte do rodiny stejného etnika shrnuli Brown a kol. (2009a): sdílené hodnoty, pocit bezpečí dítěte, snadnější přechod a adaptace, menší stres (pro

pěstouny), více společných věcí. V další studii Brown a kol. (2009b) shrnuli naopak výzvy, se kterými se musí potýkat pěstouni, kteří dostanou do péče dítě jiného etnika: pochopení (informace o původu dítěte, o jeho kultuře, zvycích, náboženství), respekt (k odlišnostem), učení se, kompromis, neshody, pocity dětí, vzdělávání. Kromě výzev a nároků tu jsou pro pěstouny i přínosy: seznámení s jinou kulturou, reflexe vlastní kultury, příležitost ke sdílení, sebedůvěra (ve vlastní kořeny, udržení vlastní identity), pokora, sdílení mezi dětmi (Brown a kol., 2010).

Minimální úroveň úspěchu je indikováno dítětem, které se necítí nepříjemně s pěstouny, kteří jsou jiného etnika, nebo rasy. Cílem úspěchu je dítě, které má jasnou a rozvinutou kulturní identitu (Buehler a kol., 2006).

7. Podpora plánování stability

Děti do pěstounské péče jsou předávány s různými cíli. U malých dětí může být cílem úspěšná sanace biologické rodiny a návrat do ní, adopce, dlouhodobá pěstounská péče, u starších potom například emancipace, nebo rozhodnutí o poručenství. Zvláště návrat dítěte do biologické rodiny může být pro pěstouny velmi náročný, pokud věří, že v ní dítě není v bezpečí. Schopnost spolupracovat s biologickou rodinou a podporovat ji je v tomto případě velmi důležitá. Je nezbytné, aby pěstouni byli schopni spolupracovat a podílet se na tvorbě takových plánů pro dítě a vyvarovali se pokusům o jejich sabotáž – to je minimální úroveň úspěchu. Cílem úspěchu je zahrnutí pěstounů do procesu plánování a přítomnost aktivního a podpůrného úsilí pěstounů o realizaci plánu (Buehler, 2006).

8. Zvládání nejasností a ztrát

Při ukončení pěstounské péče se musí pěstouni vyrovnat se ztrátou a pochybami, které je mohou provázet. Pokud je pěstounská péče ukončena zletilostí, často to znamená pouze formální konec péče, ale vztahy trvají i nadále. Pokud byl průběh péče problematický, je větší možnost, že se zpřetrhají i vzájemné vazby a po dosažení zletilosti mladý člověk z rodiny odejde (Pazlarová, 2015). Pěstounská péče ale může skončit i rozhodnutím o adopci nebo poručenství, a soudně na žádost pěstouna nebo OSPOD. V takovém případě se musí pěstouni vyrovnávat se ztrátou a nejasnostmi, které postupně přichází. Je důležité, aby pěstoun od začátku svěřením dítěte do péče věděl, jaké scénáře mohou přijít, nahlížel na situaci realisticky a uměl se vyrovnat s pocitem ztráty (Buehler a kol., 2006).

Minimální úroveň úspěchu je, když pěstouni nejsou ztrátou a nejasnostmi emočně ani vztahově omezeni ve výkonu péče o jiné děti. Cílem úspěchu je, když pěstouni dokážou

realisticky zhodnotit možné zdroje těchto nejasností a prokazují schopnost vypořádat se se ztrátou (Ibid, 2006).

9. Osobnostní růst pěstouna

Osobnostní růst pěstouna zahrnuje zájem a snahu o investování do zlepšení vlastních schopností a dovedností. Jedním z nástrojů, které máme, je pravidelné vzdělávání pěstounů, v minimálním rozsahu 24 hodin ročně, které je povinné od roku 2013.

Důležitým faktorem pro osobní růst je také vyjasnění role, kterou rodič jako pěstoun zastává. V zahraniční studii (Rhodes a kol., in Buehler a kol., 2006) se například prokázalo, že pěstouni byli přesvědčeni o tom, že mají větší zodpovědnost za rodičovství a spolupráci se svojí organizací než jejich sociální pracovníci. Vyjasnění role je tedy důležité pro to, aby se s ní pěstoun mohl správně identifikovat. Pěstouni by měli umět rozpoznat své potřeby a absolvovat dodatečné vzdělání na téma, které potřebují zvládnout. Minimálním úspěchem v této oblasti je uvědomování si nutnosti a potřeby vzdělávání v potřebných oblastech, cílem úspěchu je aktivní a pozitivní přístup ke zvyšování kompetencí a porozumění roli práv a povinností, které z pozice pěstouna vyplývají (Buehler a kol., 2006).

10. Zvládání požadavků pěstounství

Ačkoli pěstounství přináší mnoho výhod a pozitiv, pěstouni musí být vybaveni schopnostmi ke zvládání napětí a stresu, které se mohou v rodině objevit, a zvláště musí rozvíjet své kompetence pro řešení vážných narušení vzájemných vztahů a fungování rodiny. Ve dvou studiích (Dando&Minty, Seaberg&Harrigan in Buehler, 2006) pěstouni vyjádřili své obavy s pěstounstvím jako: finanční zátěž, časovou náročnost, zvýšení stresu, narušení rutiny, negativní vliv na vlastní děti, konflikty v rodině a manželství a narušení péče v důsledku návštěv v biologických rodinách. Pěstouni, kteří umí využívat podpůrných služeb, mohou být úspěšnější ve zvládání požadavků, které na ně pěstounství má a mohou minimalizovat jeho negativní důsledky na vztahy v rodině a její členy (Buehler a kol., 2006).

Minimálním úspěchem v oblasti zvládání požadavků pěstounství je absence jeho negativních vlivů na manželství, kvalitu života biologických dětí (pokud je pěstouni mají) a vztahy s nimi a na vztahy s rozšířenou rodinou. Požadovaný cíl úspěchu je indikován růstem v těchto různých vztazích (Ibid, 2006).

11. Podpora vztahu dítěte s biologickou rodinou

Právní úprava zákona o sociálně-právní ochraně dětí pěstounům ukládá následující: „*povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými,*

zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak“ (zákon č. 359/1999 Sb. § 47a). Mnoho pěstounů povinnost udržovat styk s biologickými rodiči hodnotí negativně, ale pokud je kontakt v zájmu dítěte, a to je na něj dobře připraveno, může díky němu dojít i ke zlepšení vztahů mezi dítětem a pěstounem. Dítě získá informace o svojí rodině, díky kterým může zaplnit mezery ve svém životě. Historii své rodiny může a nemusí přijmout, důležité ale je, že ji zná. Děti, které neznají svůj původ, mají často zkreslené představy o svých rodičích, hledají příčiny toho, proč jsou v pěstounské péči. V dospívání může touha po odpovědi dát vzniknout problémovému chování, obviňování pěstounů a narušení jejich vzájemného vztahu. Když dítě zná svoji rodinu, může tak lépe ohodnotit a ocenit péči pěstounů (Pazlarová, 2015).

Minimální úroveň úspěchu je, když pěstouni chápou důležitost pokračování vztahu svěřených dětí s jejich biologickými rodiči (pokud není soudem dáno jinak) a adekvátně děti v těchto vztazích podporují. Požadovaným úspěchem je míněna aktivní podpora a rozvíjení vztahů dětí s jejich rodiči a spolupráce s nimi, pokud je to potřeba (Buehler a kol., 2006).

12. Spolupráce

Úspěch pěstounské péče zahrnuje komunikaci a spolupráci s klíčovým pracovníkem organizace, se kterou jsou pěstouni spjatí. Často se ale celý tým okolo dítěte rozšiřuje o terapeuty, psychology, učitele a biologické rodiče a pro kvalitní spolupráci musí mít pěstoun dobré komunikační schopnosti, zkušenosti s řešením nejrůznějších problémů a důvěru v úspěch takové spolupráce. Minimálním úspěchem je spolupráce pěstounů s organizací, či OSPOD bez pocitů méněcennosti nebo neúcty, pěstouni by měli být oceňováni za práci, kterou dělají. V ideálním případě by se měl pěstoun cítit jako člen profesionálního týmu, který se snaží zajistit potřeby dítěte a jeho budoucnost (Buehler a kol., 2006).

2.5.2 Zvyšování kompetencí pěstounů

Od pěstounské péče je očekáváno mnohem více než od biologické, adoptivní, či nevlastní rodiny. Tato očekávání a požadavky mají své odůvodnění – pěstouni se starají o děti, které mají speciální potřeby a ty často vyžadují dostatečné zkušenosti a dovednosti. Kvůli těmto očekáváním musí být pěstouni dostatečně kompetentní v různých oblastech. Nelze však očekávat, že pěstouni budou mít všechny kompetence ve výše popsaných dvanácti oblastech plně zvládnuté (Buehler a kol., 2006). K jejich zvládnutí ovšem významně přispívá vzdělávání pěstounů. Klíčový pracovník pěstounům navrhne vzdělávací

plán a průběžně kontroluje jeho plnění. Pěstouni mají podle zákona právo na bezplatné vzdělávání v minimálním rozsahu 24 hodin za jeden kalendářní rok. Nejčastější formou vzdělávání je prezenční výuka v podobě seminářů nebo vzdělávací víkendové pobyty s programem pro děti, které se z hlediska efektivity jeví jako nejlepší, protože vedou k rozvoji přátelských vztahů mezi pěstouny, sdílení zkušeností a vzájemné podpore. Vzdělávání lze realizovat i formou samostudia literatury (Lusková, 2018). Výběr témat knih a seminářů je vázán vyhláškou (č. 473/2012 Sb.), která omezuje témata pro zvyšování znalostí a dovedností na následující:

- *„získávání nových informací a schopností v oblasti péče o dítě,*
- *získávání znalostí a dovedností při péči o specifické skupiny dětí zejména dětí jiného etnika dětí se zdravotním postižením, sourozeneckých skupin dětí, které zažily týrání zneužívání či zanedbávání,*
- *poskytování péče při změnách spojených se vzděláváním nebo vývojovými fázemi dítěte,*
- *zvládnutí krizových situací,*
- *návrat dítěte do původní rodiny a přechod do náhradní rodiny,*
- *přípravu dítěte na osamostatňování se související se zletilostí odchodem z náhradní péče, s ohledem na věk dítěte a jeho vývojové a sociální potřeby.“*
(§5 odst. 1 písm. a) - b) vyhlášky č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí)

2.6 Osobnost pěstouna

Kromě rodičovských kompetencí je důležitá i osobnost pěstouna a jeho schopnost sociální integrace. Důležitým prediktorem je žadatelova anamnéza sociálního fungování, která se nezískává psychologickými testy, nýbrž rozhovorem. V něm se zaměřujeme především na tato témata:

1. Rodinná a vztahová situace

Důležité jsou vztahy, především ty dlouhodobé, a schopnost tyto vztahy udržovat. Zajímáme se také o rodinu a její fungování. Důležitým aspektem je i současná vztahová situace žadatele.

2. Životní zabezpečení

Žadatel musí být schopný zajistit a udržovat přiměřené bydlení a mít stabilní práci s pravidelným platem.

3. Sociální podpora

Sociální podporou se myslí nejen schopnost spolupracovat s různými institucemi a orgány, ale i přijímat pomoc od druhých lidí, mít tedy širší vztahovou síť (rodina, přátelé) (Pazlarová, 2015).

Anamnestické faktory, které jsou pro pěstounskou péči rizikové jsou především: poruchy chování, násilné chování, nestálost ve vztazích, problémy v zaměstnání, problémy s užíváním návykových látek a předchozí selhávání ve spolupráci (Douglas a kol. in Pazlarová, 2015).

Pazlarová (2015) uvádí, že od osobnosti pěstouna by se mělo očekávat, že to bude osoba zralá a stabilní s dostačujícími zkušenostmi, osoba integrovaná do svého sociálního prostředí, osoba schopná upřednostnit potřeby svěřených dětí před svými vlastními a schopná vytvořit stabilní a vřelý vztah s vědomím, že může být přerušen. Budoucí pěstoun by měl také být schopen spolupráce a mít náhled na své schopnosti a aktuální situaci.

2.7 Potřeby pěstounů

Aby mohli pěstouni úspěšně pečovat o svěřené děti, musí naplňovat jejich specifické potřeby, k čemuž potřebují mít své rodičovské kompetence na velmi dobré úrovni. V praxi se ale nesetkáváme s pěstouny, kteří by měli všechny kompetence tak zvládnuté, že by nevyžadovali žádnou pomoc a podporu. Ze specifických potřeb dětí vycházejí specifické potřeby pěstounů, které je třeba uspokojovat, aby byli schopni poskytovat konzistentní a kvalitní péči.

V Kanadě, v roce 2008, proběhla kvalitativní studie⁵, která se věnovala potřebám pěstounů. Z výsledků vyplývá, že pěstouni potřebují podporu nejvíce v těchto oblastech:

Emoční podpora – pěstouni potřebují emoční podporu od klíčových pracovníků, kteří se jim dostatečně věnují, podporují jejich rozhodnutí a názory, jsou otevření a upřímní.

⁵ MacGregor, Tracy & Rodger, Susan & Cummings, Anne & Leschied, Alan, 2006. The Needs of Foster Parents. *Qualitative Social Work*. 5. 351-368. 10.1177/1473325006067365.

Důvěra – pěstouni potřebují, aby jim organizace a klíčový pracovník důvěřovali a věřili také jejich schopnostem postarat se o dítě. To znamená, aby před nimi nezatajovali žádné informace o dítěti a jednali s nimi otevřeně.

Uznání – i když mají pěstouni pracovat jako součást týmu okolo jejich svěřence, ne vždy se cítí jako plnohodnotní členi.

Zdroje – zahrnuje zdravotní, vzdělávací a poradenské služby pro dítě, které by měly být pěstounům dostupné.

Krizová intervence – v případě nečekané krizové situace pěstouni potřebují mít k dispozici odbornou pomoc.

Finance – k pěstounské péči se v našem systému vztahují dávky pěstounské péče¹⁴. Mnoho pěstounů by ovšem uvítalo jejich zvýšení, i vzhledem k profesionalizaci jejich práce, kdy někteří pěstouni pečují o děti na plný úvazek, respektive se tímto živí.

Odlehčení a odpočinek – vzhledem k náročnosti práce se svěřenými dětmi pěstouni rádi uvítají možnost využít respitní péče. Vhodné i jako prevence syndromu vyhoření, který je u pěstounů rizikový.

Vzdělávání – vzdělávání pěstounů je důležitým prvkem podpory jejich kompetencí. Od roku 2013 je v České republice pro pěstouny povinné. Vhodné jsou specificky zaměřené kurzy (dítě s poruchou autistického spektra, syndrom CAN, dítě se zdravotním postižením...).

3 Doprovázející organizace

Třetí kapitola se stručně zabývá legislativním rámcem doprovázejících organizací a základní nabídkou služeb, které pěstounům poskytují. Představeny jsou zároveň i práva a povinnosti pěstounů, které vycházejí z uzavření smlouvy o výkonu pěstounské péče. Dále se tato kapitola věnuje procesu doprovázení pěstounských rodin a roli klíčového pracovníka v něm.

3.1 Legislativa

Dohodu o výkonu pěstounské péče může zájemce uzavřít s příslušným OSPOD, kterým je obecní úřad s rozšířenou působností nebo s pověřenou osobou – doprovázející organizací.

Doprovázející organizace jsou vymezeny v zákoně č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Výkon sociálně-právní ochrany mohou vykonávat pouze osoby pověřené krajským úřadem, které následně mohou:

- a) Vyhledávat děti, které potřebují zajistit péči v náhradním rodinném prostředí.
- b) Vyhledávat osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny.
- c) Zajišťovat přípravy žadatelů o zprostředkování osvojení, nebo pěstounské péče, poskytovat jim odborné poradenství a pomoc.
- d) Uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče.
- e) Poskytovat výchovnou a poradenskou pomoc při péči o dítě.
- f) Sledovat výkon pěstounské péče.
- g) Zajišťovat povinné vzdělávání pěstounů.
- h) Zřizovat zařízení sociálně-právní ochrany.

V dohodě o výkonu pěstounské péče je určen tzv. klíčový pracovník – sociální pracovník zaměstnaný doprovázející organizací, který je s pěstouny v kontaktu a s kterým pěstouni spolupracují. Uzavírají-li pěstouni dohodu s OSPOD, pak tuto pozici zastává zaměstnanec příslušného orgánu (Trnková, 2018).

3.2 Služby

Služby, které jsou pěstounům poskytovány vycházejí z práv, které pěstouni získávají dohodou o výkonu pěstounské péče. Jedná se o následující práva:

a) Právo na poskytnutí trvalé, nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě.

Pokud pěstoun potřebuje pomoci s hlídáním dítěte kvůli vyřízení osobních záležitostí (nemoc, úmrtí v rodině, narození dítěte a jiné) a hlídání nemůže zajistit ani osoba žijící s dítětem ve společné domácnosti, pak pomoc zajistí organizace, se kterou pěstoun uzavřel dohodu. Organizace může zajistit hlídání například v rodinném centru, dobrovolníkem nebo jiným pěstounem. Jedná se o službu využívanou především pěstouny malých dětí, které jsou na pěstouny velmi vázány (Pazlarová, 2015).

b) Právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě nebo děti v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce, jestliže svěřené dítě dosáhlo alespoň věku 2 let

Tuto službu – respitní péči zajišťují organizace v souladu s potřebami a zájmy dětí. Oblíbené jsou dětské víkendové pobyty, celodenní výlety, příměstské tábory a vícedenní pobyty jako například tábory, soustředění, adaptační a jiné školní pobyty, na které organizace přispívá. Další variantou je zajištění odlehčovací služby osobou blízkou (Pazlarová, 2015).

c) Právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců

Organizace spolupracují s řadou zkušených odborníků, kteří jsou pěstounům k dispozici. Vhodného odborníka může pomoci zvolit klíčový pracovník. Nejvíce využívanou službou bývá psychologické poradenství pro dítě a pěstouny. Často je využíváno i doučování dětí, či skupinové setkávání pěstounů, kde mohou pěstouni sdílet své zkušenosti a navzájem si poskytovat podporu (Ibid, 2015).

d) Právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě

Většina organizací pěstounům nabízí různé možnosti, jak si splnit povinné vzdělávání. Oblíbené jsou víkendové vzdělávací pobyty s programem pro děti a speciálně zaměřené semináře. Tématem bývají potřeby rodiny a zvyšování a rozvíjení kompetencí pěstounů. Variantou je i možnost samostudia – čtením doporučených publikací (Ibid, 2015).

e) Právo na pomoc při udržování, rozvíjení a prohlubování sounáležitosti dítěte s osobami blízkými zejména s rodiči, včetně zajištění místa a asistence při styku dítěte s oprávněnými osobami

Klíčový pracovník pomáhá pěstounům s tzv. asistovaným kontaktem. Rodiče dítěte kontaktuje a zajistí prostory, kde kontakt proběhne. Zjišťuje, jestli je setkání s rodiči v zájmu dítěte a při celé návštěvě ho doprovází a kontakt sleduje a s dítětem i pěstouny vyhodnocuje (Ibid, 2015).

Kromě práv vycházejí z dohody i povinnosti, které jsou následující:

f) Povinnost v souladu s IPOD udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud osud nestanoví jinak

Netýká se pouze osobního kontaktu dítěte se svými biologickými rodiči, ale také zpracování informací o dítěte např. do Knihy života, projektu Život v kufříku a jiné. Řadíme sem i poskytování informací dítěti o jeho biologické rodině a rozvoj identity dítěte v souladu s jeho původem (Šilhánková, 2018).

g) Povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě

Povinné vzdělávání stanovuje zákon na minimálně 24 hodin za kalendářní rok. Klíčový pracovník s pěstounem sestavuje vzdělávací plán a doporučuje semináře a kurzy, které do plánu spadají. Tato povinnost je propojena s právem pěstouna na bezplatné zvyšování znalostí a dovedností v oblasti výchovy a péče o dítě ze strany subjektu, se kterým uzavřel dohodu (Ibid, 2018).

h) Povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí

Spolupráce s klíčovým pracovníkem je důležitou činností, která je vykonávána v rámci dohody o výkonu pěstounské péče. Pracovník je v kontaktu nejen s pěstouny, ale i se svěřeným dítětem a dohlíží na to, že péče probíhá tak jak má, v souladu s IPOD (Ibid, 2018).

3.3 Proces doprovázení rodiny

Jak bylo v předešlých kapitolách zmíněno, pěstoun může dohodu o výkonu pěstounské péče uzavřít s OSPOD, nebo s doprovázející organizací. Pokud zvolí první možnost, pracovnice OSPOD přichází do rodiny jedenkrát do dvou měsíců jako klíčový pracovník a jedenkrát za půl roku jako dohled nad vykonávaným doprovodem. V druhém případě klíčový pracovník organizace navštěvuje rodinu opět – minimálně jednou za dva měsíce a jednou za půl roku podává zprávu příslušné pracovníci OSPOD, která má konkrétní

dítě na starosti. Nespornou výhodou v doprovázení organizací je partnerský a podporující přístup, který při doprovázení OSPOD není takřka možný, kvůli jeho kontrolní funkci (Šustrová, 2018).

Principem doprovázení je tedy primárně podpora všech členů náhradní rodiny. „Doprovázení pěstounské rodiny má tedy zejména formu konzultací, poradenství, sdílení, podpory, náhledu, případně vedení pěstounů a dohledu nad pěstounskou péčí“ (Šustrová, 2018, s. 141). S tím souhlasí i Pazlarová (2015), která doplňuje, že doprovázení se skládá z několika dílčích částí:

- a) Doprovázení pěstounů – klíčový pracovník se setkává s pěstouny, obvykle v jejich domácnosti a věnují se plánování služeb pro ně a pro děti, zvyšování kompetencí a tématům, které pěstouni aktuálně v rodině řeší. Takto se s nimi setkává jednou za dva měsíce, pokud ovšem v rodině nastane nečekaná krizová situace, mohou být návštěvy častější.
- b) Podpora dítěte – primárním klientem doprovázení jsou děti. Je důležité, aby s nimi pracovník navázal vztah. Klíčový pracovník sleduje, jak se dítěti v rodině daří a zdali jsou naplňovány jeho potřeby. Frekvence setkávání je také jednou za dva měsíce, je ale vhodné, aby mělo (zvláště pokud se jedná o starší) dítě na pracovníka kontakt a mohlo s ním řešit případné krizové situace.
- c) Podpora rodiny jako celku – pracovník podporuje sounáležitost rodiny jako celku, to se vztahuje i na širší část rodiny (rodiče, sourozenci pěstounů apod.)

3.4 Klíčový pracovník

Klíčový pracovník je zaměstnanec doprovázející organizace, či OSPOD, který je pověřen k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Projednává s pěstouny dohodu o výkonu pěstounské péče, nabízí, poskytuje a koordinuje potřebné služby, spolupracuje se sociálním pracovníkem OSPOD (Pazlarová, 2015).

Podle Šustrové (2018) je úkolem klíčového pracovníka navázání vztahu s rodinou a získání důvěry. To nemusí být vždy snadné, někdy tento proces zabere mnoho měsíců, než se pěstouni dokážou pracovníkovi otevřít a diskutovat s ním všechny problémy. Někdy se takový vztah nepodaří navázat vůbec. Je proto důležité, aby pracovník vždy vystupoval otevřeně a s respektem k odlišným názorům a postojům pěstounů. Zásadní také je dodržování mlčenlivosti a diskrétnosti.

Pracovník během první schůzky s pěstouny seznámí rodinu se svojí úlohou, vyjasní důležité body v dohodě o výkonu pěstounské péče, IPOD, zjistí aktuální problémy rodičů a dětí a projedná s nimi možnosti řešení. Domluví další návštěvu, která by neměla být později než za dva měsíce a dříve než za čtrnáct dní. Na základě první návštěvy navrhne klíčový pracovník plán pobytu dítěte v pěstounské péči, který je konzultován s pěstouny, odborníky, případně s OSPOD. Kromě plánu pobytu klíčový pracovník také vytváří pěstounům plán vzdělávání a kontroluje jeho plnění (Šustrová, 2018).

Kromě podporující a vzdělávací role má klíčový pracovník i roli kontrolní. Kontroluje především, jestli pěstouni ve výchově postupují v souladu s IPOD, zda jsou naplňovány potřeby dítěte a zda rodina dítěte plní domluvené cíle spolupráce a poskytuje pěstounům zpětnou vazbu a hodnocení (Ibid, 2018).

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Úvod do výzkumného šetření

Tématu potřeb pěstounů se věnovalo již mnoho výzkumů. Zmínit mohu například výzkum prováděný doktorkou Vědunou Bubleovou a kol., (*Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*), kde bylo potřebám pěstounů i potřebám dětí v pěstounské péči věnováno mnoho pozornosti. Výzkumné pole se často soustředí i kolem vzdělávacích potřeb pěstounů, především i díky nové povinnosti pěstounů se vzdělávat. Rodičovské kompetence jsou obecně často zkoumaným tématem ve víru měnící se společnosti a významu rodiny.

Tento kvalitativní výzkum chce přispět propojením těchto dvou termínů – tedy potřeb a kompetencí. Pěstounům jako hlavním pečovatelům vznikají specifické potřeby, které se musí naplňovat, aby mohli zvyšovat své kompetence v oblasti rodičovství. Tyto potřeby a kompetence jsou předmětem následujícího výzkumu.

4.1 Stanovení výzkumného problému

Švaříček, Šed'ová (2014) uvádějí, že výzkumný problém má mít podobu oznamovací věty a měl by být spíše obecnějšího rázu. S ohledem na to byl výzkumný problém stanoven jako *Rodičovské kompetence a potřeby pěstounů* a je shodný s názvem této práce.

4.2 Cíle výzkumného šetření a stanovení výzkumných otázek

Základním cílem výzkumného šetření je prozkoumat, jak pěstouni nahlíží na své rodičovské kompetence, jaké potřeby při péči vznikají a jak na ně reagují doprovázející organizace. S ohledem na hlavní cíl byly stanoveny následující dílčí cíle práce:

- Prozkoumat spolupráci pěstounů s doprovázející organizací.
- Popsat speciální potřeby, které pěstouni mají a zda se tyto potřeby daří naplňovat.
- Poznat osobnost pěstouna ve vztahu k přijatým dětem a popsat jejich pocity ohledně rodičovství.
- Prozkoumat, jak pěstouni hodnotí své kompetence, popsat silné a slabé oblasti kompetencí.

V souladu s cíli práce byla formulována hlavní výzkumná otázka takto: **Jakou podporu potřebují pěstouni, aby mohli naplnit své potřeby a úspěšně zvyšovat své rodičovské kompetence.** Dílčí výzkumné otázky byly pak stanoveny takto:

VO 1: Jak vnímají pěstouni své rodičovské kompetence, které z nich by potřebovali zlepšit a jaké způsoby k tomu volí?

VO 2: Jak pěstouni vnímají spolupráci s doprovázející organizací?

VO 3: Jaký pohled mají pěstouni sami na sebe jako na rodiče?

VO 4: Jaké potřeby vznikají při výkonu pěstounské péče?

4.3 Metodologie výzkumu

Švaříček, Šed'ová (2014) uvádějí, že rozhodnutí o metodách zahrnuje následující tři body: rozhodnutí o vzorku, výběr metod sběru dat a zajištění vstupu do terénu. Stanovené cíle a povaha stanovených výzkumných otázek práce samy o sobě implikují použití metod využívaných v kvalitativních studiích. Kvalitativní výzkum nám podle Hendla (2005) umožňuje hloubkový popis případů, ve kterých řešitel nezůstává pouze na povrchu, ale sleduje vývoj, zohledňuje kontext, získává podrobný popis a jedinečný vhled do zkoumaného problému. S ohledem na to jsem tedy zvolila **kvalitativní typ výzkumu.**

Výběr výzkumného vzorku se odvíjel s ohledem na výzkumný problém práce. Švaříček, Šed'ová (2014, s.73) uvádí, že: „*se výběr případů odvozuje od toho, jak je definován náš výzkumný problém a naše výzkumné otázky*“. Vzhledem k tomu se výběr vzorku zaměřil na pěstouny, kteří mají zkušenost s dlouhodobou pěstounskou péčí a kteří mají aktuálně v péči alespoň jedno takové dítě. Pro účely tohoto šetření jsem vybírala respondenty kombinací tří metod, a to metodou **prostého záměrného výběru, záměrného výběru přes instituce, a metodou sněhové koule,** tak jak je uvádí Miovský (2006).

Vzhledem k typu výzkumného šetření jsem se rozhodla pro **metodu hloubkových rozhovorů** s dlouhodobými pěstouny, konkrétně jsem zvolila metodu rozhovoru s návodem, tak jak ho popisuje Hendl (2005). Podle Hendla (2005, s. 174) je výhodou této metody například „*volnost přizpůsobování formulace otázek podle situace.*“ Což se v průběhu výzkumu ukázalo jako zvlášť výhodné. Návod (viz příloha) jsem sestavila z obecných témat vycházejících z již stanovených dílčích výzkumných otázek a okruhů na které jsem se v rozhovoru chtěla zaměřit.

Vstup do terénu jsem zajistila oslovením respondentky pro pilotní rozhovor, který jsem nakonec také do šetření zahrnula. Respondentka byla vybrána metodou záměrného výběru, na základě osobní známosti a splnění kritérií, které jsem pro výběr vzorku stanovila. Výběr respondentů přes instituce může být podle Miovskeho (2006) zkreslující, protože většinou pokryje pouze část vzorku cílové skupiny. Jak ale uvádí dál, tak „*pokud základním souborem našeho výzkumu jsou právě klienti určité instituce, tj. že výběrovým kritériem je právě skutečnost, zda využívají pomoci určité instituce, případně pro ni pracují atd. Pak je záměrný výběr prostřednictvím instituce nejlepší volbou pro výběr výzkumného souboru.*“ (Miovský, 2006, s. 138). Pro získání respondentů jsem tedy oslovila tři instituce, které působí v mém okolí s prosbou o distribuci informačních letáčků (viz příloha) mezi své klíčové pracovníky, kteří následně měli oslovit své pěstouny, kteří splňují kritéria výběru vzorku. V jednom případě byl získán respondent metodou sněhové koule, kdy mi byl kontakt na další pěstounku poskytnut po rozhovoru.

K doplnění výzkumného šetření jsem také zvolila metodu kvalitativního dotazníku pro sociální pracovníky oslovených organizací. Z každé ze tří organizací měl být vybrán jeden klíčový pracovník, který by vyplnil krátký dotazník (viz příloha) týkající se rodičovských kompetencí z pohledu zástupce doprovázející organizace.

4.4 Etika

Etické otázky výzkumného šetření byly řešeny již na samém počátku jeho realizace. Účastníkům byla zaručena naprostá anonymita. Všichni respondenti byli seznámeni s tím, že rozhovor je dobrovolný a bude z něj pořízena audionahrávka, která bude následně doslova přepsána a anonymizována, aby nemohlo po zveřejnění dojít k jejich identifikaci. Dále byli respondenti seznámeni s tím, že záznam a přepis rozhovoru bude použit pouze pro vypracování této práce. Respondentům jsem také zaručila, že jim bude přepis společně s výsledky šetření k dispozici. Nakonec jsem všechny účastníky seznámila s možností úplného zrušení účasti ve výzkumném šetření.

Před samotným rozhovorem byli respondenti seznámeni s předmětem výzkumného šetření a cílem, který si práce klade. Byli seznámeni s časovou náročností, který rozhovor zabere. Všichni respondenti písemně stvrdili poučený souhlas (viz příloha) s poskytnutím rozhovoru.

Kromě samotných respondentů byly s předmětem výzkumného šetření a jeho cílem seznámeny i všechny organizace a jejich vedení, popřípadě klíčoví pracovníci pěstounů, které jsem oslovila.

4.5 Realizace výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo realizováno v průběhu tří měsíců, tj. od dubna do června roku 2021. Zároveň se sběrem dat byla již pořízená data přepisována, a nakonec jako celek analyzována.

V první fázi výzkumu jsem sestavila návod na rozhovor (viz příloha) z obecných témat, které jsem vztáhla k dílčím výzkumným otázkám a okruhů, kterých jsem se v rozhovoru chtěla dotknout. Koncept rozhovoru s návodem je založen na možnosti volnějšího přizpůsobení formulace otázek a také volnějšího pořadí získávání informací (Hendl, 2005).

Platnost otázek byla ověřena v pilotním rozhovoru, kdy jsem ověřovala, zdali témata, která návod obsahuje, jsou pro šetření relevantní a významná. Pilotní rozhovor byl důležitý i pro mě jako výzkumníka k reflexi vlastních schopností řídit rozhovor a pokládat vhodně formulované otázky tak, aby byly pro respondenta jasné a srozumitelné. Relevance témat byla potvrzena a pilotní rozhovor zahrnut do výzkumného šetření.

Rozhovory probíhaly osobně a ve dvou případech formou online setkání. Výběr místa setkání jsem ponechala vždy na respondentovi. Rozhovory trvaly v průměru od dvaceti pěti do šedesáti minut. V úvodu schůzky, který se nenahrával, došlo k představení výzkumníka a respondenta a navázání vztahu za účelem vytvoření příjemné a důvěrné atmosféry. Respondenty jsem v této fázi seznámila s mojí prací, studiem a významem, který práce má na daný obor. Poté jsem získala souhlas k nahrávání, které jsem následně zahájila a pokládala první otázky rozhovoru. Když byla témata vyčerpána, nahrávání jsem ukončila.

4.6 Charakteristika výzkumného vzorku

Jednotliví respondenti byli vybíráni především na principu dostupnosti. Dohromady se do výzkumného šetření přihlásilo devět respondentů. Z doprovázející organizace 1 se přihlásili dva respondenti, z organizace 2 dohromady šest respondentů a z poslední organizace pak pouze jeden respondent. Kritériem výběru byla zkušenost s dlouhodobou pěstounskou péčí a další podmínkou bylo mít aktuálně v péči alespoň jedno takové dítě.

Výzkumný vzorek tak sestává z dvou případů příbuzenské pěstounské péče, pěti případů společné pěstounské péče a dvou případů, kdy se jedná o pěstouny samoživitele.

Rozhovoru se v jednom případě účastnil manželský pár, jinak jsem rozhovory vedla vždy s matkou – pěstounkou. Ve všech případech se jedná o pěstouny ve střední a pozdní dospělosti (podle Vágnerové, 2015), jejich vzdělání se pohybuje mezi středoškolským a vysokoškolským. Tři respondentky jsou momentálně v domácnosti, z toho jedna je v invalidním důchodu, ostatní dochází do zaměstnání. Věk dětí v pěstounské péči se pohybuje od šestnácti měsíců do šestnácti let a všechny děti mají sourozence, buď vlastní nebo nevlastní. Následuje přehled všech respondentů společně s krátkou charakteristikou.

Anna

Se svým manželem má ve společné pěstounské péči dvě dcery. První Elišku přijali z kojeneckého ústavu v patnácti měsících, nyní jí je šest a půl let. Druhou dceru Haničku přijali od přechodné pěstounky v devíti měsících, nyní jí je jeden rok a čtyři měsíce. Pár nemá vlastní děti a pěstounství iniciovali společně.

Magda

Spolu s manželem jako zkušení pěstouni mají v péči syna Tomáše, kterému je šestnáct let. Přijali ho společně s jeho bratrem od jiných pěstounů, když bylo Tomášovi jedenáct let. Dohromady měli v pěstounské péči čtyři děti, tři z nich jsou nyní již dospělí a z rodiny po závažném střetu odešli. Pár má vlastní dva dospělé syny.

Zuzana

Zuzana je pěstounka samoživitelka, ve své péči má dceru Nikolku, kterou přijala z dětského domova, když jí byly necelé čtyři roky. Nyní je Nikolce šest let a chystá se do první třídy. Vlastní děti Zuzana nemá.

Johana

V pěstounské péči má tři děti své dcery, Lukáše, kterému je nyní již osmnáct let, přijímala ho v jeho šesti letech, Verunku, dvanáct let, kterou přijala společně s Lukášem, z péče své dcery, v jejích deseti měsících. Dále má v péči Martina, kterému je devět let a kterého získala do pěstounské péče ihned po jeho narození. Necelý rok měla v péči nejmladšího syna své dcery, který jí ale byl na začátku roku opět svěřen do péče. Johana má vlastní dvě děti, obě dospělé.

Iva

Se svým manželem měli ve společné pěstounské péči Šárku, kterou přijali z klokánku v jejích sedmnácti letech. Nyní je Šárce dvaadvacet let a Iva s manželem jí jsou stále oporou společně s doprovázející organizací. Dále mají v pěstounské péči sourozenecký pár, který přijali také z klokánku. Helenku, které je šest a půl a kterou přijali v jejích čtyřech letech a jejího bratra Filípka, kterému jsou tři roky a v době přijetí mu bylo deset měsíců. Pár má dvě vlastní dcery, jednu již dospělou a druhou, patnáctiletou.

Valerie

Valerie je pěstounkou – babičkou, v současné době je v invalidním důchodu a v pěstounské péči má svého vnuka Míru, kterému je čtrnáct let. Do pěstounské péče ho přijímala z péče své dcery v jeho deseti letech. Vlastní děti má tři, dospělého syna a dceru a dceru, které je v současné době patnáct let.

Aleš a Olga

Ve společné pěstounské péči mají desetiletého Petra, kterého přijímali z dětského domova v jeho osmi letech. Mají vlastní dospělé děti a dospělého syna, kterého si osvojili krátce poté, co ho získali do pěstounské péče. Petrovi byla diagnostikována porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD).

Barbora

Barbora je pěstounka, která po rozvodu sama vychovává dceru Adélu, kterou s bývalým manželem měli ve společné pěstounské péči od jejích dvou let. Adélu přijímali z institucionální péče, nyní je Adéle čtrnáct let. Kromě jí má Barbora čtyři vlastní syny, tři z nich již dospělé.

Sára

Společně s manželem mají v pěstounské péči dceru Pavlínku, kterou přijímali z dětského domova v jejích dvou letech. Krátce po přijetí jí byla diagnostikována středně těžká mentální retardace. Nyní je Pavlínce dvanáct let. Pár má ještě dvě vlastní, již dospělé děti.

4.7 Analýza rozhovorů

V kvalitativní analýze dat jde podle Hendla (2005, s. 223) o „*systematické nenumerické organizování dat s cílem odhalit témata, pravidelnosti, datové konfigurace,*

formy, kvality a vztahy“. Jak uvádí Flick (in Švaříček, Šed'ová, 2014), používají se při organizaci dat dvě základní strategie, a to redukce dat pomocí parafrázování, sumarizace a kategorizace a následně rozkrytí a interpretace významů, které jsou skryty ve výpovědích respondentů.

Pro analýzu dat jsem využila techniku **otevřeného kódování**, tak jak ji popisuje Švaříček, Šed'ová (2014). Text přepsaných rozhovorů jsem rozčlenila na samostatné jednotky, kterým jsem následně přiřadila kód. Z vytvořeného seznamu kódů jsem následně vydělila kategorie podle jejich podobnosti:

- Výzvy pěstounské péče
- Potřeby v pěstounské péči
- Průběh spolupráce s doprovázející organizací
- Podpora ze strany doprovázející organizace
- Pohled pěstounů na rodičovství

Každá z uvedených kategorií obsahuje množství kódů, jejich seznam následuje.

Výzvy pěstounské péče: počáteční pocity, projevy dětí, problémy s dětmi, řešení problémů, bezradnost a demotivace, úspěchy, projevy dětí po kontaktu s biologickými rodiči, já a ten druhý rodič

Potřeby v pěstounské péči: potřeby dětí, potřeba pomoci dětem, potřeba pomoci a podpory, partner a rozložení péče, psychická podpora, potřeba odpočinku a načerpání sil, náhled na své schopnosti, přístup ke vzdělávání

Průběh spolupráce s doprovázející organizací: počátky spolupráce s doprovázející organizací, očekávání, průběh spolupráce, využívání služeb, možnosti, co by mohlo být lepší

Podpora ze strany doprovázející organizace: spolupráce s klíčovou pracovnící, vztah ke klíčové pracovníci, můžu se spolehnout, konzultace s odborníkem, podpůrná síť

Pohled pěstounů na rodičovství: cesta k dětem, jiné rodičovství, přístup k výchově, změna v životě

Následuje analýza dat, která byla získána přepisem rozhovorů. Citace se vždy vztahuje ke jménu k ní uvedenému. Všechna jména i místa byla pozměněna a slouží pouze k označení jednotlivých respondentů v této práci.

4.7.1 Výzvy pěstounské péče

V této části se budu věnovat výzvám, které pěstounská péče přináší, a to již od samotného začátku procesu. Častým tématem v rozhovorech byly problémy, které pěstouni musí řešit, jak k nim přistupují a jak se cítí být úspěšní v jejich řešení.

Počáteční pocity

Pro velkou část respondentů bylo **přijetí dítěte do své rodiny velkou výzvou**. Ať už se jednalo o pěstouny, kteří své děti již vychovali nebo o pěstouny, kteří s rodičovstvím zkušenost neměli. Pěstounka Sára popisovala své prvotní pocity takto: „*Já si myslím, že ten prvotní odpor k tomu byla taková ta neznalost, představa toho, že v dětském domově jsou děti, který jsou něčím špatný, něčím zatížený a tak, prostě taková ta stigmatizace...*“ V tomto případě byl hlavním iniciátorem pěstounské péče její manžel, takže představa přijetí cizího dítěte pro ni byla náročná, jak i dále popisuje: „*Já se přiznám, že ze začátku to bylo pro mě naprosto nepředstavitelný přijmout cizí dítě, i jsem s manželem kvůli tomu hodně dlouho nemluvila... Já jsem si musela zvykat. Mně to trvalo dlouho tu Pavlítku přijmout za svou...*“ Podobný pocity popisovala v rozhovoru i Anna, která se s manželem na přijetí dítěte intenzivně připravovala v průběhu několika let: „*Ty pocity byly jiný, než jsem očekávala na začátku... To byly ty strachy, obavy, teď úplně nabořenej režim dne... S tím dítětem se ukázalo, že vlastně je potřeba držet tu energii tak nějak ve stejný rovině a ne v tý sinusoidě, tak to pro mě bylo těžký a ty pocity byly těžký (...)* Trošku jsem měla pocit, že to je najednou ten vetřelec, který nám obrátí život naruby a nevěděla jsem, jestli to má ten význam, ten smysl, který jsem jako myslela, že to bude mít jo... chvílema jsem měla úplně pocit, že to je to cizí dítě, kterému nerozumím, že nevím, co to dělá, co si o ní mám myslet, jak si na něj zvyknu“.

Barbora, matka čtyř dětí, také popsala svoji zkušenost v podobném duchu: „*Já mám svoje vlastní čtyři děti, a tak jsem si myslela, že to zvládnu úplně snadno a... Pak mě to překvapilo samotnou, že to není tak snadno, že to je vlastně jako, docela těžký no...*“

Obavy a pocity strachu se tedy nevyhýbají ani zkušeným rodičům, nebo pěstounům, kteří se na svoji roli dlouho připravují.

Projevy dětí

Problematické chování dětí, které prošly instituční výchovou nebo následky psychické deprivace, poruch citové vazby a zanedbávání je věc, se kterou se pěstouni často setkávají. Takové chování se může projevovat **zvýšenou potřebou pozornosti, péče a lásky**. Takové biologické, a především citové potřeby je třeba zabezpečit. Projevy Pavlíčky po přijetí do pěstounské péče popsala Sára následovně: „*Jsou tam poruchy*

chování, je tam sebepoškozování agresivita vůči druhým lidem, návaly vzteku, prostě šílenej negativismus a tak... “ Iva se po přijetí Helenky potýkala s častými záchvaty vzteku: „Ona když sem přišla, tak se strašně vztekala, ale strašně, jako já jsem to v životě neviděla, neslyšela, jo, to byl řev, já jsem kolikrát myslela, že nám vysklí okna, jak řvala úplně strašně, kde se to v ní vzalo, ona je strašně droboučká a řvala takhle třeba šestnáctkrát denně, kvůli každý maličkosti prostě... “ Následky dlouhodobé ústavní výchovy vidí u svého syna i Aleš s Olgou: „Vlastně od malička do osmi let byl v dětském domovu. A co si prostě nevybojuje v tom děčáku, tak to prostě ty děti nemaj. A oni jdou na tvrdé pěsti...prostě to je moje... “ Kromě toho se další pěstouni, například Johana a Valerie, potýkaly u dětí s pocity strachu, úzkostmi a nočními děsy.

Problémy

Problémy, se kterými se pěstouni při výchově dětí potýkají jsou nejrůznější. Největší výzvy potom přicházejí v období dospívání svěřenců. Iva, která s manželem přijala do pěstounské péče sedmnáctiletou Šárku musela řešit užívání návykových látek. „První, co udělala, přišla domů úplně na šrot prostě... “ Mezi další problémy, které se v rodinách vyskytly patří i krádeže. „Ty krádeže, to byly tisíce, co nám tady ukrad, než jsem na to přišla,“ popisuje Magda, podobnou zkušenost má i Barbora: „Jo, to se taky u nás děje a podobný věci, ale ještě ne v tak strašný míře (...) Mám pocit, že mě vůbec neposlouchá, že si chce všechno dělat po svém, je neuvěřitelně nepořádná, takže já jí vlastně pořád prosím, aby si uklidila, to jí nedělá dobře. Takový ty věci, jako že si nosí jídlo do pokoje a tajně si ho jí a schovává, tak to přetrvává. To jsou věci, o kterých víme, že se dějou pořád...s nějakajma přestávkama... No, máme nějaký pravidla a ty ona docela někdy porušuje, takže vlastně...snažíme se jí domluvit, to většinou nejde... Ted' nás zlobí s tím, že odmlouvá a nechce nám vůbec pomáhat. “

Řešení problémů

K řešení výchovných problémů přistupují pěstouni různě, většinou domluvou. Iva, která se musela u skoro dospělé Šárky vypořádat s užíváním alkoholu, řešila situaci „šokem“: „Řešila jsem to pro mě i pro ni šokem, že jsem jí strašně vynadala a prostě měla zaracha, nesměla nikam. V tu dobu mě nenáviděla, samozřejmě (...) My jsme ji opravdu museli držet hodně zkrátka, protože právě tíhla k tomu alkoholu, samozřejmě trávu hulila v tý partě a bála jsem se něčeho dalšího, takže my jsme ji opravdu drželi hodně zkrátka... “ Jak ale dále popisuje, nebylo to ze strany Šárky zpětně vnímáno negativně: „Ted' když se na to dívá zpětně, tak to bylo pro ni mnohem, mnohem snesitelnější a že to vlastně jako chápe

a že by chtěla znovu, že by tady chtěla znovu bejt i za takových podmínek, že na ní budu přísná.“ Naopak Zuzana preferuje **řešení problémů domluvou** a citlivým přístupem: *„Jo, že s tím dítětem je třeba se domluvit, respektovat, ale zároveň nastavovat ty hranice.“* Barbora, která se často potýká s problémy u čtrnáctileté Adély, nemá pocit, že by jí Adéla respektovala. S výchovou jí pomáhají její dospělí synové. *„Se mnou teďka vychází špatně no...že po mně hází věci a ječí na mě třeba jo, takže jí vadí, že jí všechno nedovolím a že musí něco dělat a že si má uklízet, to jí vadí strašně moc (...) Někdo na ní zakřičí, nebo jí dáme nějakou trest třeba, někdy jí kluci daj i přes zadek, což ale nechceme, to málokdy, to musí někomu ujet...“* Aleš s Olgou u syna Petra pozorují také nedostatek respektu, zejména k ženám, doma tedy pravidla nastavuje Aleš. *„Když je třeba zákaz, tak v tom momentu nastane afekt a je zle. Jo, když mu to zakáže chlap, tak je to v pohodě, to projde.“*

Bezradnost a demotivace

Pěstouni často popisovali situace, ve kterých si nevěděli rady nebo ze kterých měli pocit selhání a bezradnosti. Takové pocity popisuje třeba Sára: *„Takže si říkám, dobře, naučili jsme ji, že si udělá jídlo, že si namaže chleba, a postoupíme dál, že ji naučíme, aby si udělala třeba čaj, nebo kakao, prostě něco. Takže jsme pilovali tohle a ona mezitím zapoměla, jak se drží ten nůž, aby si namazala ten chleba. A to právě pro mě je hrozně demotivující, že nevím, jak to udělat, aby aspoň něco v tý hlavě udržela...“* Pavlínka, které diagnostikovali středně těžkou mentální retardaci má občas náročné stavy, které Sára musí zvládat. *„Když Pavlínka začne takhle trojčit, tak první, co mě napadá, že jsem jsem totálně pohořela, jako matka jsem to totálně nezvládla, protože kdybych to zvládla, tak přece netrojčí.“* Aleš s Olgou se zase musí vypořádávat s hyperaktivním Petrem, s diagnózou ADHD se u svých dětí nesetkali a je to jedna z věcí, která jim ve výchově činí potíže: *„Já jsem třeba na facebooku ve skupině těch maminek, co takovýhle děti mají a každá řekne něco jiného a nikdo mi neřekne jak na to dítě,“* popisuje Olga. Anna otevřeně říká: *„Někdy vidíme, že nám dochází trpělivost, že se nám ty věci už nechtějí znova řešit, nebo se nám vracejí věci, který jsme si mysleli, že jsou vyřešený.“*

Pěstouni často popisovali **pocity demotivace a bezradnosti** spojené s výchovou a problematickým chováním dětí. Toto chování je často spojeno se speciálními potřebami, které děti mají, jako například Pavlínky mentální postižení, nebo porucha pozornosti s hyperaktivitou u Petra. Takové pocity jsou často **výzvou pro rodičovské kompetence** pěstounů.

Úspěchy

Kromě negativních pocitů samozřejmě pěstouni zažívají i úspěchy, které **posilují jejich rodičovské kompetence**. Pomoc dětem je jedním z hlavních důvodů, proč se rozhodli přijmout děti do pěstounské péče, jak v rozhovorech uvedla část respondentů. Kvalitní a konzistentní péče, kterou se pěstouni snaží dětem poskytovat má hojivé účinky a pěstouni vidí u svých svěřenců pokroky. Anna například popsala, jak se zlepšily sociální dovednosti Elišky ve školce: *„Vůbec nebyla schopná dát takový ty organizovaný aktivity i když trvaly třeba jenom deset minut ze dvou hodin, co jsme tam strávili, takže až ve chvíli, kdy se nám zdálo, že to je schopná jako dát a trochu se posunout v tom mateřském centru, tak jsme jí dali do té její skupiny. Tak tohle vidíme, že to má trochu posunutý, ty sociální dovednosti, kontakty, hodně se zlepšila.“* Johana popsala, jak se zlepšil Davídek, kterého přijala ve velmi zanedbaném stavu: *„Když jsem ho loni v březnu přebírala, tak jsem přebírala zvířátko, který nechápal, když se mu něco řeklo, neznal jídla, takže nechtěl nic jíst, chtěl jenom housky a párky, spoustu věcí vůbec neznal, nevěděl... Krásně se tady zařadil, zkulivoval, začal chodit do školky od září...šikovnej, naučil se mluvit, naučil se všechno jíst, začal být samostatnej, pořádněj...“*

Já a ten druhý rodič

Velkým zdrojem obav a nejistot je pro pěstouny kontakt s biologickými rodiči **dítěte**. Takové obavy vyjádřili Aleš a Olga, kteří nechápali, proč by měl mít Petr kontakt s matkou, kterou nikdy neviděl a která byla v té době závislá na návykových látkách: *„Tam byl strach akorát z toho, že vlastně jsme nevěděli, jak se k tomu postaví jeho matka, protože ona byla drogově závislá, tak jsme měli trošičku ten vítr, aby nedělala scény (...) Takže měli jsme strach, abychom se s ní třeba nemuseli setkávat, jo, nebo něco takovýho, tak tady z toho byla obava.“* Obtíže s navazováním kontaktu s biologickou matkou Pavlíny popsala i Sára: *„Já jsem měla v té době osobně problém ji akceptovat jako ženskou, která tu Pavlínu porodila a nemohla jsem si v té hlavě srovnat, jak dokázala své dítě opustit (...) Já jsem nedokázala jí odpustit to, že tu Pavlínu opustila a že se na ní takhle strašně podepsala jako rodič. Dneska to mám tak, že když se bavíme, tak říkám: My jsme dvě maminky, máme společný jedno dítě, tys ho porodila, já ho vychovávám, každá máme svoji zásluhu.“* Velkou roli pro změnu přístupu pro Sárku hrála v tomto případě především pomoc psychologičky. Iva naopak ze začátku cítila nad matkou Helenky a Filípka lítost a soucit: *„Tak jsem si říkala, snad zachráním i jí, ale pak nevím... Nějak se to ve mně zlomilo a začala jsem si říkat, že ona mohla mít tu podporu, že sociálka jí nabízela morální podporu, nabízeli jí bydlení,*

azylový domy, ale ona nic z toho nepřijala nikdy, jo, tak si říkám, že ona zase... Ne že by za to úplně nemohla, ale ona za to prostě může.“ Nakonec se rozhodla pro asistované kontakty za podpory své doprovázející organizace. Kromě matky děti navštěvuje také jejich biologický děda.

Projevy dětí po kontaktu s biologickými rodiči

Jedním z důvodů, proč se pěstouni obávají kontaktů s biologickými rodiči, jsou projevy dětí po takovém kontaktu. Mnohdy byly děti v biologické rodině zanedbávány a týrány a takový kontakt pro ně není vhodný, ale vzhledem k podstatě pěstounské péče je styk s rodiči zákonem daný, pokud o něj má rodič zájem. Znepokojující chování v době, kdy u sebe Johana ubytovala svou dceru, matku dětí, které měla v pěstounské péči se projevilo u všech dětí formou nočních můr. *„Tyhle děsy pak měli i ty druhý dva, když jsem si k sobě vzala na ty dva roky tu matku k sobě, když se narodil Martin, tak začly ty děti mít v noci taky problémy a pak se to uklidnilo, když jsem jí vyhodila...“* I Sára popsala sebepoškozující chování Pavlínky, když ji začala navštěvovat její biologická matka: *„Takže jsme začali mít problémy jako velké výkyvy v chování, rozjíždělo se nám tam to sebepoškozování, vytrhávala si vlasy, rozeběhla se třeba proti zdi a bouchla se hlavou do zdi a tak, prostě si ubližovala.“*

Shrnutí:

V této části pěstouni popisovali výzvy, které jim pěstounství přináší. Tyto výzvy nespočívají pouze v řešení problematického chování dětí, ale i v pocitech, které přijetí cizího dítěte s sebou nese. Několik pěstunek popsalo náročný proces přijetí dítěte do rodiny, který byl především emocionálního charakteru. Přijetí dítěte tak není jen o adaptaci dítěte na novou rodinu, ale i o adaptaci pěstounů na novou situaci, se kterou se musí vyrovnat sám jako rodič, ale i rodina jako celek, včetně širší rodiny. Někteří z nich uváděli, že s jejich rozhodnutím přijmout dítě se špatně srovnávali jejich blízcí příbuzní a přátelé.

Problematické chování dětí, ať už se jednalo o výchovné problémy nebo o projevy úzkostí, strachu nebo agrese u svých dětí pozorují všichni pěstouni. Toto chování je častou **výzvou jejich rodičovských kompetencí**, nicméně úspěchy, velké i malé pokroky, úspěšně **potvrzují jejich kompetentnost** k výchově dětí.

V neposlední řadě je pro pěstouny velkou výzvou **kontakt s biologickou rodinou dítěte**. Často nechápou, proč rodič, který o dítě skoro nejeví zájem, popřípadě je závislý na alkoholu a jiných návykových látkách, má právo na styk s dítětem. V rodinách, kde o styk s dítětem biologičtí rodiče nejeví zájem, tuto skutečnost pěstouni berou jako výhodu, protože

se o děti nemusejí obávat a možnost, že by se dítě muselo k biologickým rodičům vrátit, je pro ně vzdálená.

4.7.2 Potřeby v pěstounské péči

V následující kapitole se budu věnovat potřebám, které vznikají v pěstounské péči, a to především z pohledu rodičů – pěstounů.

Potřeby dětí

Potřeby dětí v pěstounské péči jsou různé. Z literatury víme, že se jedná hlavně o **potřebu lásky, péče a vřelého vztahu**. Potřebu jistoty a opory má podle slov Ivy její, již dospělá dcera Šárka, která se snaží o osamostatnění: *„Spoustu věcí zařizuju, i když jí tlačím do toho, aby se osamostatnila, aby dělala věci sama, ale furt mě chce mít v zádech... Není to úplně jednoduchý, proto si jí pořád necháváme v tý pěstounce, i když se chce teď osamostatnit, ale je to těžký prostě.“* Potřebu péče a jakéhosi „objektu“ lásky, ke kterému se může dcera Nikolka vztahovat, popsala Zuzana: *„Tak měla období asi dvou měsíců, kdy jsme usínaly a já vždycky sedím vedle ní a ona usíná no a ona mě takhle držela za tu ruku a říkala: Maminka, moje maminka. Úplně měla asi potřebu...si to nějak dočerpát a bojí se, když jí třeba nějak nepředvídatelně zmizím a neví vlastně co se děje, tak úplně chytá takovou paniku...takže někde v sobě to má, ten pocit toho opuštění.“*

Potřeba pomoci dětem

Většina respondentů se vyjádřila tak, že jedním z důvodů, proč se rozhodli pro pěstounskou péči, byla **potřeba pomoci dětem**. V obou případech příbuzenské pěstounské péče to pak byla potřeba zachránit své vnoučata z toxického prostředí. Někteří pěstouni ještě před přijetím dítěte pomáhali například v dětských domovech a klokáncích nebo jiným podobným způsobem. Pěstounky, které vlastní děti neměly, zmiňovaly mimo jiné potřebu doplnit své **mateřské potřeby** a rozmyšlení se mezi osvojením a pěstounskou péčí. *„Můj druhý manžel říkal, že on už tak jako v nějakým svým mladickým věku cejtil, že asi zřejmě bude poskytovat domov nějakému dítěti, který ten domov nemá.... Když jsme se zabývali tím, jestli adopce, nebo pěstounská péče, tak nám přišlo, že užitečnější bude asi pěstounská péče.“* Taková je například zkušenost Anny, která vlastní děti nemá a dále v rozhovoru uvádí: *„Jako mně to pomohlo si vyřešit otázku rodičovství, nebo mateřství, já měla tu touhu mít děti, pečovat o děti a zároveň si myslíme, že jsme poskytli domov dětem, který ho potřebujou.“* Valerie, která do péče přijala svého vnuka, vypráví: *„Míra si zažil v dětství doslova bídu a hlad, do slova a do písmene. Míra, když k nám přišel, byla jsem v mnoha*

směrech jakoby z něj, ne jako z něj nešťastná, ale furt se mi honilo hlavou, čím vším si ten kluk musel projít.“ A podobný příběh má i Johana: „Měla jsem potřebu zachránit svoje vnoučata z nedobrého prostředí, takže jsem požádala soudně o svěřeni do péče a děti mně byly svěřeny do péče...“

Potřeba pomoci a podpory

Jednou z důležitých kompetencí pěstounů, jak bylo popsáno v teoretické části, je rozpoznání vlastních potřeb a schopnost situaci kdy ví, že potřebuje pomoci, aktivně řešit. Johana, která v době přijetí prvních dvou dětí byla před důchodem a v práci zastávala vysokou funkci, mluvila o své zkušenosti takto: *„Po šesti letech, kdy jsem vlastně už byla v důchodu a měla jsem potřebu trošku si odpočinout, abych měla na děti víc sil, aby taky šly do školy, tak jsem soud požádala, aby mně je dal do pěstounské péče, abych na ně měla nějaký příspěvek.“* I přes to, že je v důchodu, tak v současné době pracuje, aby své vnoučata mohla finančně zabezpečit. Negativní zkušenost má Valerie, která měla Míru tři roky v péči jako třetí osoba a o možnosti pěstounské péče nebyla informována. Vzhledem k výdajům, které rodina měla, znamenalo přijetí Míry určitou finanční zátěž: *„Dalo by se říct, že nás nikdo nekontaktoval, nikdo se o nás nezajímal (...) Míra nic neměl, my jsme ho vlastně dostali jenom s tím, co měl na sobě. Takže od hlavy k patě jsme ho museli rychle oblíknout, teď se řešilo ještě jako...psací pomůcky, psací stůl, teď on je levák, takže ještě to, prostě jinak osvětlení...v některých případech to jsou drobnosti nebo maličkosti, ale jsou to obr výdaje.“*

Potřebu vzdělání v problematice poruch attachmentu si uvědomovala Anna, která se společně s manželem na pěstounství připravovala, ale po přijetí Elišky ji překvapilo, jak náročná péče o takové dítě je: *„Tu první holčičku máme tak, že byla chvíli u maminky, chvíli byla v kojeňáku, je to s ní těžký, tak jsme si byli vědomi toho, že by nám ta pomoc chyběla.“* Potřebu pomoci cítila i Barbora, která po rozvodu vyhledala pomoc přes svoji doprovázející organizaci: *„To byla spíš taková terapie pro mě v době, kdy jsme se ještě rozváděli, tak toho bylo moc, takže to jsem potřebovala tak jako pomoci.“*

Náhled na své schopnosti

Mít náhled na to, co dokážu, je důležitou kompetencí. Umět **rozpoznat své potřeby** a uznat, že potřebuji pomoci není vždy jednoduché. *„My můžem ty věci změnit jen do určitý míry a že když ty věci nefungujou, že to není primárně naše chyba... Víme, že tu konzultaci potřebujeme,“* popisuje Anna. Pěstouni si ale své potřeby často uvědomují a mají náhled na svoje vlastní chyby, kterých se někdy dopouštějí a můžou na nich tak pracovat. Například

Zuzana si toto velmi často uvědomuje, jak sama říká: „*A budu trpělivější a když se začne rozčilovat a vztekat, tak prostě chci takhle mluvit a chci ji jako vyslechnout a chci s ní hledat řešení společně a pak mě to za minutu úplně tak vytočí, ten její vztek, že jsem pak vytočená taky a vlastně jsem ještě urážlivější než ona, to je na tom to nejvtipnější, že vlastně to, co jí vyčítám, tak vlastně dělám sama (smích).*“ Podobný náhled na svoje schopnosti má i Iva: „*Pak si musím říct, to dělají ty hormony, je to tou pubertou, to vůbec není tebou.... Že prostě nejsem jediná na světě, kdo by jsem se v tom plácala, jo. Vono je dobrý vědět to, že ne všichni jsme odborníci a že ne všichni to všechno zvládáme tak, jak bysme to rádi zvládali.*“

Pěstouni, se kterými jsme mluvila, si tedy uvědomují své **potřeby a možnosti**. Umí také nahlížet na svoje chyby a neklást si za vinu neúspěchy.

Partner a rozložení péče

Podporu v náročných situacích potřebuje každý člověk, velkou výhodu v partnerovi spatřuje Anna: „*Musím říct, že ty situace byly fakt jako těžký, no. Ale myslím, že v tom máme velkou výhodu, že jsme v tom oba s manželem, že to jako nebyl problém.*“ Péči má s manželem rozloženou rovnoměrně: „*Ta mladší se jako navázala primárně na manžela, tak on je jako ten primární pečovatel a já mam domácnost a tu starší.*“ Ostatní pěstouni, jako například Aleš a Olga mají své role také rozdělené, kdy například výchovné problémy Petra řeší především Aleš, i vzhledem k faktu, že Petr má problémy s ženskou autoritou. Barbora, která po rozvodu zůstala jako pěstounka, vítá, když jí bývalý manžel pomůže s Adélou a vezme si ji k sobě třeba na víkend.

Psychická podpora

Potřebu psychické podpory pěstouni také vyjádřili, zejména v začátcích pěstounské péče. Zuzana, která sice nepocítovala v začátcích výraznou potřebu, má v rámci psychohygieny od doprovázející organizace proplácenou psycholožku: „*Pro mě v rámci nějaké preventivní psychohygieny, mám takovou svoji koučku z práce, ale teď už jí nemůžu využívat pracovní, protože nejsem v přímé práci, ale můžu jí právě využívat pro ty pěstounské věci, a to se mi proplácí, právě díky té doprovázející organizaci.*“ Potřebu podpory na začátku, kdy se „nerozběhly“ rodičovské instinkty, cítila Anna: „*Mě teda ujistila paní ředitelka a říkala, že to je jako úplně normální, právě ty hormonální procesy tam právě nenaběhnou, ale postupně to jakoby odeznělo.*“ **Potřebu podpory a konzultace** vyjádřila i Sára, která měla problém s přijetím Pavlínky a především s kontaktem s její biologickou matkou: „*Protože jsem měla tenhle problém, tak mi zařídili (doprovázející pracovnice) psychologickou podporu, takže jsem dojížděla do Prahy k paní psycholožce, která se mnou*

ty věci rozebírala (...) Pak právě se mnou ta psychologička pracovala, a v dnešní době je to tak, že já jsem schopná se s ní normálně bavit, my si spolu tykáme, my si spolu můžeme říct, jak se Pavlínka má a tak.“

Potřeba odpočinku a načerpání sil

Potřebu odpočinku pěstouni mají velkou a dosahují jej nejrůznějšími způsoby, od odeslání svěřence na víkendový pobyt, přes využití odlehčovací služby po svěřeni dítěte bývalému partnerovi. Co se v rozhovorech často opakovalo, byly víkendové pobyty pro pěstouny, které jsou velmi hojně využívány a je to jeden ze zdrojů **načerpání sil** i díky tomu, že se na něm pěstouni setkají s dalšími pěstouny a **mohou sdílet své zkušenosti a navzájem se podpořit**. „*Ano, byl tam nějaký program že jo, o děti se nám tam postarali... Vlastně byli jsme tam s lidma, který měli podobný problémy jako my všichni, tak nějak jsme tam byli...jo, bylo to prima,*“ vzpomíná Magda, která se již víkendů s rodinou účastnit nemůže, kvůli zdravotnímu stavu své matky. Podobně to vidí i Iva: „*Jezdíme jednou ročně na víkendy a tam vlastně je to super, že můžeme vzít ty děti s sebou a oni vlastně nám obstarají hlídání i pro toho prcka a my to bereme jako takovej oddych, jako že vypadneme z domova, že přece jenom ty děti tam s náma jsou, ale jsou pryč, v přírodě s nějakýma lektorama a pak se vrátěj na oběd a na večer, takže je to pro nás takovej oddych trošku, a hlavně vypadneme odsud jako na víkend, s manželem, tak je to taky super.*“ Valerie vnímá i to, že tyto víkendové pobyty pomáhají i Mírovi, který se tak může vidět se svými vrstevníky: „*Docela si tam s vstevníky rozuměj a je to docela příjemnej pobyt i pro nás, pro pěstouny, kteří se tam školíme, děti jsou na čerstvým vzduchu, nehledě na to, že je pro ně udělaná zábava, nějaký hry a je to úplně o něčem jiným, je to fantastický.*“ Naopak třeba Johana se víkendových pobytů vůbec neúčastní a vzácného volna využije tak, že s dětmi odjede na chatu. Sama moc odpočinku nemá: „*Absolutně nemám čas...protože dopoledne jsem v práci, děti jsou ve škole a odpoledne už to různě rozvážim po těch kroužcích.*“

Přístup ke vzdělávání

Potřebu dalšího vzdělávání v oblasti pěstounské péče a výchovy dětí si většina pěstounů uvědomuje a přistupují k ní různě. Johana, která se o svá vnoučata stará už jedenáct let, tolik významu ve vzdělávání na začátku neviděla: „*Nejprve jsem to považovala za absolutní zbytečnost (...) Spíš jsem měla takovej pocit, že bych tam mohla přednášet (...) Ale přesto, musím přiznat, přesto mi některý ty školení přinesly něco nového, protože... Jelikož jsou to moje vlastní vnoučata, tak jsem je brala jako svoje děti a chovala jsem se k nim spíš*

jako matka, než jako babička a až na jednom jediném školení, který mně teda dalo hodně, jsem si musela uvědomit, že jsem babička, že nejsem matka a hlavně že to tak vnímají ty děti.“

Ze zkušenosti Magdy jsou školení spíše pro pěstouny, které mají mladší děti: „*Jako musím říct, že je to většinou pro malé děti, takže nás už se to tak nějak moc netýká (...) Já si to vyslechnu, vono to je celkem zajímavý, ale nic mi to nedá, protože to je vopravdu... Týká se to těch malých dětí.*“ Další pěstouni se vzdělávají rádi v různých oblastech: „*Mně to jako nevádí se vzdělávat i o věcech, který nám...nebo který pro nás budou důležitý třeba až za pár let a manžel je tomu teda taky nakloněnej,*“ vypráví Anna. Většina pěstounů si z nabídky, kterou mají od své klíčové pracovnice, vybere témata, které je zajímají a těch se účastní. Valerie se naopak ráda účastní všech školení: „*Chodím teda na všechny semináře, já jsem asi jen dvakrát vynechala jo, že vznikne, dám příklad, slovo koktejl a zároveň v tom širším měřítku najdu i to svoje téma, který jsem potřebovala řešit.*“

Někteří pěstouni spatřovali výhodu v distančním vzdělávání, zejména kvůli práci a pohodlí. Dost jich také poprvé vyzkoušelo i formu samostudia, kterou hodnotili kladně. Prezenční účast ale má pro pěstouny své výhody, které popsala Barbora: „*Já to mám ráda, ráda tam chodím, ráda se tam přihlašuju a kór když je to prezenčně, tak já to mám strašně ráda... Jednak se tam něco dozvíme, můžeme si tam posdílet svoje pocity a vždycky je to nějakou formou takový vstřícnosti, že já můžu říct něco, co si myslím a diskutujem o tom a ostatní to stejný jo, je to bezvadný, za to jsem vděčná.*“

Shrnutí:

Potřeby v pěstounské péči mohou být různé. Mezi potřeby dětí řadíme bezpochyby **potřebu lásky, vztahu, pozornosti**. V rozhovorech se mluvilo o **potřebě jistoty, bezpečí a objektu lásky**, ke kterému mohou děti svoji lásku směřovat, a také ji od něj přijímat, jako v případě Zuzany a Nikolky, kdy Nikolce chyběla maminka a našla ji v Zuzaně.

Potřebou, kterou u pěstounů shledávám zajímavou, je **potřeba pomoci dětem**. Pohled na pěstounství jako na možnost uspokojení vlastních potřeb, či jako na morální povinnost je ovšem znepokojující. V rozhovorech se ale pěstouni jevíli altruistickým charakterem a **opravdovou touhou pomoci**. Oba případy příbuzenské péče byly doslova případy záchranu dětí z prostředí, které je přímo ohrožovalo.

Dalšími potřebami pěstounů je především **potřeba pomoci a podpory v náročných situacích**, buď ze strany partnera a rodiny, nebo doprovázející organizace, která je schopná jim poskytnout odbornou pomoc, ve formě konzultací s odborníkem, většinou psychologem. **Potřeba odpočinku a sdílení se s ostatními pěstouny**, kteří procházejí stejnými problémy

je velmi častá. Volného času přitom pěstouni příliš nemají, a tak je velmi oblíbenou formou takového načerpání sil víkendový vzdělávací pobyt pro pěstouny a jejich děti. Na něm pěstouni nejvíce oceňují, že je zařízený program pro děti a oni se mohou vzdělávat a sdílet své zkušenosti s ostatními.

Potřeba vzdělávání jde v pěstounství ruku v ruce s povinností se vzdělávat. Někteří pěstouni na vzdělávání pohlíží spíše jako na povinnost, ale většina jej vnímá jako naplnění své potřeby, zejména potřeby více porozumět dětem. Vzdělávání jako povinnost vnímali jen tři respondenti.

Důležitou kompetencí, která do této kategorie spadá, je **schopnost rozpoznání vlastních potřeb a náhled na vlastní schopnosti**. Tato kompetence se u respondentů prokázala ve všech případech.

4.7.3 Průběh spolupráce s doprovázející organizací

V následující části se budu zabývat tím, jak pěstouni vnímají průběh spolupráce s doprovázející organizací, jaké byly počátky spolupráce, jaké výhody taková spolupráce obnáší a co by si naopak přáli, aby se zlepšilo.

Počátky spolupráce s doprovázející organizací

Pěstouny, kteří se účastnili tohoto šetření, lze rozdělit do dvou hlavních skupin, co se týče počátků spolupráce s doprovázející organizací a vůbec pěstounské péče. První skupina začínala s pěstounskou péčí u OSPODu, se kterým také uzavřela dohodu o výkonu pěstounské péče a skupina druhá, která již od začátku byla v kontaktu s doprovázející organizací a navázala spolupráci hned potom, co jim bylo dítě svěřeno do péče. V jednom případě začali pěstouni spolupracovat s doprovázející organizací ještě před přijetím dítěte: *„My než jsme Pavlíčku dostali, tak jsme s Markétou spolupracovali, protože tady fungovala ještě skupinka pro pěstouny v Litvínově, a já jsem Markétu kontaktovala s tím, jestli by bylo možný tam chodit, a vlastně poslouchám, co ti pěstouni řeší, a brala jsem to jako takovou formu přípravy na to všechno, co nás potkat může nebo nemůže, a Markéta nám v tom vyšla vstříc, takže to bylo hrozně fajn, a vlastně ti ostatní pěstouni, kteří byli v té skupině, nás přijali hrozně hezky, a vůbec nedělali rozdíly, že teprve procházíme procesem schvalování, takže tím jsme nepolibený, vlastně jednalo se s námi na rovinu, jako když jsme pěstouni, a bylo to strašně prima.“* Takto popisuje počátky spolupráce Sára. Se stejnou organizací spolupracuje nyní i Zuzana: *„Až ve chvíli, kdy jsem věděla, že jsem schválená, a že už čekám na to dítě, tak jsem kontaktovala jako předběžně jednu, co je tak z okruhu toho salesiánského*

prostředí a ti mně dali jenom základní informace a řekli mi: Až budete mít dítě, tak se nám ozvěte a sepíšeme smlouvu.“ Naopak Aleš s Olgou dlouhou dobu měli jako klíčovou pracovníci úředníci z OSPODu, která přešla do doprovázející organizace a své rodiny „vzala“ s sebou: „Nejdřív nás zastupoval kraj. Kraj to ukončil a zůstala nám ta pracovnice, která tam přešla, takže jsme šli s ní.“

Očekávání

Očekávání od spolupráce pěstouni ve většině případů vyjadřovali neutrálně nebo pozitivně. **Pozitivní očekávání i díky osobní známosti** měla Zuzana: *„Já jsem asi měla... Tím že znám ředitelku organizace a věřím jí, tak jsem měla očekávání pozitivní, zároveň jsem sama jeden čas pracovala jako terénní sociální pracovnice a chodila jsem do rodin, takže jsem i zhruba tušila, jak budou probíhat ty návštěvy.“* Johana, která se několik let o starala o svá vnoučata, než zažádala o pěstounskou péči, se spolupráce trochu obávala, zejména kvůli **narušení jejich rodinného soužití**: *„Měla jsem strach jenom z toho, že to bude hodně anonymní, protože to byli zase nový lidi (...) Já jsem zvyklá od začátku, protože jsem ty děti měla dlouho jako třetí osoba, že se o nás vůbec nikdo nestaral, jo, takže jsem byla zvyklá si všechno zařizovat a spíš jsem měla ze začátku pocit, že mně to narušují tím, že musím chodit na školení jako pěstoun.“* Nepříliš osobního přístupu se obávala na začátku i Anna: *„Nejdřív jsme si mysleli, že to bude takový formální, ale vlastně je to lepší, než jsme čekali.“*

Průběh spolupráce

Spolupráci s doprovázející organizací všichni pěstouni hodnotili pozitivně, služby, které v rámci spolupráce využívají, se liší v jednotlivých rodinách. Anna například spolupracuje s organizací, která se zaměřuje především na odborné poradenství, ale nenabízí doprovázení. Má tak podporu od dvou různých organizací. *„Z Hvězdy dostáváme doporučení... Jednak konzultujeme všechny ty situace, co jako jsou nějaký problematický a co šest týdnů máme konzultaci, je to poměrně intenzivní. My to máme vždycky tak, že jako máme daný termíny, vždycky když máme konzultaci, tak domluvíme termín další konzultace, většinou po těch šesti týdnech. A vždycky si vlastně střádáme ty situace, který se nějak objevily, nebo problémy, který se nám zdají, že se rýsují a konzultujem.“* Naopak služby vzdělávání využívá Anna u doprovázející organizace. Velkou spokojenost s doprovázením popisuje i Iva, která oceňuje především neustálou podporu, kterou má v klíčové pracovníci a psychologce: *„Teď nám právě nabízejí sociálně-aktivizační službu na to osamostatnění, takže neustálá podpora v klíčence, takže tam máme podporu pořád (...) Nám ta organizace... Mně ta klíčenko s tou psychologkou pomáhají v těžkejch situacích, když se stane nějakéj*

průšvih, třeba i výchovnej průšvih, dát to zpět nebo nějak to odčinit nebo napravit, takže jo, to mi hodně pomáhá.“ Podporu zmiňuje i Sára: „Kdykoli jsem něco potřebovala, tak od nich ta podpora přišla, když něco potřebuju dalšího, domluvíme se, já nemám s nima problém.“

Johana, která zpočátku neměla od spolupráce příliš pozitivní očekávání, vnímá spolupráci spíš jako **povinnost**. S organizací spolupracuje především kvůli příspěvkům na kroužky, kam děti dochází: *„Ano, asi spíš že musím a pak s nima spolupracuju co se týče nějakých těch příspěvků... Je to pro mě takové formální, děti na pobyty nejezdí.... Chodí nabídky, ale děti tam nejezdí, ani nechtějí, neposílám je tam.... OSPOD byl kontrola a tihle spíš teda chtějí s člověkem mluvit, chtějí si vyposlechnout, co bych asi potřebovala, určitě by byli vstřícní, kdybych měla nějaký požadavky, tak by mně pomohli... Posílají mi hodně mailů, kontaktují mě, snaží se, když bych je potřebovala, tak by mně určitě pomohli nějakým způsobem, ale zatím jsem nic nepotřebovala...“* Magda, která nedávno změnila doprovázející organizaci, hodnotila spolupráci také pozitivně: *„Ne, tak my jsme byli spokojeni i předtím, ale vzhledem k tomu, že jsme měli skupinky v Děčíně a ty už se zrušily, protože už tady vlastně žádní pěstouni nebyli než my u nich (...) My jsme tam opravdu byli spokojeni, našli jsme si tam i přátele že jo, takže to, ale pak už jsme prostě zbyli sami.“* Hlavním motivem změny organizace pro ni byl odchod jejich dlouholeté klíčové pracovnice a přítelkyně a konec skupinek pro pěstouny.

Využívání služeb

Mezi nejčastěji zmiňované služby, které pěstouni využívají, bylo samozřejmě vzdělávání, které je pro pěstouny povinné. Dále pěstouni často využívali skupin pro pěstouny, služeb psychologa a respitní péči. *„Využila jsem respit, že když Nikolka byla u babičky, tak že se babičce za to aspoň nějaký peníz dal, a využila jsem psychologické doprovázení... Jo, nechala jsem si proplatit někdy před rokem tu letní školku, tak to jo, ale taky vlastně jen díky tomu, že mi to ta klíčová pracovnice sama nabídla, jo, protože já jsem takovej jako tůňta na to, já si prostě neřeknu.“* Tyto služby třeba využila Zuzana, přičemž na závěr říká, že bez nabídky od klíčové pracovnice by vlastně možnost proplacení pobytu na letní školce ani nevyužila. Barbora například využila **možnost terapie** pro sebe i Adélu: *„Několikrát jsem využila terapie, to bylo bezvadný, že oni mi nabízej všechno možný, terapii mně nabízeli, to jsem chodila několik let a s ní jsem taky chodila, že ona zase byla u jedny terapeutky, pak u druhé terapeutky, to bylo dobrý... Jezdila na ty víkendy. To bylo fajn, tam měla ty kamarádky, který na tom byly stejně, to jezdila na ty odlehčovací víkendy a měli*

i tábor.“ Pěstouni tedy využívají velké spektrum různých služeb, které jim jsou nabízeny především jejich klíčovou pracovníci, která má přehled o potřebách rodin, které doprovází.

Možnosti a výhody

Mezi výhody, které pěstouni spatřují ve spolupráci, je například možnost účasti na vzdělávacím semináři jiné organizace než té, která pěstouna doprovází. Tuto výhodu zmínilo hned několik pěstounů, například Sára, která často vyhledává semináře, které se zaměřují na děti s mentálním postižením: *„Jsou schopný nám říct: hele, tahle organizace třeba dělá tohle školení. A byť je to na druhý straně republiky, tak když to jde třeba přes webináře, tak je to naprosto značka ideál, a kdyby ne, tak nám ta doprovodná organizace přispěje na cesták, nebo to zkonzultujeme, řeknem: Hele, to školení nikde bližší není, jako tady v místě trvalého bydliště, je to třeba až na Moravě, a domlouváme se, jestli je možný tam na to vyjet, nebo není, a to je úplně suprový, tyhle věci.“* Podobnou zkušenost má i Anna, která s manželem sice sama nevyhledává specializované školení, ale ráda se zúčastní všeho, kde se může dozvědět nové, zajímavé věci: *„Pak tam byly nějaký kurzy, který byly tak, že se využilo jiný doprovodky, která dělala online kurz a Rodina dětem nabídla tu možnost splnit si vzdělávání a tam se to týkalo nějaký dětský kriminality, tak to pro nás není třeba úplně aktuální, ale přišlo nám to jako téma zajímavý.“*

Možnost volání na **krizovou linku pro pěstouny** znamenala pro Annu a jejího manžela v začátcích pěstounské péče opravdu hodně. Organizace, která je v té době doprovázela, tuto možnost nabízela: *„A ona začla jako plakat, plakala asi čtyři hodiny a nebyla opravdu k utišení, ani v ruce, v kočárku, nic, co jsme vyzkoušeli, tak nefungovalo, a to jsme teda využili tenhle telefon, který měla u sebe zrovna paní ředitelka, která vlastně nás přijímala, takže znala tu naši situaci, věděla i o tom našem dítěti nějaký základní informace, tak nám poradila, co s tím máme udělat.“* Zásadní pro ně tedy bylo vědomí, že tu tato možnost je a fakt, že rada, kterou dostali, zafungovala.

Co by mohlo být lepší

Přání, co by se v doprovázení mohlo změnit, příliš pěstouni nevyjadřovali. Nedostatek péče o pěstouny – prarodiče ale pociťuje Valerie: *„Za druhé bych byla ráda, kdyby bylo něco jako ...společný. Jako ty prarodiče s pěstouni... Jak bych to řekla, aby nás bylo víc pěstounů a ty děti dělali nějakou společnou akci, ne jenom sezení na seminářích, to je teda bez dětí, ale prostě, kdyby to bylo jako... Ono je hezký, že stát pořád propaguje pěstounskou péči, ale ve skutečnosti pro ty pěstouny, jako pro ty pěstouny tady nic na nějakou tu koncentraci, ventilaci, tady nic není... Myslím si, že je chyba, že tam pro nás není*

*ta dotyčná odbornice, nebo odborník...dám příklad: Sídli tady na úřadě a domluvila by si... jako když jdete k doktorovi, že se objednáte a něco tam s ní konzultujete.... Nějaký ty konzultační hodiny, to tady podle mě hrozně chybí, ale ono záleží taky na těch pěstounech, protože někteří mají svého poradce a my tady nic.“ Chybí jí tedy **větší podpora pěstounů**. Valerie využívá služeb psychologa pro Míru, žádné skupiny pro pěstouny ale bohužel blízko jejího bydliště nejsou.*

Anna, která využívá dvě organizace si není jistá, jestli by jí v doprovázející organizaci byli schopni poskytnout tak kvalitní konzultace na témata attachmentu a poruch citové vazby jako v organizaci, která je doprovázela v minulosti a odkud stále čerpají konzultace a jsou ve spojení se skupinou pro pěstouny: „*Vidím, že i Rodina dětem se snaží nabízet ty kurzy z týchletý oblasti, ale zdá se mi, že je teprve...na začátku, nebo ne asi úplně na začátku, ale že to pro ně je novější téma (...) Je to trošku jinej typ pomoci, než my vnímáme, že třeba u tý první holčičky potřebujeme řešit.“*

Shrnutí:

Průběh spolupráce pěstouni vnímají velmi pozitivně, i přes některé počáteční obavy, které často pramenily spíše z neznalosti doprovázejících organizací. Všichni pěstouni využívají kromě vzdělávání i další služby a důležitým faktorem je **spolupráce s klíčovou pracovníci**, která jim sama nabízí možnosti pomoci, například proplácení hlídání nebo letních táborů a další výhody, které mohou v rámci spolupráce využít.

Pěstouni často využívají možnosti zúčastnit se školení, které je zajímavá a které jejich doprovázející organizace nenabízí, ale je schopná jim na ně zprostředkovat přístup, popřípadě přispět na cestu, kterou na školení pěstouni váží.

O negativěch spolupráce se pěstouni nevyjadřovali, ve dvou případech padlo akorát přání, myšlenka, na to, co by se mohlo zlepšit. Jedna pěstounka by ocenila **více pozornosti a péče** o sebe ve smyslu konzultací a druhá **širší výběr témat školení**, které její doprovázející organizace nabízí.

4.7.4 Podpora ze strany doprovázející organizace

V této části se zabývám pohledem pěstounů na podporu, která se jim dostává ze strany jejich doprovázející organizace. Častým tématem rozhovorů byla **spolupráce s klíčovou pracovníci a vztah k ní**. Pěstouni často mluvili také o tom, jaké problémy v rámci pěstounství řeší a jaké konkrétní pomoci se jim dostalo.

Spolupráce s klíčovou pracovnící

Všichni respondenti hodnotili spolupráci s klíčovou pracovnící velmi pozitivně. Často zmiňovali její **podporu, vstřícnost a komunikativnost**. „*Je to hrozně dobrá spolupráce... Kdykoli jsem měla problém, tak můžu volat, psát a ona to se mnou řeší okamžitě, a hlavně mi hned nabízí tu pomoc co dál, jo, takže tam je to super.*“ Takhle spolupráci hodnotí například Iva. Sára na spolupráci oceňuje především **vhled klíčové pracovníce do problematiky** dětí s mentálním postižením: „*Tím, že dřív pracovala s mentálně postiženými dětmi, tak nějaký osobní zkušenosti z té praxe mi předala a doporučila mi od různých doprovázejících organizací takový ty propagační materiály, kde tyhle věci jsou přizpůsobené, jsou tak jednoduchý, aby je takhle postižený dítě pochopilo. Takže pro mě to bylo strašně fajn, že jsem věděla: Zvednu telefon, přednesu problém, a někdo na té druhé straně mi řekne: Dobře, tak teď můžeš udělat tohle, tohle, tohle (...) Je pravda, že je fajn, že nejlíp průběžně, třeba jednou za dva měsíce telefonuje a popovídáme, a tak jí řeknu: no, zase jsme měli takový a takový výstupy a to. Je pravda, že pomáhá, někdy vyselektuje to, co já tam nevidím, a že mě upozorní na něco.*“ **Odbornost** je jedna z důležitých kompetencí, které sociální pracovník musí mít, aby mohl poskytovat pěstounům kvalitní poradenství a péči.

Vztah ke klíčové pracovníci

Část pěstounů popsala svůj vztah ke klíčové pracovníci za **přátelský**. Magda, která v nedávné době změnila svojí doprovázející organizaci, jako jeden z hlavních důvodů uvádí právě odchod její klíčové pracovníce z organizace: „*Vlastně ta naše sociální pracovníce tam taky skončila a já jsem si vlastně říkala, že když už budu mít novou sociální pracovníci a vlastně museli bychom jezdit ještě tam, tak přejdeme jinam. My jsme se s ní i docela spřátelili.*“ Iva svůj vztah ke klíčové pracovníci popisuje také jako přátelský: „*Je to hrozně dobrá spolupráce, už na úrovni přátelství, tak sem jezdí každý dva měsíce že jo, tak je tu kolikrát častěji než moje kamarádky z dětství (smích), takže jo, tam je to super a ona je opravdu úžasná a je to fakt odbornice.*“

Zuzana vztah ke klíčové pracovníci vnímá více profesionálně, pěstounkou je ale nejkratší dobu ze všech respondentů: „*Asi bych to nenazvala přátelství, ale je hrozně fajn a přijde mi, že pro obě je vždy to setkání hrozně hezký. Ale je to i tím, že nemáme žádný témata, který by byly v rozporu...vlastně jsme nějak podobně i lidsky naladěný. Ona je velmi podpůrná, já nejsem konfliktní typ, takže to vychází vlastně dobře.*“

Vztah tedy většina pěstounů hodnotí jako pozitivní, někdy až na úrovni přátelství. Tento vztah se jako každý jiný prohlubuje hlavně časem a také vzájemnou spoluprací.

Můžu se spolehnout

Jistota, kterou pěstouni ve své doprovázející organizaci a klíčové pracovníci mají, je zásadní. Tak to popisuje Anna: „*Pro nás je vlastně zásadní, že my jsme mohli konzultovat každou tu situaci, která přicházela, která se nám nějak nezdála, nebo na kterou jsme nevěděli, jak reagovat.*“ Pro Sáru je důležité, že **pomoc přijde rychle**: „*Ty informace, který se k nám dostanou, jak říkám... Je to rychlý. Ted' řeším tenhle problém, vím, že zvednu telefon a že nějaká ta pomoc přijde.*“ **Důležité také je, zda rada zafunguje** a posílí tak důvěru vztahu. „*Taková velká úleva, když jako přišla ta rada a ta rada navíc zafungovala, tak to byla velká, jako taková pomoc,*“ říká Anna. Podobně se vyjadřuje i Sára: „*Vím, že tam mám toho parťáka, který mě podpoří, a hlavně, že mi řekne věci, který vážně fungují.*“

Jistota, že pomoc je dostupná téměř kdykoli a fakt že rada, kterou pěstouni obdrží, zafunguje jsou nejčastěji zmiňované aspekty podpory, které respondenti zmiňovali.

Konzultace s odborníkem

Možnost konzultace problému s odborníkem je jedna z výhod, kterou pěstouni často využívají. V rozhovorech pěstouni často uváděli témata, která potřebují probrat s odborníky. Mezi nejčastěji zmiňovaná témata patřil attachment dětí, tedy **problematika navázání citového pouta**, kontakty s biologickou rodinou, nebo přijetí dalšího dítěte do pěstounské péče. „*Měli jsme možnost přijmout do péče tu její sestřičku, ale to jsme nějak pořešili s Hvězdou, že by to psychicky nezvládla ta starší Eliška... S těžkým srdcem, nedokázali jsme si představit, že bychom odmítli biologického sourozence, tak jsme nakonec sestřičku odmítli a čekali jsme na čas, kdy se nám bude zdát, i po konzultaci s psychologem, že je schopná přijmout ještě druhý dítě...*“ Takhle svojí zkušenost vypráví Anna, která se s manželem na doporučení psychologa nakonec rozhodla nepřijmout Elišky sourozence. Po nějaké době, kdy už byla Eliška připravená, přijali do rodiny další holčičku. Stále ovšem celou situaci konzultují: „*Jak nastavit to přijetí toho druhého dítěte, jak pracovat s tou starší, aby to jako co nejlíp zvládla, jak dát zároveň prostor tý mladší, aby nebyla na okraji.*“

Kontakty s biologickou rodinou, nebo problémy svázané s tím řeší všichni pěstouni. Často potřebují radu k tomu, **jak s dětmi o jejich biologické rodině hovořit**: „*To jsem právě řešila, že Nikolka ted' hodně často...nebo, má vlny, kdy hodně často o té mámě mluví a ptá se: A proč mě máma nechtěla, proč jí nemůžu vidět, já bych jí chtěla vidět a já vlastně nevím, co na to mám odpovídat.*“ Tuto problematiku konzultovala Zuzana. Nikolka, kterou

má v pěstounské péči, kontakty s biologickými rodiči nemá žádné, z jejich strany o ně není zájem. Řeší tedy i to, zda by bylo kontakt vhodné navázat, popřípadě kdy a jakou formou: „*Pak mně ještě doporučovala dělat s ní knihu života, i zpětně za ty první tři roky života, ze kterých teda máme jenom pár fotek, ale nemáme úplně zmapovaný, kdy, kde bydleli a jak to tam vypadalo.*“

Pro Annu bylo nejzásadnější téma attachmentu: „*Jak to dítě funguje, protože nefunguje normálně. Asi bych to neřekla takhle před ním, neřekla bych to před lidma tady z okolí, ale jakoby vám to říkám, nefunguje standardně a pro nás je důležitý tomu rozumět abysme...když se rozhodujeme o té výchovný strategii, kterou budem volit, takže se třeba přibrzdím v nějakých prudkejších reakcích a spíš nás to povzbuzuje k tomu, abysme byli trpěliví a zkoušeli vysvětlovat, znova se k věcem vraceli... To jsou témata, které pro nás byly zásadní.*“

Služba, kterou využili téměř všichni respondenti, bylo **psychologické doprovázení pro dítě**. Část pěstounů tuto službu pro dítě využívá pravidelně formou konzultací, část potom nárazově, když se u dítěte vyskytne problém, se kterým si pěstoun neví rady a je třeba ho řešit s odborníkem.

Podpůrná síť

Téměř všichni respondenti během rozhovoru zmínili, že jednou z forem podpory je pro ně **možnost sdílení s ostatními pěstouny**, kteří řeší podobné problémy jako oni. V zásadě se respondenti rozdělili na dvě skupiny, a to na ty, kteří využívají rodičovskou skupinu doprovázející organizace a ty, kteří si našli vlastní podpůrnou skupinu, buď na sociálních sítích, nebo mezi svými přáteli, kteří mají také zkušenost s náhradní rodinnou péčí. Mezi pěstouny, kteří využívají skupiny, patří i Magda: „*Vždycky jsme měli na těch skupinkách říkat, co se kde stalo hezkýho, nebo špatnýho. Já jsem nikdy neměla co říct špatnýho, nikdy. U nás bylo prostě všechno pořád v pohodě. Až nakonec jsem tam mluvila jen já pak, když odešli, tak to zas bylo obráceně.*“ Skupina ji i jejího manžela velmi podpořila v době, kdy z rodiny odešli děti, které měli v pěstounské péči.

Jiný přístup zase volí Zuzana: „*Upřímně za ty tři roky já jsem poznala jednu pěstounskou rodinu, u kterých mám pocit, že jsme nějak podobně naladění (...) A co mně hrozně pomáhá, mám tady v té mojí sociální bublině jednu rodinu z farnosti, co mají adoptovaný dvě děti, (...) Tam přesně vidím, jak ty problémy tam jsou, ale zároveň je to styl, který mně vyhovuje, takže tam to hodně s tou maminkou konzultujeme.*“

Johana na rozdíl od ostatních pěstounů žádnou podpůrnou skupinu nevyužívá, především kvůli omezeným časovým možnostem: „*Nemám čas na to, abych se s někým někde setkávala a konzultovala. Maximálně si povíme, když se sejdeme někde na těch školeních, protože tam musím absolvovat určitý procento těch školení jako pěstounka no...*“

Shrnutí:

Doprovázející organizace je pro pěstouny velkým zdrojem podpory především v **oblasti přístupu k výchově**, ale také pěstouny podporují zejména v **kontaktech s biologickou rodinou a vzdělávání v oblasti attachmentu**.

Důležitou roli v procesu doprovázení hraje klíčový pracovník, který si s pěstouny vytváří vztah na základě důvěry. Důležitou kompetencí je **odbornost sociálního pracovníka**. Respondenti na svém klíčovém pracovníkovi nejvíce oceňují jeho **podporu**, kterou jim poskytuje, **vstřícnost**, se kterou k nim přistupuje a dobrou **komunikaci**. Často vztah ke klíčovému pracovníkovi přechází do **přátelství**, i díky tomu, že pracovník je dlouhodobě seznámen se situací rodiny, kterou doprovází. Důležitým aspektem podpory je především rychlost, se kterou přijde a to, zdali rada, či doporučení zafungují.

Jednou z forem podpory je pro pěstouny **možnost sdílení vlastních zkušeností** s ostatními pěstouny. Tuto možnost organizace pěstounům nabízejí formou skupin, nebo klubů. Všichni respondenti až na jednoho mají vlastní podpůrnou síť přátel a ostatních pěstounů, se kterými se sdílí.

Doprovázející organizace svou podporou tedy **posilují kompetence pěstounů** v oblasti osobního růstu, spolupráce, udržování kontaktu s biologickou rodinou a podporuje je ve zvládnání požadavků, které na ně pěstounství klade.

4.7.5 Pohled pěstounů na rodičovství

V poslední kategorii se zabývám tím, jak respondenti vnímají své rodičovství, zdali ho vnímají jinak než u vlastních dětí. Zajímám se o přístup k výchově a pocitu kompetence pěstouna dítě vychovávat.

Cesta k dětem

Cestu k dítěti si každý pěstoun našel svou. Anna svoji zkušenost popsala jako **postupné budování vztahu**: „*Nebylo to jako wau, narodilo se mi miminko, protože takhle to prostě není, takže mě to jakoby ani nepřekvapovalo, že ten cit se buduje postupně a že to jako narůstá, ta citová vazba jakoby postupně a asi jsme se museli víc přizpůsobit těm*

potřebám dětí, než jsme očekávali.“ Naopak Barbora má spíše pocit, že se jí nedaří najít k Adéle správnou cestu, hlavně v poslední době, kdy Adéla dospívá: *„Snažím se nad tím hodně přemýšlet, celou tu dobu...dostat se nějak do té fáze, kdy jako přijmu s laskavou náručí, to je asi to nejdůležitější, ale úplně to nejde no. Jsme každá úplně jinak naladěná, takže je těžký se domluvit.“*

Jiné rodičovství

To, že rodičovství není stejné, nebo že k němu **nelze přistupovat stejně**, vnímá většina respondentů. Nejvýstižněji ze všech toto rodičovství pojmenovala Anna: *„To intuitivní rodičovství, jak jsme si to nazvali, úplně nefunguje, jo, vzít dítě a pochovat ho, protože na to prostě nebylo zvyklý a nějak si řešilo ty svoje potřeby a problémy jiným způsobem (...) To dítě na začátku mělo nějaký problém, že na nás samozřejmě je, abysme se maximálně snažili být těmi...oni to nazvali terapeutické rodičovství, být těmi terapeutickými rodiči.“* Podobně to popisuje i Iva: *„Je to úplně jiný. Úplně jiný, na ně vlastně neplatí ty metody, když to tak řeknu, ty výchovný metody jako na vlastní děti.“* Někteří pěstouni naopak **mezi vlastními dětmi a přijatými dětmi žádné rozdíly nedělají**: *„Pro mě v tu chvíli Pavlínka je se vším všudy legitimně moje dcera, i když nejsem napsaná v jejím rodném listě, je to moje dcera se vším všudy. Nemyslím si, že by ta výchova měla být jiná jenom z toho důvodu, že je v pěstounské péči, že je z dětskýho domova,“* říká Sára, která s Pavlínkou prošla i simulací jejího těhotenství. Aleš s Olgou k tématu rodičovství přistupují stejně: *„My je nijak neodlišujeme ty děcka.“* Pěstounky, které mají v péči svá vnoučata, si svoji pozici prarodičů uvědomují, nicméně tyto dvě **role se překrývají**. Johana, jak již bylo popsáno v předešlé kategorii, o sobě dlouho přemýšlela spíše jako o matce než babičce. Valerie, která má dceru stejně starou, jako je její vnuk, kterého přijala, to popisuje takto: *„Já to beru že zaprvý jsem jeho babička a vzhledem k tomu, že mám vlastní dítě, a i svého vlastního vnuka, tak je beru oba úplně stejně, jak kdybych ho porodila, já nedělám rozdíly jo, ono by to ani nešlo a nebylo by to fér.“*

Přístup k výchově

Stejně jako pohled na rodičovství, se přístup k výchově rozdělil pěstouny do dvou skupin. Část respondentů výchovu pojímá stejně ve všech ohledech, část mluví o tom, že **je třeba k dětem přistupovat jinak**, než k dětem vlastním: *„Ty děti by vůbec neměly být mlácený, všechno by mělo být domluvou, jenomže prostě, to je strašně šileny, to je těžký hrozně...“* Takto to vidí Iva, pro kterou je takový přístup výzvou. Zuzana, která vlastní děti nemá, na výchovu pohlíží podobně: *„S tím dítětem je třeba se domluvit, respektovat, ale*

zároveň nastavovat ty hranice.“ Sára, která rodičovství neodlišuje, považuje výchovu Pavlínky za stejnou jako u vlastních dětí: „Ta výchova, bych řekla, že je vesměs stejná. Řešíme stejné problémy, je fakt, že starší děti měly tu pubertu méně dramatickou než ta Pavlínka, ta nám teď vopravdu začala trojčit se vším všudy, ale to k tomu asi taky patří.“

Rozdílný přístup má i Johana ke svým vnoučatům: *„Trošičku jsem tam ubrala v tom smyslu, že u svých dětí jsem byla... Nechci říct pedant, ale, protože jsem byla učitelka, tak jsem chtěla, aby prospívaly dobře, a protože jsem taky sportovala, tak ony byly taky šikovný, tak jsem v nich viděla i ambice sportovní, hlavně v dceři, která byla velice šikovná...no a...u těchto dětí to nedělám (...) Nechám jim víc volnosti v rozhodování, aby neměly pocit, že je do něčeho nutím.“*

Změna v životě

Většina respondentů popsala zkušenost s pěstounskou péčí jako velkou **změnu, posun nebo doplnění**. Pěstounky, které nemají vlastní děti, mluví o vyřešení otázky rodičovství a mateřství: *„Jako mně to pomohlo si vyřešit otázku rodičovství nebo mateřství, já měla tu touhu mít děti, pečovat o děti a zároveň si myslíme, že jsme poskytli domov dětem, který ho potřebují a možná by ho našly někde jinde, kdybysme nebyli my, to určitě, ale zdá se nám, že máme ty správné děti, který jsme měli mít a snažíme se pro ně dělat, co je v našich silách,“* říká Anna. Rodičovství zároveň vnímá jako velké **obohacení**: *„Rodičovství nás určitě obohatilo, i přes všechny ty problémy, jaký tam jsou, tak nás to obohatilo... Jsme museli opustit spoustu našich volnočasových věcí, a i třeba ty dovolené.“* Zuzana na otázku, zdali má pocit, že jí pěstounství změnilo, odpovídá tak, že změna, kterou pro ni rodičovství znamenalo, by byla stejná i kdyby Nikolka byla její vlastní: *„Já mám někdy pocit, že jsem tu Nikolku někdy porodila jo, že to je prostě moje dítě, biologický a asi to neumím úplně odlišovat, jestli to je nějaký specifikum té pěstounské péče.“* Zároveň dodává, že jí rodičovství zaměstnává natolik, že může vypouštět jiné myšlenky, které by ji jinak trápily: *„Úplně tak rozšíří ten životní obzor, a hlavně člověk už nemá, a to mi přijde jako ten největší přínos pro mě, že když je člověk sám, tak má v hlavě furt nějaký věci, furt nad něčím přemejšlí a takhle s tou Nikolou já ten čas nemám, takže neřeším kraviny v hlavě, to je ten největší přínos, řeším jiný kraviny (smích).“*

Jako změnu, pro ni i celou rodinu, vnímá pěstounství Iva: *„Koukám na děti, úplně jinak, třeba na vztekající dítě koukám úplně jinak. Dříve... Pro mě to bylo naprosto nemyslitelné, aby se dítě někde na ulici, v parku, v krámě začalo vztekat, protože nedostane čokoládu, bonbón, rohlík. A teď na to koukám opravdu jinak, protože ty děti, jak jsou*

*psychicky poznamenaný, tak maj spoustu i diagnóz, že jo. Tak vidím vztekající se dítě, tak dříve jsem si říkala: Ježíšmarja, to je nevychovaný. Ta máma by měla prostě zakročit, jednu mu lounnout, ať se probere to dítě a už to nikdy neudělá... A teď?... Změnilo nás to hodně. Myslím, že i celou rodinu, protože s tím, že si vezmeme děti, s tím museli souhlasit moje rodiče, manželovo rodiče...“ Pěstounství tedy Ivě pomohlo **změnit pohled na rodičovství**.*

Pěstounství jako jeden z možných důvodů rozvodu vidí Barbora: „*Možná bych se nerozvedla, nevím. Neměla bych tolik starostí asi. Na druhou stranu bych asi nemohla pochopit některý věci, co jsou ve společnosti...*“ Během rozhovoru také otevřeně říká, že kdyby věděla, jaké problémy pěstounství přinese, tak by se pro něj podruhé nerozhodla. S podobným názorem se ztotožňuje i Magda: „*Já jsem si vlastně řekla, že už bych do toho nešla nikdy... Kdybych to věděla, teda, že to bude až takovýhle. To asi jsem si z toho vzala. Ono to je nepřenosný ta zkušenost, ale asi už bych to neudělala, protože to bylo opravdu teda dost krutý,*“ vzpomíná Magda na události loňského roku, kdy došlo dokonce k napadení manžela ze strany již dospělých dětí, které měli v pěstounské péči. Svého **rozhodnutí tedy litují**, nicméně vidí i kladné věci, které jim pěstounství přineslo, a to především přátelství a jiný pohled na věci ve společnosti.

Shrnutí:

V oblasti rodičovství a přístupu k výchově panují mezi respondenty zásadní rozdíly. Část vnímá rodičovství stejně a k výchově **přistupuje podobně jako u svých vlastních dětí**, druhá část se snaží **přistupovat k rodičovství terapeuticky** a s ohledem na fakt, že děti, které přijaly, mají své speciální potřeby a vyžadují **více pozornosti a péče** než vlastní děti, pokud je mají.

O pěstounství jako o změně mluví většina respondentů. Nejčastěji mluvili o **změně pohledu na výchovu dětí, o obohacení**. Někteří z nich ale svého rozhodnutí stát se pěstouny litují. V jednom případě došlo v rodině pěstounů k vážnému narušení společného soužití a definitivnímu odchodu mladých dospělých, kteří u pěstounů vyrůstali. V druhém případě pěstounka má problémy s navázáním vztahu a porozuměním dospívající dceři.

4.8 Analýza dotazníku

Krátký dotazník (viz příloha), který sestává ze tří otázek, jsem zaslala k vyplnění do doprovázejících organizací, které jsem oslovila ke spolupráci a které mě propojily se svými pěstouny, které doprovází. Bohužel, odpověď se vrátila pouze jedna, a tak nelze provádět analýzu těchto odpovědí. Níže uvádím odpověď, která dorazila, s krátkým komentářem:

1. Které služby pro pěstouny (které nabízí doprovázející organizace, kde pracujete) jsou nejvíce oblíbené? Jsou tyto služby efektivnější než jiné?

Tak samozřejmě doprovázení, ale oblíbené je hlavně odlehčení, kdy pěstouni mají nárok na proplacení např. tábora pro děti.

2. Které typy rodin nejčastěji vyhledávají pomoc?

Takhle nelze říct, nicméně spíše se ozývají pěstouni, kteří mají za sebou nějaké trauma – a nejčastěji je to úmrtí nebo kontakt biologických rodičů s dítětem v pěstounské péči.

3. Uveďte krátce příklad z vaší praxe, kdy u pěstounů došlo k velkému rozvoji kompetencí na základě poskytnuté podpory a služeb.

Pěstounská rodina díky terapiím a vzdělávání získala nadhled nad jejich situací a vzala si k srdci rady od terapeutů a lektorů... S rodinou je mnohem lepší spolupráce, když jsou spolupracující a nechají si poradit, což tato rodina dokázala. Sice problémy přetrvávají, ale spolupracují na řešení.

Z pohledu tohoto sociálního pracovníka můžeme konstatovat, že kromě služby doprovázení je oblíbené i odlehčení, o kterém se pěstouni v rozhovorech také velmi často zmiňovali. I odpověď na druhou otázku zrcadlí některé odpovědi pěstounů v rozhovorech. Problematiku kontaktu dětí s biologickými rodiči s doprovázející organizací konzultovala většina pěstounů. V krátkém příkladu z praxe zmiňuje sociální pracovník metody, které účinně pomohly pěstounům a organizaci k lepší spolupráci, konkrétně se jedná o terapie a vzdělávání.

Vzhledem k tomu, že nebylo sesbíráno více dat, **nemůžeme vyvozovat z tohoto dotazníku žádné teorie ani závěry**. Nicméně pro utvoření si základní představy o pohledu klíčových pracovníků na potřeby a kompetence pěstounů odpověď uvádím.

5 Interpretace výsledků s diskusí

Cílem tohoto výzkumného šetření bylo prozkoumat pohled pěstounů na rodičovské kompetence a potřeby, které při výkonu péče vznikají a zjistit, jak na tyto potřeby reagují doprovázející organizace. Hlavním úkolem této části je zodpovězení výzkumných otázek, které byly položeny na začátku výzkumného šetření. Zdrojem informací je analýza dat, která byla získána pomocí rozhovorů s pěstouny. Interpretace výsledků vzhledem k povaze kvalitativního výzkumu nelze zobecnit a výsledky se vztahují výhradně ke zkoumanému vzorku. Nicméně výsledky šetření přispívají k vytvoření si celistvého obrazu o zkoumané problematice.

VO 1: Jak vnímají pěstouni své rodičovské kompetence, které z nich by potřebovali zlepšit a jaké způsoby k tomu volí?

Analýza rozhovorů ukázala, že pěstouni jsou kompetentní k rozpoznávání vlastních potřeb a vyhledání vhodné pomoci pro sebe, popřípadě pro svoji rodinu. Pěstouni, kteří se potýkají s vážnými výchovnými problémy dětí, mohou vnímat své rodičovské kompetence jako nedostatečné, nicméně jsou dostatečně kompetentní k vyhledání pomoci, ve většině případů přes doprovázející organizaci, která dokáže jejich kompetence podpořit a zvýšit.

Kompetence k podpoře vztahu dítěte s biologickou rodinou, je častým tématem, které pěstouni s doprovázející organizací konzultují. Většina respondentů si uvědomuje význam, který pro dítě kontakt s biologickým rodičem má a snaží se kontakt podporovat. Někteří pěstouni naopak řeší situaci, kdy dítě kontakt s rodiči nemá a čelí otázce, jak s dětmi o tomto tématu hovořit, **jak podpořit jejich rozvoj identity** a doplnit mezery v jejich minulosti.

Kompetence k výchově dětí, které prožily vývojové trauma, vyrůstaly v institucionální péči a projevila se u nich porucha citové vazby, je další z kompetencí, na kterou se pěstouni zaměřují. Část pěstounů k výchově přistupuje s vědomím zvláštních potřeb dětí, které vychovávají a snaží své výchovné metody těmto potřebám uzpůsobit, snaží se tedy o **terapeutické rodičovství**, v rozhovorech tyto pěstouni hovořili o problematice navazování citového pouta k dítěti a svém přístupu k ní. Pěstouni, kteří k této problematice vědomě nepřistupují a v rozhovorech uvádějí, že rozdíly mezi dětmi nedělají, ovšem nelze považovat za horší pečovatele. I tyto pěstouni totiž v rozhovorech prokázali, že potřeby dětí vnímají a jsou schopní vyhledat odbornou pomoc, pokud si neví rady.

Kompetence k osobnímu růstu v rozhovorech projevili všichni respondenti, někteří ve větší míře než ostatní. Nejčastěji se jednalo o ty pěstouny, kteří pečují o děti s diagnostikovanou poruchou a kteří si jsou vědomi **potřeby dalšího vzdělávání** v dané oblasti. Také pěstouni, kteří se aktivně zajímají o problematiku terapeutického rodičovství, se o vzdělávání zajímají zejména z toho důvodu, aby více porozuměli dětem a jejich potřebám a rádi se v této oblasti vzdělávají. Pěstounů, kteří vzdělávání považovali za nezbytnou povinnost, kterou musí splnit, byla menšina. Lze říct, že starší a zkušenější pěstouni, kteří již vychovali své vlastní děti, přistupují ke vzdělávání více jako k povinnosti než k výhodě, která může jejich rodičovské kompetence posunout dál. Pro pěstounku Johanu je vzdělávací povinnost spíše přítěží než výhodou, protože je pro ni časově obtížné – je sice již v důchodu, stále ale pracuje a věnuje se dětem. Vzhledem ke svému vzdělání a zkušenostem obtížně hledá témata, která by jí přinesla něco nového. Zde se výsledek shoduje se závěry výzkumu analýzy potřeb příbuzenských pěstounů (SocioFactor, 2021), který v otázce vzdělávání pěstounů došel ke stejným závěrům. Naopak druhá pěstounka, která má v péči vnuka, vzdělávání vítá a ráda se účastní všech seminářů. Vzhledem k tomu, že je tato pěstounka v invalidním důchodu, může se v jejím případě jednat o způsob udržování sociálních kontaktů s okolím.

Své kompetence pěstouni zvyšují nejčastěji prostřednictvím vzdělávacích seminářů a konzultací s odborníky, nejčastěji svými klíčovými pracovníky a psychology.

VO 2: Jak pěstouni vnímají spolupráci s doprovázející organizací?

Všichni respondenti popisovali svojí spolupráci s doprovázející organizací jako bezproblémovou a pozitivní. Důležitou roli v procesu doprovázení pěstounů hraje klíčový pracovník, který si s pěstouny vytváří vztah, který by měl být založený především na důvěře, respektu a zájmu. **Dlouhodobá spolupráce** s jedním klíčovým pracovníkem u některých pěstounů přerostla v **přátelství**. Další pěstouni, kteří nejsou pěstouny dlouhou dobu, nebo se jim klíčoví pracovníci častěji střídají, popisují spolupráci s klíčovou pracovnící jako velmi podporující a vstřícnou. Zde si dovolím konstatovat, že přátelství mezi klíčovým pracovníkem a pěstounem ukazuje **kvalitu podpory a míru spolupráce**. Takový vztah naznačuje, že klíčový pracovník skutečně podporuje pěstouny v jejich rodičovství s **respektem a vřelostí**. Samozřejmě, sociální pracovník nikdy nesmí ztratit svůj nadhled a profesionalitu. Pokud pěstoun necharakterizuje vztah ke klíčovému pracovníkovi jako přátelský, není to známka toho, že by podpora a spolupráce byla méně kvalitní.

Pouze jedna pěstounka by od spolupráce s doprovázející organizací očekávala **více zájmu a péče o pěstouny**, především možnost více konzultací nebo skupin pro pěstouny, které pro ni nejsou v jejím městě dostupné.

Zároveň z odpovědí respondentů ale není příliš zřejmé, jestli se v pozici pěstouna cítí být rovnocennými partnery v týmu, který řeší situaci dítěte, společně se sociálním pracovníkem, psychologem a dalšími odborníky. Několik pěstounů v rozhovoru zmínilo, že pro ně doprovázející organizace znamená podporu i kontrolu. Spíše než jako odborníci, se cítí pěstouni především jako rodiče dětí, o které pečují, což je pochopitelné. Někteří pěstouni se přímo vyjádřili tak, že oni odborníky nejsou, ale že jsou rádi za možnost pomoci odborníka. Tedy, více než partneři, se většina pěstounů cítí být klienty odborníků, se kterými řeší situaci dítěte. Spolupráce s klíčovým pracovníkem probíhá více vzájemně, na přátelské úrovni.

VO 3: Jaký pohled mají pěstouni sami na sebe jako na rodiče?

Pohled pěstounů na rodičovství se různí. Někteří pěstouni k rodičovství přistupují s vědomím, že je třeba **terapeutického rodičovství** a výchovných metod z něj vycházejících k výchově dítěte. Jiní pěstouni rozdíl mezi výchovou vlastních dětí a dětí v pěstounské péči nedělají. Otázkou je, čím se liší tito pěstouni. Co stojí za těmito dvěma různými přístupy k rodičovství?

Ve výzkumném vzorku se tři pěstouni nacházeli na straně terapeutického rodičovství, tři mezi vlastními a pěstounskými dětmi nerozlišovali a ostatní se k tématu nevyjádřili natolik, aby bylo jasné, do jaké skupiny spadají. V první skupině se jednalo o pěstounky, které vlastní děti nemají, nemohou tedy rozlišit, jestli by přístup k vlastním dětem byl jiný. Můžeme také předpokládat, že se v rámci přípravy na rodičovství připravovaly již od začátku v duchu terapeutického rodičovství. Obě pěstounky taky uvedly, že děti s biologickými rodiči kontakt nemají a o svém rodičovství hovořily velmi kladně. Třetí pěstounka vlastní děti má, děti, o které pečuje kontakt s biologickou matkou mají, probíhá ale v rámci možností bez problémů. Všechny pěstounky v rozhovorech mluvily o svém kladném přístupu ke vzdělávání a hodně se vyjadřovaly ke spolupráci s doprovázející organizací. V druhé skupině pěstounů, která k rodičovství přistupuje bez rozdílu jsou pěstouni, kteří své vlastní děti mají již dospělé, ale při jejichž výchově došlo k problémům, nebo se jejich již dospělé děti projevují antisociálně v případě příbuzenské pěstounské péče. Do této skupiny také spadají pěstouni, které mají v péči děti, které byly diagnostikovány s poruchou. Z krátkých charakteristik obou skupin lze vyvodit, že jistý vliv na přístup

k rodičovství bez rozdílu může mít fakt, že pěstouni s vlastními již dospělými dětmi, se častěji považují za **zkušené rodiče** a ke vzdělávání nepřístupují s takovým nadšením a chutí jako pěstouni, kteří vlastní děti nemají a kteří potřebují načerpat mnoho informací. Z nabízených kurzů si pak pěstouni třeba nevybírají ty, které se týkají problematice attachmentu a terapeutického rodičovství. Také právě diagnostikovaná porucha dítěte může mít za následek to, že se pěstoun primárně soustředí na vzdělávání z okruhu dané problematiky a potřeba porozumění speciálním zdravotním potřebám dítěte zastíní ostatní témata pěstounské péče. Dalším možným vysvětlením také může být, že pěstouni, kteří k rodičovství přistupují vědomě terapeuticky, mají v péči mladší děti od batolecího do předškolního věku, a tak je pro ně vzdělávání na téma attachmentu mnohem aktuálnější než pro pěstouny, kteří řeší výchovné problémy dospívajících dětí. K dalším závěrům by ale bylo třeba dalších výzkumů na toto téma.

VO 4: Jaké potřeby vznikají při výkonu pěstounské péče?

Z analýzy rozhovorů vyplývá, že potřeby v pěstounské péči jsou pro děti především **potřeba lásky, vztahu a péče, také potřeba jistoty a bezpečí**. Pěstouni tyto potřeby vnímají a snaží se na ně reagovat, jak nejlépe umí. Pokud cítí, že v nějaké oblasti potřebují své kompetence k naplňování potřeb posílit, pak jsou schopni vyhledat odbornou pomoc.

Potřeba, o které pěstouni často hovořili, byla **potřeba pomoci dětem**, popřípadě je zachránit z nevyhovujícího prostředí. Někteří pěstouni hovořili o prázdnotě, která nastala po tom, co jejich vlastní děti dospěly a z domu odešly. Pěstounky, které nemají vlastní děti, vypráví o **potřebě vyřešit otázku rodičovství a mateřství**, díky které se rozhodly pro pěstounství.

Další potřebou je **potřeba odpočinku a načerpání sil**. K tomu pěstouni nejčastěji využívají odlehčovací služby a také vzdělávací pobyty, na kterých si podle jejich slov odpočinou od dětí, pro které je připraven program, vzdělávají se a sdílí s ostatními pěstouny své zkušenosti a problémy. K tomu většina respondentů také uvedla, že využívají podpůrných skupin pěstounů, které se soustředí kolem jejich doprovázející organizace.

Určitou **potřebu odborné pomoci** pocítovali všichni účastníci výzkumného šetření. Někteří pěstouni mají tuto potřebu větší, zejména pokud pečují o děti s diagnostikovanou poruchou. Pomoc a podporu pěstounům poskytuje doprovázející organizace a klíčový pracovník, který s rodinou spolupracuje. S tím je také spojena **potřeba spolupráce** mezi pěstouny, sociálním pracovníkem (doprovázející organizací) a dalšími odborníky jako jsou psychologové, lékaři, právníci a další. Kromě podpory odborníků potřebují pěstouni také

zažívat **harmonické vztahy** s partnerem a nejbližší rodinou, která je v jejich rozhodnutí podporuje. V tomto se shodují například s výsledky kvalitativní studie Brown, Calder (2000), kteří do potřeb zahrnují kromě jiného i potřebu citlivosti k rozdílné kultuře. O etnicitě dětí se respondenti v tomto šetření až na výjimky nevyjadřovali, můžeme tedy předpokládat, že pro ně otázka cizí kultury, nebo etnicity nebyla aktuální.

Potřeby pěstounů se lišily s tím, jak staré bylo dítě a jaké mělo potřeby. Jiné potřeby měli rodiče s dětmi v batolecím věku a jiné rodiče s dospívajícími dětmi. O jiných potřebách mluvili pěstouni, kteří řešili kontakt dětí s biologickými rodiči a o jiných zase ti, kteří kontakt řešit nemuseli.

Výzkumné šetření přineslo bližší pohled na výzvy, se kterými se pěstouni musí vypořádávat, na potřeby, které vznikají a na kompetence pěstounů k jejich naplňování. Výzkumný vzorek zkoumal devět respondentů, z toho dva respondenti měli ve své péči svá vnoučata a jednalo se tak o příbuzenskou pěstounskou péči. Je otázkou, jestli by zpřísnění kritérií pro výběr vzorku přineslo hlubší a intenzivnější pohled na potřeby a kompetence dlouhodobých nepříbuzenských pěstounů, protože příbuzenská pěstounská péče má zejména v oblasti potřeb pěstounů trochu jiné charakteristiky.

Během rozhovorů byli respondenti otevření a mluvili i o citlivých tématech, například o jejich kompetencích k řešení problémů s dětmi a používání trestů, o čemž ne všichni pěstouni dokážou otevřeně hovořit na prvním setkání. Co se ukázalo být malou překážkou byla skutečnost, že se rozhovor vůbec nahrával. Často se stalo, že po vypnutí nahrávání se respondenti dokázali rozpovídat ještě více, například o problémech, které řeší s biologickými rodiči dětí.

Výzkumné šetření má své rezervy, především v analýze dat, která byla provedena jako celek, nikoli průběžně se sběrem dat. Je možné, že průběžnou analýzou dat by se posléze rozšířila a obohatila témata, která byla zařazena do návodu k rozhovoru. Další možností zlepšení by byla realizace dotazníkového šetření mezi klíčovými pracovníky doprovázejících organizací, od kterého se očekávalo, že přinesou pohled na kompetence a potřeby pěstounů ze strany doprovázejících pracovníků a podpořila by důvěryhodnost výzkumného šetření.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou rodičovských kompetencí a potřeb pěstounů. V teoretické části bylo nejdříve vymezeno téma pěstounské péče v kontextu systému náhradní rodinné péče v České republice. Dále se teoretická část zabývá definicí rodiny, potřeb a kompetencí, tak jak je vymezují čeští i zahraniční autoři. Třetí kapitola se pak zabývá doprovázejícími organizacemi a jejich ukotvení v zákoně. Praktická část práce se zaměřuje na dlouhodobé pěstouny a jejich pohled na kompetence a potřeby v kontextu služeb doprovázejících organizací. Výzkumné šetření mělo za úkol zjistit, jakou podporu potřebují pěstouni k tomu, aby mohli úspěšně naplňovat své potřeby a zvyšovat své rodičovské kompetence.

Výzkumné šetření přibližuje pohled pěstounů na jejich vlastní kompetence k naplňování potřeb svých a potřeb dětí, o které pečují a jaká je úloha doprovázející organizace v celém procesu. Pěstouni v rozhovorech popisovali výzvy, které jim pěstounská péče přinesla a s tím spojené potřeby, které pociťují. V průběhu rozhovorů se často otevírala témata výchovných problémů dětí, pohledu na rodičovství, otázka zvládnutí rodičovských kompetencí a kvalita spolupráce s doprovázející organizací a služby, které jim jsou nabízeny. Cílem bylo prozkoumat s pěstouny témata do hloubky a popsat souvislosti, které se mezi nimi nacházejí.

Tato práce chce přispět do diskuse o kvalitě služeb doprovázejících organizací, zdali se jim daří naplňovat potřeby pěstounů a zvyšovat jejich kompetence. Zároveň díky rozhovorům byl ve vybraném vzorku zjištěn současný pohled na rodičovství a přístup k výchově, který pěstouni mají.

Práce na teoretické i praktické části mě samotnou obohatila v mnoha ohledech. Jako osoba, která má s náhradní péčí zkušenosti, jsem nepředpokládala, že bych během psaní narazila na témata, která by mi byla cizí. Během rozhovorů s pěstouny jsem ale zjistila, jak moc se od sebe každý pěstoun liší, jak v přístupu k rodičovství, tak i životní příběhy každého z nich. Tato práce mě utvrdila v tom, že v oblasti pěstounské péče a náhradní rodinné péče obecně je ještě mnoho témat, kterým je potřeba se věnovat a ráda bych v budoucnu na tuto práci navázala.

Seznam literatury

- BUBLEOVÁ, Věduna, 2014. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-18-0.
- BUBLEOVÁ, Věduna, NOVÁK, Ondřej, VÁGNEROVÁ, Marie, PALEČEK, Jan, ŠMÍDOVÁ-MATOUŠKOVÁ, Olga a VYSKOČIL, Jan, 2014. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Praha: Středisko náhradní péče, spolek. ISBN 978-80-87455-25-8
- BAKWIN, Harry. *Emotional deprivation in infants*. The Journal of Pediatrics. 35(4):512-521. doi:10.1016/S0022-3476(49)80071-0
- BROWN, Jason D, 2009a. *Benefits of cultural matching in foster care*. Children and youth services review [online]. 31(9), s. 1019–1024
- BROWN, Jason D, 2009b. *Challenges of transcultural placements: foster parent perspectives*. Child Welfare [online]. 88(3), s. 103-126
- BROWN, Jason D, 2010. *Benefits of transcultural fostering*. Child&family social work [online]. 15(3), s. 276-285
- BROWN, Jason. and CALDER, Peter, 2000. 'Concept Mapping the Needs of Foster Parents', Child Welfare, 79(6), pp. 729–746. Available at: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=lgs&AN=3834428&lang=cs&site=eds-live&scope=site> (Accessed: 13 July 2021).
- BUEHLER Cheryl, RHODES Kathryn W, ORME John G, CUDDERBACK Gary, 2006. *The potential for successful family foster care: conceptualizing competency domains for foster parents*. Child Welfare. May-Jun;85(3):523-58. PMID: 16999384.
- DUNOVSKÝ, Jiří, 1999. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada. S. 92-93. ISBN 80-7169-254-9.
- DUNOVSKÝ, Jiří, MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk, 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-192-5. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:61323090-f878-11e3-b4ad-005056827e51>
- DENBY, R., RINDFLEISCH, N., & BEAN, G, 1999. *Predictors of foster parents' satisfaction and intent to continue to foster*. Child abuse & neglect, 23 3, 287-303.
- HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena a NEPRAŠ, Karel, 2010. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál. S. 256-257. ISBN 978-80-7367-686-5. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4f51c450-db55-11e5-9f76-5ef3fe9bb22f>
- HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
- HUGHES, Daniel A, 2017. *Budování citového pouta: jak probouzet lásku v hluboce traumatizovaných dětech*. Přeložil Eva LEE. V Praze: Institut fyziologické socializace. ISBN 978-80-270-2838-2.

HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada. S. 162-163. ISBN 978-80-247-1168-3. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:5b512090-b551-11e5-8c9e-001018b5eb5c>

JANDOUREK, Jan, 2007. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. s. 124-125. ISBN 978-80-7367-269-0. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:0fb6a130-7e62-11e5-b433-5ef3fc9bb22f>

KOVAŘOVICOVÁ, Jana, 2018. *Attachment*. In: Dobrý pěstoun: Náhradní rodinná péče v ČR. Tábor. Kolektiv autorů. Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. ISBN 978-80-907053-2-6.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK, 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1983-5.

LUSKOVÁ, Daniela, 2018. *Vzdělávání pěstounů je součástí sociální práce*. In: Dobrý pěstoun: Náhradní rodinná péče v ČR. Tábor. Kolektiv autorů. Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. ISBN 978-80-907053-2-6.

MACGREGOR, Tracy & Rodger, Susan & Cummings, Anne & Leschied, Alan, 2006. *The Needs of Foster Parents*. *Qualitative Social Work*. 5. 351-368. 10.1177/1473325006067365.

MATOUŠEK, Oldřich, 2003a. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich, 2003b. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství. S. 8-9. ISBN 80-86429-19-9.

MATĚJČEK, Zdeněk, 2015. *Co děti nejvíce potřebují*. Vyd. 7. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0853-2.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1992. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.

MATĚJČEK, Zdeněk, 2015. *Po dobrém, nebo po zlém?* Vyd. 8. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0852-5.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2016. *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. ISBN 978-80-7421-120-1.

MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.

NAKONEČNÝ, Milan, 2014. *Motivace chování*. 3., přeprac. vyd. V Praze: Triton. ISBN 978-80-7387-830-6.

NOVOTNÁ, Eva, 2018. *Náhradní rodinná péče v České republice*. In: Dobrý pěstoun: Náhradní rodinná péče v ČR. Tábor. Kolektiv autorů. Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. ISBN 978-80-907053-2-6.

THOROVÁ, Kateřina, 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.

TRNKOVÁ, Lucie, 2018. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-864-3.

PAZLAROVÁ, Hana, 2016, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1020-7.

ŠILHÁNKOVÁ, Lenka, 2018. *Povinnosti pěstounů*. In: Dobrý pěstoun: Náhradní rodinná péče v ČR. Tábor. Kolektiv autorů. Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, ISBN 978-80-907053-2-6.

SKUPNIK, Jaroslav, 2010. *Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturněantropologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). S. 288-289. ISBN 978-80-7419-019-3.

SocioFactor s.r.o, 2021. *Pěstounská péče příbuzných: Analýza potřeb. Závěrečná zpráva*. Ostrava: SocioFactor. Dostupné z: https://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/vyzkumy/Zaverecna-zprava-Pestounska-pece-pribuznych-analyza-potreb_k_5-2-2021.pdf

ŠULOVÁ, Lenka, 2010. *Raný psychický vývoj dítěte*. 2. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1820-3.

ŠUSTROVÁ, Alena, 2018. *Doprovázení pěstounských rodin*. In: Dobrý pěstoun: Náhradní rodinná péče v ČR. Tábor. Kolektiv autorů. Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. ISBN 978-80-907053-2-6.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.

Velký slovník naučný: encyklopedie Diderot. Diderot. sv. 2 s. 1248-1249. ISBN 80-902723-1-2.

WINNETTE, Petra, 2018. *Možek, mysl, chování, stres attachment a děti v pěstounské péči*. In: Dobrý pěstoun: Náhradní rodinná péče v ČR. Tábor. Kolektiv autorů. Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. ISBN 978-80-907053-2-6.

Seznam právních předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Seznam příloh

Příloha 1 – Informační leták

Příloha 2 – Informovaný souhlas

Příloha 3 – Ukázka rozhovoru

Příloha 4 – Rozhovor s návodem

Příloha 5 – Dotazník pro sociální pracovníky

Příloha 1 – Informační leták

Dobrý den,

jmenuji se Natálie Venclová a chtěla bych Vás požádat o účast ve výzkumném šetření, které je součástí mé bakalářské práce „Rodičovské kompetence a potřeby pěstounů“ na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy pod vedením Mgr. Kristýny Mlejnkové, PhD.

Výzkum se zabývá pohledem pěstounů na jejich kompetence, na potřeby, které vznikají při péči o svěřené děti a jak na tyto potřeby reagují doprovázející organizace.

Jste-li dlouhodobým pěstounem, který má ve své péči alespoň jedno dítě, pak velice uvítám, pokud se budete chtít začlenit do mého výzkumu, který by probíhal formou rozhovoru (online, nebo osobně, dle možností).

Účast ve výzkumu je dobrovolná. Z rozhovoru bude pořízena audionahrávka, která následně bude doslovně přepisována. Rozhovory budou anonymizovány, ve výzkumné zprávě nebudou uvedena jména ani jiné osobní údaje, které by vedly k identifikaci účastníků. Záznam a jeho přepis budou využity výhradně jen pro účely zpracování uvedené bakalářské práce. Přepis rozhovoru bude účastníkům k dispozici společně s výsledky výzkumného šetření.

Pokud se rozhodnete k účasti, prosím, kontaktujte mě na emailové adrese: natalka.venclova@seznam.cz, nebo na telefonním čísle +420730954938.

Předem děkuji za Váš zájem,

Venclová Natálie

Příloha 2 – Informovaný souhlas

Dobrý den,

jmenuji se Natálie Venclová a chtěla bych Vás požádat o účast ve výzkumném šetření, které je součástí mé bakalářské práce „Rodičovské kompetence a potřeby pěstounů“ na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy pod vedením Mgr. Kristýny Mlejnkové, PhD.

Výzkum se zabývá pohledem pěstounů na jejich kompetence, na potřeby, které vznikají při péči o svěřené děti a jak na tyto potřeby reagují doprovázející organizace.

Jste-li dlouhodobým pěstounem, který má ve své péči alespoň jedno dítě, pak velice uvítám, pokud se budete chtít začlenit do mého výzkumu, který by probíhal formou rozhovoru (online, nebo osobně, dle možností).

Účast ve výzkumu je dobrovolná. Z rozhovoru bude pořízena audionahrávka, která následně bude doslovně přepisována. Rozhovory budou anonymizovány, ve výzkumné zprávě nebudou uvedena jména ani jiné osobní údaje, které by vedly k identifikaci účastníků. Záznam a jeho přepis budou využity výhradně jen pro účely zpracování uvedené bakalářské práce. Přepis rozhovoru bude účastníkům k dispozici společně s výsledky výzkumného šetření.

Prohlášení:

Souhlasím s poskytnutím rozhovoru a dalších souvisejících informací.

Rozumím výše uvedenému textu a souhlasím s jeho obsahem.

Rozumím tomu, že obsahem rozhovoru a dalších informací mohou být i osobní a citlivé záležitosti a obtížná témata.

Rozumím tomu, že nemusím odpovídat na obtížné nebo nepříjemné otázky.

Rozumím tomu, že mohu úplně zrušit moji účast na výzkumu.

Jméno a příjmení:

Datum a podpis:

Příloha 3 – ukázka rozhovoru

Jak jste se dostala k pěstounství?

My jsme se s manželem, je to můj druhý manžel v pořadí, rozhodli, nebo vlastně tušili jsme už od začátku, že já vlastně nemůžu mít děti, takže jsme řešili jakoby náhradní rodičovství a když jsme se zabývali tím, jestli adopce, nebo pěstounská péče, tak nám přišlo, že užitečnější bude asi pěstounská péče, protože tak jak jsme měli ty informace, tak pěstounů bylo míň než žádostí o adopci a my jsme o tom neměli teda moc zjištěno na začátku a věděli jsme, že tam je potřeba kontakt s biologickou rodinou a že ty děti jakoby nejsou vaše. To byly dvě věci, který nám úplně nevadily, že je nemáme napsaný v rodným listě, nebo že nejsme napsaný v rodným listě toho dítěte, že je tam potřeba i kontakt s biologickou rodinou, takže jsme si říkali, že to je...že nám to přišlo automatický, jako přirozenější, nebo bližší, tak jsme si říkali „jojo, půjdem do pěstounský péče“, počkali jsme tři roky od svatby, protože to nám tak říkali na úřadě, aby se nějak ukázalo, že to manželství je nějaký stabilní, když chcete žádat společně a po těch třech letech jsme zažádali.

To bylo přibližně před jakou dobou?

My jsme žádali v roce, tuším 2014 a vlastně dítě jsme přijímali první 2016.

Vy jste byli už od začátku v kontaktu s nějakou doprovázející organizací? Tady jste psala Rodina dětem, že jste u nich.

My jsme teďkon Rodina dětem, my jsme to ale měli trochu složitější, nejsme s nima od začátku, my vlastně když jsme přijímali dítě, tak jsme začli hledat, rozhlíželi jsme se tady po okolí, ale my jsme z Neratovic a tady v okolí právě působí Rodina dětem, ale on se právě věnuje spíš jako tý příbuzenecký pěstounský péči a protože jsme tady ve městě měli kamarádku, která je taky pěstounka a ona pochází z Prahy, sem se přistěhovala a v Praze byla v doprovodné organizaci Hvězda a zrovna když my jsme hledali, tak tam se uvolnilo místo, tak nám to tam tak jako dohodila, předdomluvila, zamluvila a my jsme to využilo a tehdy nám to jakoby hrozně moc pomohlo, protože oni jednak nebyli zaměřeni jen na tu příbuzeneckou pěstounskou péči, ale spíš pracovali s pěstouny, kteří si to jakoby zvolili tu cestu a opravdu musím říct, že to pro nás byla významná pomoc...

Takže vy jste byli u tý Hvězdy a teď jste u Rodiny dětem, jestli to chápu dobře.

Ano, to se stalo tak, že Hvězda nás vlastně požádala po nějaké době, jestli bysme tu dohodu neukončili, protože paní ředitelka Hvězdy, ona je taková...progresivní, vozí sem ty

nový přístupy ze zahraničí a ona byla půl roku na stáži v Americe a přišla s tím, že by se chtěla věnovat víc než dohodářům, tak výzkumům kolem dětí, který vyrůstají třeba v kojeňáku, jaké to má pak důsledky a tak, takže oni postupně začli ukončovat ty dohody s pěstouny. Nejdřív se vlastně ukončovaly dohody jakoby s lidma, který byli přímo u tý paní ředitelky jako u klíčový pracovníce, my jsme měli jiného klíčového pracovníka, klinického psychologa, tak tam to přišlo až v nějaký další fázi a asi jsem zřejmě pochopila, že z jejich strany by to bylo asi složitější to ukončit, takže nás požádali, jestli bychom to my neukončili, nicméně nám nabídli...jako všechno proběhlo v dobrém, nabídli nám spolupráci dál, akorát s námi neuzavírali dohodu o plnění té pěstounské péče a oni nám nabídli vlastně dohodu o spolupráci, takže nám vlastně zůstal ten náš klíčový pracovník, my se s ním doteď potkáváme, akorát už to není náš klíčový pracovník, bereme ho jako klinického psychologa, který nám pomáhá konzultovat situaci s, hlavně s tou první pěstounskou dcerkou. A když teda ta dohoda byla ukončena, tak jsme hledali někoho dalšího, tak jsme našli v regionu Rodinu dětem a vlastně ta spolupráce je taky dobrá, máme tedy konkrétní klíčovou pracovníci, s tou jsme o tom mluvili, o celé té situaci, jestli jí třeba nevádí, že nám zůstane ten psycholog a ještě nám teda zůstalo i vzdělávání zdarma, my hlavně využíváme rodičovskou skupinu, která je teda právě taky složená z rodičů, kteří jakoby nejsou příbuzenečtí pěstouni, kdežto v Rodině dětem je víc ta příbuzenecká pěstounská péče, takže s tou naší klíčovou pracovníci z Rodiny dětem jsme se jako dohodli, že to není problém, že naopak ona je právě sociální pracovníce, není ten psycholog, takže my máme tu psychologickou podporu ze strany Hvězdy rodičovskou skupinu, ale ty další úkony, taková ta jakoby „kontrola s pomocí“ probíhá tady s Rodinou dětem a probíhá to taky všechno dobře

Neměla jste nějaké obavy, když jste věděla, že se věnujou více té příbuzenecké pěstounské péči, že třeba nebudou schopní vám úplně pomoci ve všem, nebo nějaký jiný obavy?

Jo určitě, určitě jsme si říkali, jestli to je dobrá volba, dobrý výběr, i jsme se rozhlíželi dál, dívali jsme se na tu regionální působnost a zároveň jsme měli příslib od Hvězdy té další spolupráce, pokud budeme mít zájem, tak jsme si říkali, že pro nás je to jakoby ošéfované po té psychologické stránce ze strany Hvězdy a zároveň ta Rodina dětem tady působí regionálně, ta Rodina dětem, ta klíčová pracovníce je přímo z Neratovic, tak nakonec jsme...tím, že jsme měli tu nabídku z tý Hvězdy, tak jsme se toho tolik neobávali, kdybychom tu nabídku z Hvězdy. neměli, tak si myslím, že ta obava by byla větší, že ta zkušenost s tou nepříbuzeneckou péčí a vůbec výměna zkušeností a pomoc těm dětem, který jakoby v tom našem případě, tu první holčičku máme tak, že byla chvíli u maminky, chvíli

byla v kojeňáku, je to s ní těžký, tak jsme si byli vědomi toho, že by nám ta pomoc chyběla. Na základě těch zkušeností, tak jak jsme to využívali od začátku v Hvězdě tu pomoc, tak víme, že tu konzultaci potřebujeme, že to intuitivní rodičovství, jak jsme si to nazvali, úplně nefunguje, jo, vzít dítě a pochovat ho, protože na to prostě nebylo zvyklý a nějak si řešilo ty svoje potřeby a problémy jiným způsobem, tak v tomhle nám Hvězda dokázala velmi pomoci. Vidím, že i Rodina dětem se snaží touto cestou nějak jít, jakože ty problémy toho vývojového traumatu, co mají děti na začátku, ale vidím, že třeba ta Hvězda v tomhle je dál, tam jsou lidi, kteří se tomu věnujou přímo v tý Hvězdě, přímo ti klíčoví pracovníci, kdežto v Rodině dětem jde vidět, že jsou ti co vzdělávají v té oblasti, ale ti klíčoví pracovníci, úplně to není jejich téma, že zas oni řeší jiné věci, že třeba pomáhají, když mají děcka problémy ve škole, ve školce, že tam chodí a řeší to, ale je to trošku jiný typ pomoci, než my vnímáme, že třeba u té první holčičky potřebujeme řešit...Ale tím, že to máme kompenzovaný tou Hvězdou, tak vlastně se to tak hezky jako setkává.

Když takhle mluvíte o těch svých dětech v pěstounské péči, tak jaké děti přesně máte? Představíte mi je trošku?

Máme dvě holčičky, jednu jsme přijali v březnu 2016, takže teď to bylo pět let a tý bylo 15 měsíců, když jsme si jí brali, s tím, že prvních 8 měsíců byla u maminky a 7 měsíců byla v dětském centru v Kladně. A maminka je tedy psychiatricky nemocná, o diagnóze se úplně neví, protože nebyla ochotná se nechat vyšetřit, velmi jako intelektově zdatná, je vidět teda, že i ta holčička naše je jakoby intelektově velmi zdatná, ale není úplně jasné, jestli ty její problémy jsou původem z toho vývojového traumatu, to znamená, že tím že absolvovala nějakou část s tou maminkou, asi ta péče nebyla úplně ideální a zároveň potom ten pobyt v kojeňáku, nebo jestli tam už hraje roli nějaký genetický problém, který je od té maminky, takže to pořád jakoby řešíme, hledáme, stejně nám bylo řečeno, že pravděpodobně se to projeví až v pubertě a z Hvězdy dostáváme doporučení...Jednak konzultujeme všechny ty situace co jako jsou nějaký problematický a, co šest týdnů máme konzultaci, je to poměrně intenzivní. Ale teď je jakoby předškolačka, chodí do školky, teď zrovna je teda nemocná, takže je doma a jinak intelektově je fakt vyspělá, je jí teď kon šest a půl, ale je třeba až na osm, bych řekla, počítá, sčítá, odečítá, umí už i jako něco násobit, písmenka, začíná pomalu číst, ale to jde jakoby z její iniciativy, není to tak, že bychom to nějak extrémně hnali a povzbuzovali, taky nechceme, aby se nenudila ve škole, ale emocionálně je třeba tak na tři roky jakoby ty emoce jí furt strašně lítají. Pokud se jí něco nedaří, nebo pokud něco není podle jejích představ, tak opravdu pláče, křičí, nebo když má nějakou bolest, jako fyzickou, já nevím, když se bouchne, škrábne...řešíme občas problémy se zácpou, takže takový

problematický situace... No a v říjnu loňského roku, respektive oficiálně sedmého listopadu, ale reálně tady byla holčička od konce října, tak jsme přijali druhou, té bylo tehdy devět měsíců, teď kon jí bude 30. května šestnáct měsíců, tu jsme přijali od přechodné pěstounky, ta byla u přechodné pěstounky od začátku, od toho, co se narodila, tak rovnou z porodnice si ji odvezla přechodná pěstounka, u té byla teda devět měsíců a pak šla k nám, tam je tedy vidět, že se adaptovala rychleji, lépe, nemá třeba takové problémy jako s pochováním nebo s adaptací na další lidi, ale samozřejmě pro tu starší je to jakoby velká zátěž ten příjem toho druhého děťátka. My jsme to právě hrozně moc řešili i s psychologem jejím, kdy nastane čas, protože my jsme měli původně zažádáno o sourozeneckou dvojici a tehdy nebyla k dispozici a potřebovali umístit tu starší a asi tušili, že potřebuje jakoby nějakou výraznější péči a zároveň je jakoby zdatná intelektově, takže pro ní hledat rodinu, kde žádné dítě není. Pak se nám vlastně objevila situace, že se narodila sestřička týhlejší starší, tu jsme měli rok a půl a řešili jsme to...měli jsme možnost přijmout do péče tu její sestřičku, ale to jsme nějak pořešili s Hvězdou, že by to psychicky nezvládla ta starší Eliška, že pro ní by to byla tak velká zátěž, že by to nedala, takže i když s těžkým srdcem, nedokázali jsme si představit, že bychom odmítli biologického sourozence, tak jsme nakonec sestřičku odmítli a čekali jsme na čas, kdy se nám bude zdát, i po konzultaci s psychologem, že je schopná přijmout ještě druhé dítě, protože nám přišlo...jakoby, my jsme to tak chtěli, zároveň pro ní nám to přišlo užitečný, že...aby nevyrostala jako jedináček, protože vidíme, že ta sebestřednost a potřeba pozornosti je obrovská, tak aby se nějakým způsobem naučila fungovat i jakoby jinak a zároveň si myslíme, že je to dobrý i pro tu druhou přijatou, aby nevyrostala jako jedináček, jako sama. A to je pro nás...tím to bereme jako konec, nemáme ambice si brát další děti, taky už na to nemáme úplně věk...Takže to je Hanička ta druhá, teď jí bude šestnáct měsíců. A vlastně celý ten poslední víc než půl rok řešíme nějaké sžívání těch dvou...

A vy takhle máte...vy jste říkala intenzivní konzultace teda s tou Hvězdou, takže vlastně, když zažíváte nějaké...nějakou potřebu podpory, nebo rady, tak konzultujete teda s tou Hvězdou..

My to máme vždycky tak, že jako máme daný termíny, vždycky když máme konzultaci, tak domluvíme termín další konzultace, většinou po těch šesti týdnech, vlastně tak jak to běželo, když jsme jí měli jako doprovodnou organizaci, tak to tak vlastně běží dál. A vždycky si vlastně střídáme ty situace, který se nějak objevily nebo problémy, který se nám zdají, že se rýsují a konzultujem, takže v poslední době jsme konzultovali právě, jak nastavit to přijetí toho druhého dítěte, jak pracovat s tou starší, aby to jako co nejlíp zvládla, jak dát zároveň prostor té mladší, aby nebyla na okraji, tak to bylo takové naše hlavní téma

a ona Hvězda ještě měla, nevím, jestli to mají pořád, ale měla takový sos telefon, který vždy někdo z klíčových pracovníků měl u sebe, mobilní telefon, že když byla nějaká krizovka, tak se tam dalo zavolat a to my jsme využili opravdu jenom jednou a to bylo asi měsíc po přijetí Elišky, kdy ona opravdu začla...Prvního března jsme si ji přivezli a tohle byl nějak konec března, těsně před Velikonocema a ona začla jako plakat, plakala asi čtyři hodiny a nebyla opravdu k utišení, ani v ruce, v kočárku, nic co jsme vyzkoušeli, tak nefungovalo a to jsme teda využili tenhle telefon, který měla u sebe zrovna paní ředitelka, která vlastně nás přijímala, takže znala tu naši situaci, věděla i o tom našem dítěti nějaký základní informace, tak nám poradila, co s tím máme udělat, právě: žádné houpání, žádné chování, žádné moření, právě, že má asi přetíženou nervovou soustavu z té velké změny pro ní, takže položit na postel, přitmí a sunar, nebo něco, co jako má ráda a úplně...jako neoslovovat jí, nemluvit na ní a aby tam s ní byl jeden člověk, tak jsme to tak udělali podle těch instrukcí a návodů a pak do půl hodiny usnula, dostala sunar a pak už se ta situace jakoby nezopakovala, ta jakoby dramatická, která pro nás byla hrozně těžká a pak jsme už jsme ten telefon sos víc využít nemuseli, ale samozřejmě těch náročných situací bylo hrozně moc, během těch pěti let co máme, nebo trošku víc než pět let...Ale víme, že tahle krizová možnost byla a moc nám to pomohlo, že jsme měli tu možnost, já vím, že jsem tam tehdy volala v půl dvanáctý v noci, a že to bylo takový jako...taková velká úleva, když jako přišla ta rada a ta rada navíc zafungovala, tak to byla velká, jako taková pomoc. Ale zároveň vnímáme, protože vždycky nám říkali, že ti pěstouni říkali: „jéé, ještě že máte tu sos linku“, že oni jako významnější viděj tu systematickou práci s rodinami a to musím říct, že pro nás je vlastně zásadní, že my jsme mohli konzultovat každou tu situaci, která přicházela, která se nám nějak nezdála, nebo na kterou jsme nevěděli jak reagovat, tak to, že jsme se o tom mohli takhle bavit, dozvědět se i nějakou teorii k tomu, co to může být za situaci, co může být příčinou, jak na to zkusit reagovat, tak to vlastně bylo pro nás velkou pomocí. Teď nevím vlastně, jak jsme to řešili, protože jak říkám, ty reakce, ty přirozený, intuitivní, byly trošku jinačí, než třeba to dítě potřebovalo...

Když vlastně říkáte, že všechny ty problémové situace konzultujete s Hvězdou, nebo teda s tím psychologem, tak jak probíhá spolupráce s tím Rodinou dětem? Co tam s tou klíčovou pracovnící máte za témata třeba?

Tak my jí jakoby informujem o všem, co probíhá i v rámci té Hvězdy, ale řešíme i další věci, třeba, když jsme byli nakontaktovaní na to druhé dítě, na tu Haničku, tak přechodná pěstounka měla svojí doprovázející organizaci, nějak navrhovala, jak by mohlo probíhat to předání, navíc v té době byla nějaká, já nevím, druhá vlna koronaviru, takže se

to ještě ladilo s tímhle tím a třeba nám ta Rodina dětem hodně pomohla s tím, jak oni toto řeší, jak řeší předávání dítěte z přechodné pěstounské péče do té dlouhodobé a vlastně jsme se tím nechali inspirovat a i trochu povzbudili pěstounku, ona nám třeba navrhovala, že si můžeme po nějaké době tu holčičku vzít a odvézt domů a tím že ona je z Kolína a my jsme z Neratovic, tak ta cesta byla poměrně dlouhá, ale tady v Rodině dětem nám říkali: „heďte, my to doporučujem tak, aby vlastně ti přechodní pěstouni přivezli dítě do toho nového prostředí“ s tím, že pro to dítě je to míň stresující, než když ho jakoby vytrhnete z toho jeho a přivezete si ho sami do toho nového prostředí. Takže to jsme poprosili přechodnou pěstounku, jestli by byla v tomhle ochotná, ona měla teda v přechodný péči ještě jedno děcko, ale i tak byla ochotná, takže nakonec to dopadlo tak, že ona opravdu vlastně přijela a přivezla tu Haničku do toho našeho prostředí. Tohle jsme třeba konzultovali a byla to pro nás inspirace, řekla bych poměrně důležitá, až zásadní, že jsme si říkali, jo, v naší doprovodce je to tak a tak, my bysme byli rádi, kdybysme to takhle mohli udělat. A použili jsme vlastně to doporučení, tu radu. Využíváme teda i vzdělávání té Rodiny dětem, v Hvězdě spíš využíváme tu rodičovskou skupinu, tu nazývají Zrcadlo a v Rodině dětem různé vzdělávací akce, oni teďko začali dělat i kurzy online, což je jako pro nás...nám to strašně vyhovuje. Tím, že jsme měli ty dvě holky doma a my jsme teda tu starší stáhli ze školky v říjnu kvůli tomu, abysme si sem nezatáhli kovid, protože přece jenom už jsme jakoby starší ročník, je nám přes čtyřicet a prarodičům už je přes sedmdesát. Říkali jsme si, kam bysme ty holky vlastně dali, když bysme na tom nebyli úplně dobře, protože těm prarodičům bysme to tam jakoby zanesli a to jsme nechtěli, takže jsme si udělali takový rodinný lockdown a měli jsme obě dvě holky tady doma, takže nám moc vyhovovalo, že to vzdělávání bylo online, že jsme to tady nějak zvládli, tu starší jsme dali třeba na chvíli k babičce a dědovi a s tou mladší jsme to tady nějak zvládli...takže vzdělávání využíváme a vlastně ona i ta naše klíčová pracovnice, občas jí třeba napadne, nevím, někdo jí daroval nějaký encyklopedie a vzpomněla si na naši Elišku, že ona je taková právě zvědavá, tak nám to nabídla, tak jsme využili a vzali jsme si tyhle materiály, nebo nám třeba přivezla, nabídla...ted' nevím jak se to jmenuje, jakoby kniha, kde se mapuje život toho dítěte...

Kniha života?

Ano, Kniha života, myslím, že tak se to jmenuje. Tak tu nám nabídla, tu nám přivezla s tím, že ji můžeme zpracovat. Zatím jsme ji měli pro tu starší...takže i z té druhé organizace bereme podněty. Nejdřív jsme si mysleli, že to bude takový formální, ale vlastně je to lepší, než jsme čekali.

A co se týče toho vzdělávání, tak témata těch kurzů vám sedí? Když teď máte ty malé holčičky, jestli vám to sedí, nebo jestli teď máte kurzy, který se vás tak úplně netýkají, ale musíte se jich účastnit, protože musíte mít vzdělávání?

No, když mám říct, co pro nás bylo nejdůležitější, tak to vzdělávání v oblasti attachmentu, v oblasti toho vývojového traumatu, v oblasti vývoje mozku, a to nám v těch prvních pěti letech...nebo jak dlouho jsme byli v Hvězdě, 4 roky, tak to nám tam významně pomohlo, takže ten základ už jsme měli. Když jsme přišli do té Rodiny dětem, tak tenhle základ už jsme měli a vidím že i Rodina dětem se snaží nabízet ty kurzy z týchletý oblasti, ale zdá se mi, že je teprve...na začátku, nebo ne asi úplně na začátku, ale že to pro ně je novější téma, než některá jiná ale zároveň v Rodině dětem jsme došli k tématům, se kterými jsme se třeba nesetkali v tý Hvězdě, třeba zdravý stravování, to bylo pro mě téma...vůbec otázka toho stravování u obou holčiček, každá má svoje specifika, takže nějaká inspirace pro zdravý stravování určitě, to bylo zajímavý a pak tam byly nějaký kurzy, který byly tak, že se využilo jiný doprovodky, která dělala online kurz a Rodina dětem nabídla tu možnost splnit si vzdělávání a tam se to týkalo nějaký dětský kriminality, tak to pro nás není třeba úplně aktuální, ale přišlo nám to jako téma zajímavý a je to i tím, že já jsem vzděláním pedagog, mám vystudovanou pedagogiku na filozofické fakultě a to téma je mi blízký, takže i proto mi to jako nevadí se vzdělávat i o věcech, který nám...nebo který pro nás budou důležitý třeba až za pár let a manžel je tomu teda taky nakloněnej, takže nám jakoby nevadí, že to není téma, které hned teď využijeme, ale je to asi tím, že máme ošetřený ty základní témata, máme k tomu literaturu ať už se týče třeba attachmentu nebo ať se to týče vývoje mozku nebo vývojového traumatu, tak to jsou takový věci, který pro nás byly fakt zásadní, abychom porozuměli tomu, jak to dítě funguje, protože nefunguje normálně. Asi bych to neřekla takhle před ním, neřekla bych to před lidma tady z okolí, ale jakoby vám to říkám, nefunguje standardně a pro nás je důležitý tomu rozumět abysme...když se rozhodujeme o tý výchovný strategii, kterou budem volit, takže se třeba přibrzdim v nějakých prudkých reakcích a spíš nás to povzbuzuje k tomu, abysme byli trpěliví a zkoušeli vysvětlovat, znova se k věcem vraceli...to jsou témata, které pro nás byly zásadní. A teď jak to bude u tý mladší, tohle bylo u tý starší, protože ona fakt má problémy od tý doby, co jsme jí přivezli, velký pláče, já si pamatuju, ten první týden jsem volala do kojeňáku, co vlastně s ní mám dělat, že ona hodně pláče, až takový záchvaty vzteku a řekli mi „nojo, ono jí to zase přejde“. Jako byly tam hodný tety, to jako neříkám, ale úplně doporučení, nebo nějakou radu jsme nedostali, tak ta Hvězda v tom pro nás byla významná....

Do budoucnosti neuvažujete o využití nějakých dalších služeb? Třeba respitní péči, nebo víkendy, ty jsou mezi pěstouny docela oblíbené, protože si tam člověk odpočine, o děti je postaráno a máte tam i to vzdělávání...

No, já si to zatím neumím představit, protože vlastně ta první, ta Eliška fakt jako nebyla schopná opustit tu domácnost nějakou dobu, takže to jsme až po nějaký době zkusili jet na dovolenou, tady čtyřicet kilometrů od nás, tím že jsme si zarezervovali dvě noci a tušili jsme, že to možná ani nedáme a dali jsme opravdu jenom jednu, sice jsme to zvládli až druhý den do večera, odjížděli jsme někdy v osm večer, ale tu druhou noc jsme nevyužili. Pak jsme zvládli ještě jednou ten samý hotel zase s mejma rodičema, předtím jsme byli s kamarádkou, co má teda taky pěstounskou dcerku a známe se s nima, Eliška se s nima zná, po druhý jsme to zvládli s mejma rodičema, to už jsme dali ty dvě noci, pak jsme byli v nemocnici kvůli nějakým teplotám, tam jsme taky zvládli dvě noci no a pak jsme byli loni v lednu na horách a to jsme teda zvládli tři noci, ale už jsem cítila, že to pro ní bylo jako strašně takový napětí a takový ty běžný věci, který jí nerozházej, tak už jí rozhazovaly, mikina, že jí tady někde škrtí, tlačí, už nebyla schopná se oblíknout do lyžařskýho oblečení, i když se hrozně těšila na kurz lyžování, tak prostě poprvý to dala, podruhé už to nedala, protože to pro ní bylo tak jako...ono se jí tam hrozně líbilo, byl tam bazén, všechno jsme tak jako absolvovali, všechno se jí líbilo, ale bylo vidět, že to napětí v ní roste, takže já vlastně nevím, jak by ty víkendový věci dávala. Když my bysme to chtěli vyzkoušet, protože to je pro nás jako zajímavá nabídka, ale zároveň je to trošku s obavama, jak vlastně by to...hlavně momentálně ta starší zvládala, ale i ta mladší, je vidět, že není jako úplně stoprocentně v pohodě, že když přijdou cizí lidi, nebo když se potkáme s cizíma lidma, že je jako obezřetná, nechce k nim. K mému tátovi, kterej jako bych řekla, až jsem to nečekala jako, jak si jí oblíbil, tak stejně se jako drží stranou, jenom když je nouze nejvyšší, tak se nechá pochovat, takže i ta mladší vidím, že se potřebuje nějak ustanovit se tady doma a pak teprve využívat ty další služby, samozřejmě nám by to jako ulevilo hrozně, že ona ta starší...ona vlastně nešla nejdřív ani do školky, ona šla do dětský skupiny, kterou tady provozuje Montessori spolek, kde je vlastně míň dětí a šla až ve čtyřech a půl letech, dřív to prostě...jako zkušenost mateřský centrum, chodili jsme do Montessori mateřskýho centra a vůbec nebyla schopná dát takový ty organizovaný aktivity i když trvaly třeba jenom deset minut ze dvou hodin, co jsme tam strávili, takže až ve chvíli, kdy se nám zdálo, že to je schopná jako dát a trochu se posunout v tom mateřském centru, tak jsme jí dali do tý její skupiny, tak tohle vidíme, že to má trochu posunutý, ty sociální dovednosti, kontakty, hodně se zlepšila. Tohle využívání, všechny ty možnosti, které nabízí doprovodka řešíme v souvislosti s tím, v jakým stavu jsou ty děti no... Ale jako samozřejmě

by se nám to hrozně líbilo, že jako na chvíli bychom si mohli orazit (smích). Ne že bysme se jich chtěli zbavit, to ne, ale prostě člověk si jaké rád odfrkne, vím že to byla jako hrozně velká úleva, když jsem jí mohla dát do té dětské skupiny, první den jsem tam seděla na schodech, druhý den taky, a to už mi říkaly paní učitelky: „heleďte, to jako asi není potřeba“. Ono je vidět, že se v tom kolektivu jako drží, že když je na ní ten správný tlak jako kladený, tak ona se drží, horší je to potom doma, když přijde zpátky, ale tím že jako o ní bylo postaráno, nezatěžovala jsem babičku, která už je prostě v nějakém věku, vydrží jenom něco, tak to pro nás byla jako velká úleva, že mohla jít do školky, teď je zrovna doma s nějakým tím nachlazením, ale jinak...už tohle pro nás byla velká pomoc, takže když by fungovaly i další služby, další možnosti, ale zatím se nám zdá, že k tomu, abychom to využili. Takže si snažíme nějak poradit v tomhle sami no...

Když obě dívky mají, řekněme, tu poruchu vazby, tak jaké to na vás klade nároky? Jak se cítíte jako rodič?

Tak já myslím že ta druhá, že to je takový lepší, že je vidět, že ta je navázaná. My jsme to teda udělali tak, že manžel šel na mateřskou, posléze na rodičák a říkal, že uvidíme, jak se to bude vyvíjet, ale ta mladší se jako navázala primárně na manžela, tak on je jako ten primární pečovatel a já mam domácnost a tu starší a musím říct, že u toho prvního dítěte to bylo frustrující, samozřejmě, ty očekávání jsou nějaký... Pro mě asi nejnáročnější bylo a třeba manžel říkal, že to takhle neměl, ale pro mě bylo opravdu náročný to, že my jsme se hrozně těšili, myslím si že jsme se jako hodně seznamovali s tou problematikou, nejenom v rámci školení ale i jako sami, ale když jsme si přivezli to dítě domů, tak tam vlastně nenastartovaly se ty mechanismy, asi možná hormonální, nevím jaký, trochu jsem měla pocit, že to je najednou ten vetřelec, který nám obrátí život naruby a nevěděla jsem, jestli to má ten význam, ten smysl, který jsem jako myslela, že to bude mít jo. Manžel teda říkal, že to teda takhle jako neměl. Já jsem to pak nějak řešila v té Hvězdě a tam mě teda ujistila paní ředitelka a říkala, že to je jako úplně normální, právě ty hormonální procesy tam právě nenaběhnou, ale postupně to jakoby odeznělo, že byla taková doma, řekněme třech měsíců, kdy jsem měla pocit chvílema, že vlastně jako jo, je to prostě ta naše holčička a chvílema jsem měla úplně pocit, že to je to cizí dítě, kterému nerozumím, že nevím, co to dělá, co si o ní mám myslet, jak si na něj zvyknu a řekla bych, že to vymizelo tak do půl roku. No a co nám třeba říkala ta ředitelka, tak říkala, že tam musí proběhnout něco jako zamilovanost, jako když v partnerském životě proběhne zamilovanost, tak něco takovýho proběhnout s tím dítětem a musím říct, že to jako proběhlo, že prostě, teď už bych jí nedala i když je, já nevím, problematická, má svoje záchvaty a stavy a občas tady balí kufry a říká, že se někam

odstěhuje, že tady nechce bejt (smích), tak vidím, že jako, že ji bereme, že to je ta naše milovaná holčička a víme, že o ní nikdo jinej neví víc než my. Jakoby o tom jejím vývoji, o těch jejích stavech a myslíme si, že už by ji nikdo nikdy nedokázal, jako myslíme z těch pečovatelů, jako tak pochopit, a tak jí jako vidět, jako jí vidíme my, když jí máme od těch patnácti měsíců, ale musím říct, že ty situace byly fakt jako těžký, no. Ale myslím, že v tom máme velkou výhodu, že jsme v tom oba s manželem, že to jako nebyl problém. Já jsem věděla, že pro mého prvního manžela by to problém byl, jako mít to dítě v náhradní rodinný, že on to dítě potřeboval mít to vlastní, to svoje a taky to byl asi jeden z důvodů rozchodu, kdežto můj druhej manžel říkal, že on už tak jako v nějakým svým mladickým věku cejtíl, že asi zřejmě bude poskytovat domov nějakýmu dítěti, který ten domov nemá, takže my jsme si v tom vzájemně velkou oporou, můžem ty situace konzultovat spolu, řešit to, pomáhat si a i se tak jako vzájemně povzbuzovat k tomu být jako nad věcí trošku, jo, tak hold jsme tady v paneláku a hold sousedi slyšej, jakej je tady řev a občas to jako okomentujou, ale tím, že se v tom můžeme tak vzájemně povzbudit, tak to tak nějak vzájemně unesem i tady tohleto jo, nebo že někdo komentuje, já nevim, že starší měla fakt dlouho dudlíka, dneska ho má, přes noc, má na noc plínu. Tak to nikdo třeba nevidí, ale občas se o tom s někým třeba bavíme, tak tím, že to neseme spolu, tak si řeknem třeba: „hele, je to důležitý, není to důležitý, zkonzultujem to v Hvězdě, nebo to zkonzultujem v Rodině dětem“ a řeknem si: „kašlem na to“ byt' třeba na nefrologii říkali, že je to katastrofa, že má ještě plínu, tak třeba je, ale...dobrý, hlavně že už jí nemá přes den, jo, za to jsme moc rádi (smích). Tohle je pro nás velká opora, že vzájemně máme tu oporu a to, co nám vlastně dala ta Hvězda, která nás jako povzbuzuje, nebo povzbuzovala v tom, že my můžem ty věci změnit jen do určitý míry a že když ty věci nefungujou, že to není primárně naše chyba, že jako to dítě na začátku mělo nějaký problém, že na nás samozřejmě je, abysme se maximálně snažili být těmi...oni to nazvali terapeutické rodičovství, být těmi terapeutickými rodiči, což jako taky někdy vidíme, že nám dochází trpělivost, že se nám ty věci už nechtějí znova řešit, nebo se nám vracejí věci, který jsme si mysleli, že jsou vyřešený, ale i tím, že ten náš jakoby psycholog, dříve klíčový pracovník říká: „heleďte, prostě...zázraky neumíme. Co umíme, zkusíme“, tak nám to dává takovou určitou míru svobody, takže obě ty věci, podpora z tý doprovodky, my to fakt vnímáme jako strašně důležitý, zásadní pro nás. Třeba máme přátele, co jsou jako adoptivní rodiče a oni jako tu pomoc z venku hodně odmítali, možná to brali hodně jako svoje selhání, měli kloučka, který byl dva a půl roku v kojeňáku a pak si ho jako vzali do péče a přišly ty stejný problémy co my, ale řešili je sami. A vidím jako do teďka, že ten kluk už vlastně dospívá a pořád to jako nemá v sobě srovnaný a nám to vlastně hrozně pomohlo

si to v sobě srovnat. Můžeme nebejt z toho zbytečně vystresovaný, že ty věci takhle jsou, jako že to třeba nefunguje úplně dobře, co jde se snažíme ošetřit, do školky ji připravíme dopředu, domluvit se s učitelkama, vzít ji tam do toho prostředí jako předem, aby si to jako ošéfovala, osahala, abysme věděli, že jsme udělali maximum, co jsme mohli udělat a pak víc už jako si říkáme: „no tak, nevíme, uvidíme, jak se to vyvine ještě“. U tý mladší je to, bych řekla, takový jednodušší no, zatím se to jeví jednodušší...

Předtím jste říkala, že když jste si brali ty holčičky do pěstounské péče, tak že to úplně nenaplnilo ten smysl, nebo to co jste jako čekali, tak jsem se chtěla zeptat, jak vás to jako změnilo, to, že jste se stali pěstouny, nebo jestli vás to něčím doplnilo, vlastně ta zkušenost s tou pěstounskou péčí.

Jo, já si myslím že bych to trochu poupravila, já si myslím, že ta smysluplnost nám jako přijde veliká, spíš ty pocity byly jiný, než jsem očekávala na začátku. Já jsem očekávala to nadšení z toho, že si přivezeme to děťátko a že teď budu jako ta happy matka a teď najednou to happy se nedostavilo, teď spíš to byly ty strachy, obavy, teď úplně nabořenej režim dne, protože jsme s manželem zvyklí pracovat spíš v takovejch vlnách, že když bylo vypětí, tak jsme se vybičovali, dřív jsme vlastně pracovali ve stejný práci, pak zase přišlo období nějakýho odpočinku, kde tady s tím dítětem se ukázalo, že vlastně je potřeba držet tu energii tak nějak ve stejný rovině a ne v tý sinusoidě, tak to pro mě bylo těžký a ty pocity byly těžký, ale ten smysl v tom vidíme jako velkej. Jo, že opravdu jsme si říkali, jak by ona v tom kojeňáku dál jako vyrůstala, kdo by se jí tam věnoval, kdo by s ní řešil všechny ty hračky, pohádky, těch jako hodin na tý zemi co strávíme, ty hodiny vysvětlování všeho možnýho, tak to si jako myslím, že to má velkej smysl. Změnilo nás to asi tak, že i jakoby to rodičovství nás určitě obohatilo, i přes všechny ty problémy, jaký tam jsou, tak nás to obohatilo. Třeba u toho druhýho už jsem ty pocity neměla tak silný, protože jsem tušila co jako může přijít, že nebude to jako wau, narodilo se mi miminko, protože takhle to prostě není, takže mě to jakoby ani nepřekvapovalo, že ten cit se buduje postupně a že to jako narůstá, ta citová vazba, jakoby postupně a asi jsme se museli víc přizpůsobit těm potřebám dětí než jsme očekávali. I když jsme to očekávali, že se budeme muset přizpůsobit, tak pak jsme museli opustit spoustu našich volnočasovejch věcí a i třeba ty dovolený a teď neříkám, že bysme dělali to, co ty děti chtěj, ale sledujem co jako potřebujou, snažíme se na to tak nějak reagovat, takže když to vidíme, že to jako nejde jet na dovolenou, tak to nelámeme přes koleno, že teda chceme jet na dovolenou a teď ji tam jako potáhnem a ona tam bude řvoucí a nebude moct usnout a nevím co, snažíme se hledat aktivity, který jsou pro nás příjemný a zároveň jako vím, že jsou zkousnutelný pro ty děti a zároveň příjemný. Takže

jakoby hodně se jako přizpůsobit těm potřebám toho dítěte, museli jsme si nějak porovnat pracovní věci, protože jsme doufali, že budeme moct pracovat víc než reálně pracujeme, ale ta smysluplnost, vidíme to v tom, že to prostě má... Nevím jestli jsme si to dali za cíl... Jako mně to pomohlo si vyřešit otázku rodičovství, nebo mateřství, já měla tu touhu mít děti, pečovat o děti a zároveň si myslíme, že jsme poskytli domov dětem, který ho potřebují a možná by ho našly někde jinde, kdybysme nebyli my, to určitě, ale zdá se nám, že máme ty správný děti, který jsme měli mít a snažíme se pro ně dělat, co je v našich silách... Nějak je zapojit do těch jiných vazeb a do sociálního systému, kterej funguje od nějakých těch mateřských center po školky přes nějaký teda sousedský vazby, ale prostě jenom to, co vidíme, že nějak jde, takže je to pro nás velký obohacení.

A ta zásadní pomoc je tam vlastně od té Hvězdy než od Rodiny dětem, jestli to chápou dobře

Ano a určitě to bylo tím, že to bylo v tom začátku. My jsme k Rodině dětem přišli ve chvíli, kdy jsme ty základní informace, to co jsme jako potřebovali vědět v nějakým jako širším základu, tak jsme měli. Takže já nedokážu úplně vyhodnotit, jaké by to bylo, kdybysme k tomu Rodině dětem přišli už na začátku, jakou míru podpory bysme dostali, ta kterou teď dostáváme, tak nám vyhovuje, v kombinaci s tím, co máme od té Hvězdy. Myslím si, že kdybysme měli jenom Rodinu dětem, že by nám tam trošku, jakoby ty konzultace takový detailní o potřebách toho dítěte, o těch situacích které nastávají a jak na ně reagovat, jak s nima pracovat, že by nám tam asi trošku chybělo. Myslím si že jo... Ta naše klíčová pracovnice je fakt jako...vstřícná, milá, co prostě potřebujem, co si řeknem, zařídí, komunikuje, reaguje když voláme, tohle všechno jakoby funguje dobře, ale myslím si, že kdybysme potřebovali takovou tu psychologickou pomoc, možná, že by nás na někoho nakontaktovali, to nedokážu úplně říct, jak by to bylo no... Ale to co teď dostáváme je pro nás tak jako optimální bych řekla, protože do Hvězdy jsme museli jezdit, kdežto Rodina dětem přijede za náma, takže my vlastně...a ještě jak je ta korona, tak my ty setkání s psychologem řešíme online, takže on třeba půl hodiny mluví s tou Eliškou, nebo já nevím, třičtvrtě hodiny, podle toho v jakým je ona stavu a schopná komunikovat, tak to vyřešíme za hodinu a půl po online a nemusíme do Prahy a zároveň z Rodiny dětem přijedou za náma, takže nikam nemusíme, tak je to pro nás možná takový pohodlnější.

Příloha 4 – Rozhovor s návodem

Obecné téma	Okruhy, vedlejší témata
Úvod rozhovoru	<p>Jak jste se dostali k pěstounství?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Představení rodiny
Navázání spolupráce	<p><u>Spolupráce s DO</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Důvod spolupráce <ul style="list-style-type: none"> ○ Informace ○ Potřeba podpory a vedení ○ Velká nabídka služeb • Obavy ze spolupráce, zátěž <ul style="list-style-type: none"> ○ Obavy z návštěv sociálního pracovníka ○ Obavy z povinného vzdělávání • Očekávání <p><u>Čerpané služby</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • V minulosti, nyní • Druhy, témata kurzů <ul style="list-style-type: none"> ○ Jejich praktické využití ○ Vzdělávání jako pouhá povinnost <p><u>Výsledky</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Jednotlivé pokroky a zlepšení, nebo zklamání
Potřeby	<p><u>Potřeby spjaté s pěstounstvím</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Problémy během výchovy <ul style="list-style-type: none"> ○ Nečekané potřeby dětí ○ Velké nároky na pěstouny • Pomoc DO <ul style="list-style-type: none"> ○ Odborná pomoc, poradenství ○ Informace o vhodných postupech • Praktické využití vzdělávání
Problémy a výzvy	<p><u>Kompetence pěstounů – rodičů</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Výzvy ve výchově dětí <ul style="list-style-type: none"> ○ Zvládání specifických potřeb dětí • Podpora ze strany DO
Vztah k rodičovství	<p><u>Rodina a rodičovství</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Změna rodiny <ul style="list-style-type: none"> ○ Čas pro sebe • Změna přístupu k rodičovství

Příloha 5 – Dotazník pro klíčové pracovníky

Dobrý den,

jmenuji se Natálie Venclová a píšu bakalářskou práci na téma Rodičovské kompetence a potřeby pěstounů na katedře psychosociálních věd Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy. Chtěla bych vás požádat o vyplnění tohoto krátkého dotazníku, který je zcela anonymní. Odpovědi budou použity pouze pro účely zpracování praktické části práce. Moc děkuji za spolupráci!

Venclová Natálie

1. Které služby pro pěstouny (které nabízí doprovázející organizace, kde pracujete) jsou nejvíce oblíbené? Jsou tyto služby efektivnější než jiné?
2. Které typy rodin nejčastěji vyhledávají pomoc?
3. Uveďte krátce příklad z vaší praxe, kdy u pěstounů došlo k výraznému rozvoji kompetencí na základě poskytnuté podpory a služeb.